

A. 2. 6.

859.

CORNELII
NEPOTIS
EXCHILIENTIUM
IMPERATORUM
VITAE

LONDINI
TYPIS J. BRINDELEY
MDCCXLIV

A. 2. 6.

859.

CORNELII
NEPOTIS
EXCELLENTIUM
IMPERATORUM
VITÆ.

LONDINI:
TYPIS J. BRINDLEY.

MDCCLIV.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

CHRONOLOGIA
IMPP. GRÆCIÆ
APUD
CORNELIUM NEPOTEM,
PER OLYMPIADAS.

Ex Herodoto, Thucydide, Xenophonte, ac potissimum Diodoro.

OLYMPIAS LXXII.

ANNUS putatur U. C. 261. M. 3480.

An. 3. Miltiades Cimonis filius, Atheniensium dux, Darium vicit, una cum Aristide, qui Justus cognominatus est.

Eodem anno, pugna Marathonia Darius Persarum rex profligatur. Herodot. Thucyd. Dionys. Gell. et Nepos in Miltiad.

OLYMP. LXXIII.

3. Xerxes Dario Hytaspis F. mortuo succedit.

OLYMP. LXXIV.

2. Aristides Ostracismo, urbe pellitur ab ingratis civibus. Diod. l. XI. Plut. et Nepos.

4. Themistocles oraculum interpretatur de muris ligneis.

CHRONOLOGIA.

OLYMP. LXXV.

1. Bellum Persicum Xerxis in Græciam. Athenæ incensæ.

Aristides ante tempus, ab exilio revocatur. Plut.

Pugna ad Thermopylas duce Leonida, qua 300. Spartani cæsi.

Pugna Atheniensium, ac Persarum infelix.

2. Aristides Atheniens. et Pausanias Lacedæmon. cum Mardonio pugnant.

Xerxes ad Salaminem victus fugatusque. Plut. Herod. Diod. alii.

Pugna ad Plataeas, duce Persarum Mardonio occiso, et altera, eodem die, ad Mycalem.

3. Athenienses consilio Themistoclis muros instaurant, repugnantibus Spartanis. Diod. lib. XI.

4. Ejusdem suasu Piræei portus Athenis absolvitur. Diod. ibid.

Pausaniæ Lacedæmoniorum ducis proditio detecta. Neceatur fame, in templo Minervæ. Plutarch. Nepos.

Aristidis æquitate, Græcor. Imp. Ad Athenienses deferitur, et societatem ineunt.

Ejusdem opera ærarium Græciæ in Delo constituitur.

OLYMP. LXXVI.

1. Lacedæmonii maris imperium affectant. Diod.

OLYMP. LXXVII.

2. Themistocles Ostracismo pulsus ad Xerxem fugit, et exul moritur.

3. Cimon Atheniensium dux, vincit Persas prælio navali ac terrestri, eodem die.

Bellum in Persas I. ad Eurymedontem fluv. Diodor. et Polyæn.

OLYMP. LXXVIII.

4. Xerxes Persarum Rex ab Artabano trucidatur. Succedit Artaxerxes. Diodor. lib. XI. Ctesias. Nepos de Regibus.

CHRONOLOGIA.

OLYMP. LXXIX.

1. Thasii ab Atheniensibus deficiunt, a Cimone victi. Thucyd. Nepos.
2. Bellum in Persas II.

OLYMP. LXXX.

1. Bellum Corinthium excitatum a Megarensibus.

OLYMP. LXXXI.

3. Atheniensium cum Lacedæmoniis, per Cimonem, foedus quinquennale. Diod. lib. XI.

OLYMP. LXXXII.

3. Cimon Persas in Cypro vincit, et maris imperio potitur. Diod. Plut. Thucyd. l. i. et Nep.

Bellum in Persas III. ab Atheniensibus motum.

4. Cimon in Cypro moritur. Diod. Plut. Thucyd. l. i. et Nepos.

Persæ a Cimone Atheniens. duce victi, pacem cum Atheniensibus componunt.

OLYMP. LXXXIII.

1. Bellum Lacedæmonium III. gestum a Lacedæmoniis cum Megarensibus. Diod. lib. XIII.

2. Athenienses ad Coroneam victi a Bœotis. Diod.

3. Bellum Euboicum duce Pericle cum Eubœensibus gestum. Diodor. ibid.

OLYMP. LXXXIV.

1. Bellum Samium, quo Samii in potestatem Atheniensium veniunt, Pericle duce. Diod. lib. III.

OLYMP. LXXXV.

1. Bellum Byzantium, quo Byzantii subacti. Diod. lib. XIII.

2. Bellum Corinthium et Corcyræum. Diod.

4. Corinthiorum et Corcyræorum ad bellum apparatus. Diod.

CHRONOLOGIA.

OLYMP. LXXXVI.

1. Corcyæi vincunt Corinthios, auxilio Atheniensium. Diod.

OLYMP. LXXXVII.

2. Bellum Peloponnesticum incipit. Diod. lib. XIII.

OLYMP. LXXXVIII.

2. Athenienses duce Chabria et Lachete, prospere ad Syracusas pugnant. Diod.
4. Artaxerxi Reg. Persarum mortuo succedit Xerxes. Diod.

OLYMP. LXXXIX.

1. Xerxes Persarum rex moritur.

OLYMP. XC.

4. Alcibiades instaurat Rempubl. Argivorum. Diod.

OLYMP. XCI.

1. Alcibiades, Nicias ac Lamachus, duces Athen. ad bellum cum Syracusanis gerendum missi. Diodor. lib. XIII.
2. Alcibiadis, quod contra Remp. conjurasset, postulatio. Diodor. Nepos, alique.
Pugna ducum Atheniensium cum Syracusanis. Diódor. lib. XIII.
4. Bellum Decelicum.
Decelia munitur a Spartanis, Alcibiadis jussu, contra Athenienses.

OLYMP. XCII.

1. Alcibiades exul agit cum Atheniensibus, ut restituantur in patriam. Diod. ibid.
2. Alcibiades ab Atheniensibus revocatur. Idem Diod. Athenienses duce Thrasylo et Thrasybulo, navali prælio Lacedæmonios, ducemque Mindarum vincunt.
3. Canon sedat Corcyræ seditionem. Diod.

CHRONOLOGIA.

Athenienses iisdem ducibus, Lacedæmon. vincunt navali prælio ad Cyzicum, duce eorum Mindaro occiso. Diod. ibid.

4. Alcibiades et Thraſybulus in Thracia prospere pugnant. Diodor. ibid.

OLYMP. XCIII.

1. Alcibiades Athenas reversus, fit summus Imp. et brevi exulat. Diod. ibid.

Atheniensium ad Andrum cum Lacedæmoniis pugna, ducibus Alcibiade, Adimanto, et Thraſybulo. Diod.

Athenienses Conone duce, male pugnant cum Callicratide ad Methymnam, et altera pugna ad Mitylenem. Diod. ibid.

4. Conon ad Evagoram Cypri Regem fugit. Diod.

Athenienses a Lacedæmoniis, ad Ægos Potamos, a Lyſandro debellati. Diod. lib. XI. Nepos in Conone.

OLYMP. XCIV.

1. Alcibiades opprimitur. Diodor. Plutarch. Nepos.

4. Thraſybulus devictis tyrannis, Atheniensibus libertatem restituit. Diod.

OLYMP. XCV.

2. Conon Atheniens. exul Persicæ classi præfectus, adversus Lacedæmonios. Diod. lib. XIV.

OLYMP. XCVI.

1. Ageſilai cum Persis, in Asia bellum. Diod.

Lyſander dux Lacedæmon. ad Haliartum interfectus. Diod.

2. Conon vincit Periarchum Lacedæmon. classis præfectum, ad Cnidum. Diod.

Bellum Sociale Lacedæmonium.

Lacedæmonii a Conone victi, post ad Coroneam, duce Ageſilao prospere pugnant. Diod.

3. Conon muros Atheniens. ope Thebanorum restituit.

Iphicrates ad Lechæum cum Ageſilao pugnat. Diod.

Belli Corinthiaci initium. Diod.

CHRONOLOGIA.

4. Iphicrates ad Corinthum, feliciter pugnât. Diod. et Nepos.

Deponit imperium, et Chabrias succedit.

OLYMP. XCVII.

1. Thrasylbulus cum classe missus in Thraciam et Lesbum. Diod.

2. Agesilaus Rex Lacedæmonior. agrum Corinthium populatur.

3. Thrasylbulus ab Aspendiis necatus. Diod.

OLYMP. XCIX.

1. Lacedæmonii arcem Thebarum Cadmeam occupant. Diodor. Aristid. Polyb.

Bellum Laconicum, Bœoticum. Diod. lib. XV. Arist. Isocr. in Panegyrico.

OLYMP. C.

2. Thebani exules ope Atheniens. Cadmeam recipiunt. Diod. Xenoph. alii.

Bellum Lacedæmon. I.

4. Agesilai in Bœotiam expeditio. Chabriæ victoria de Spartanis.

Iphicrates ab Atheniens. auxilio Regi Persarum Artaxerxi mittitur.

OLYMP. CI.

1. Timotheus Lacedæmonios ad Leucadem superat. Diod. l. XV. Xenoph. l. v.

Chabriæ interfecto succedit Iphicrates. Diod. ibid.

3. Timotheus Corcyræis contra Lacedæmon. subsidio. mittitur.

Item Iphicrates. Diod. Xenoph. Nepos, Frontinus.

Bellum Lacedæmonium II. inter Athenienses, et Lacedæmonios. Diod. et Xenoph.

Iphicrates exercitui conductitio præfectus, adversus Ægyptios proficiscitur. Diodor. et aliter paulo Nepos.

Pharnabazus cum Iphicrate adversus Ægyptios profectus.

CHRONOLOGIA.

OLYMP. CII.

2. Epaminondas Spartanos ad Leuctra profligat.

Boeoticum Bellum.

Pugna Leuctrica Spartan. cum Thebanis. Diod. et alii.

4. Epaminondas Laconiam invadit, Spartam capit, Messenem restituit. Diod. et alii.

Bellum Laconicum Arcadic. Lacedaemoniorum cum Arcadibus.

Iphicrates Lacedaemoniis adversus Arcadas auxilio mittitur.

Boeoti duce Epaminonda in Peleponnesum ingressi, et a Chabria Atheniens. duce repulsi. Diod. Xenoph.

Pelopidas et Epaminondas Arcadibus auxilio a Thebanis mittuntur. Diod. Plut. in Pelopid. Justin. l. VII. Nep. in Pelop. alii.

OLYMP. CIII.

1. Pelopidas ab Alexandro Pheræo in vincula conjicitur. Diod. Plutarch. Nepos, Pausan. in Boeot.

Thebanor. cum Arcadib. Bellum.

Dionysius Syracusarum Tyrannus moritur. Nepos de Regibus. Eusebius in Chron. alii.

2. Pelopidas liberatur.

4. Bellum Arcadum et Eleorum. Diod. lib. XV. Xenoph. Justin. Frontin.

OLYMP. CIV.

1. Pelopidas prælio adversus Alexandrum Pheræum cadit. Plut. Nepos. Diodor.

Thebani, Epaminonda perorante, de maritimo imperio comparando cogitant.

Timotheus in Thraciam profectus, Potidæam, et Toronem occupat. Diod. lib. XV.

Cum Olynthiis bellum gerit. Nepos in vita Demosthen. Olynth.

2. Epaminondas Spartam iterum tentat. Lacedaemonios ad Mantineam vincit, ibidemque interficitur. Diod. et alii passim.

Pugna Mantinensis duce Epaminonda.

CHRONOLOGIA.

3. Agefilaus et Chabrias a Rege Persarum deficiunt.
Artaxerxi Regi Persarum mortuo succedit Artaxerxes Ochus.

Agefilai interitus. Xenoph. Plutarch. Diod. Nepos in Agefilao.

OLYMP. CV.

3. Chabrias et Chares adversus Atheniensium socios, Chios, Rhodios, Coos, et Byzantios, missi; in prælio Chabrias occubuit. Diod lib. XVI. et Nepos in Chabria.

Bellum sociale Atheniensium

Dionis fuga et præparatio ad bellum cum Dionysio. Diod, ibid. Ælian. lib. XII. Variar. Histor. cap. 44. in vita.

4. Dionis felix cum Dionysio bellum. Diod. Nepos in vita.

Alexandri Pheræi interitus. Diod. Plutarch. et alii.

OLYMP. CVI.

1. Iphicrates et Timotheus ab Atheniensibus multantur.

Athenienses cum Sociis acriter pugnant, ducibus Charete, Iphicrate et Timotheo. Diod. Nepos in Timoth.

Dion Syracusas in libertatem vindicat. Diod. lib. XVI.

2. Dion moritur, annos natus circiter LV. Euseb. in Chron. ubi vitiose Dionysius pro Dione legebatur.

4. Chares Sextum capit. Diod.

Philippus oculum, in expugnatione Methones, amisit. vid. Vitas comparatas.

OLYMP. CVII.

2. Phocion Athen. Persarum dux contra Cyprios. Diod. l. XVI.

OLYMP. CVIII.

3. Iphicrates Athen. dux, Dionysii Siculi naves, auro donisq; Apollini Delphico consecrandis, onustas, intercipit. Diod.

4. Timoleontis in Siciliam expeditio.

Hicetas Princeps Syracusarum, a Timoleonte superatus.

CHRONOLOGIA.

Syracusas in libertatem restituere conatur. Diod. Nepos. Plut.

OLYMP. CIX.

1. Timoleon, pulsus Pœnis, Syracusis potitur.
2. Rempubl. Syracus. instaurat.
3. Contra Siculos rem feliciter gerit. Diod. Nepos in Timol.
4. Phocion Athen. dux, Clitarchum Tyrann. Eretriæ a Philippo constitutum, profligat. Diod. l. XVI.

OLYMP. CX.

1. Timoleon Carthaginiensium exercitum ad Crimesum superat. Plut. Nepos, Diod. Polyæn. l. VI.
2. Timoleon Carthaginiensibus pacem petentibus concedit. Diod.
3. Pugna ad Chæroneam, qua Philippus Athenienses vicit. Diod. Dionys. ad Amnæum. Pausan. in Attic. et alii.
4. Timoleon moritur. Nepos. Plut.

OLYMP. CXI.

1. Philippus Rex a Pausania satellite occiditur. Diod. l. XVI. Arrian. et alii.
3. Alexander M. Philippo patri succedit.

OLYMP. CXIII.

3. Hephæstionis mors. Nep. in Eumene. Ælian. l. XII. C. 7. et alii.

OLYMP. CXIV.

1. Alexander Babylone moritur, vel veneno, vel intemperantia.
2. Antipater et Craterus Æoliam oppugnant.

OLYMP. CXV.

2. Eumenes fit regum tutor. Phocion ad Antipatrum proficisci recusat.
3. Argyraspidum phalanx Eumeni adjuncta, frustra ab Antigono et Ptolemæo sollicitatur.

CHRONOLOGIA.

4. Eumenes adversus Antigonum bellum gerit, et Satrapæ Orientis se conjungunt.

OLYMP. CXVI.

1. Eumenis cum Antigono anceps prælium.

Ab Antigono capitur et occiditur. Diod. Nepos.

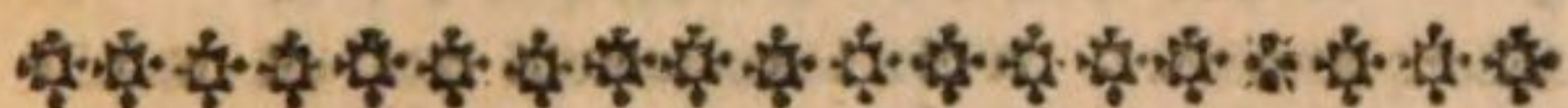
NOMINA IMPP.

quorum VITAS Corn. Nep. descripsit.

I.	MILTIADES,	pag. 3.
II.	THEMISTOCLES,	8.
III.	ARISTIDES,	15.
IV.	PAUSANIAS,	17.
V.	CIMON,	21.
VI.	LYSANDER,	24.
VII.	ALCIBIADES,	27.
VIII.	THRASYBULUS,	35.
IX.	CONON,	38.
X.	DION,	41.
XI.	IPHICRATES,	47.
XII.	CHABRIAS,	49.
XIII.	TIMOTHEUS,	51.
XIV.	DATAMES,	54.
XV.	EPAMINONDAS,	61.
XVI.	PELOPIDAS,	67.
XVII.	AGESILAUS,	70.
XVIII.	EUMENES,	75.
XIX.	PHOCION,	84.
XX.	TIMOLEON,	87.
XXI.	HAMILCAR,	92.
XXII.	HANNIBAL,	94.

Romanorum.

M. PORCIUS CATO,	102.
T. POMP. ATTICUS,	104.

CORNELII NEPOTIS,
EXCELLENTIUM
IMPERATORUM
VITÆ.

A D

T. POMPONIUM ATTICUM,
LIB. PRIOR.

AUTORIS PRÆFATIO.

NON dubito fore plerosque, *Attice*, qui hoc genus scripturæ, leve, et non satis dignum summorum virorum personis judicent; cum relatum legent, quis Musicam docuerit Epaminondam, aut in ejus virtutibus commemorari, saltasse eum commode, scienterque tibiis cantasse. Sed hi erunt fere, qui expertes literarum Græcarum, nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. Hi, si didicerint, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia majorum institutis judicari; non admirabuntur, nos in Græcorum virtutibus exponendis, mores eorum secutos. Neque enim Cimoni fuit turpe Atheniensium summo viro, sororem germanam habere in matrimonio; quippe cum cives ejus eodem uterentur instituto. At id quidem nostris moribus nefas habetur. Laudi in Græcia ducitur adolescentulis, quamplurimos

2 A U T O R I S P R Æ F A T I O .

habere amatores. Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua, quæ non ad scenam eat mercede conducta. Magnis in laudibus tota fere fuit Græcia, victorem Olympiæ citari; in scenam vero prodire, et populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini: quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota, ponuntur. Contra ea, pleraque nostris moribus sunt decora, quæ apud illos turpia putantur. Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cujus materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur? quod multo fit aliter in Græcia; Nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum; neque sedet, nisi in interiore parte ædium, quæ *gynæconitis* appellatur, quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione conjunctus. Sed plura persequi tum magnitudo voluminis prohibet, tum festinatio, ut ea explicem, quæ exorsus sum. Quare ad propositum veniemus, et in hoc exponemus libro, *Vitas excellentium Imperatorum.*

I.

MILTIADES.

MILTIADES Cimonis filius, Atheniensis, cum et antiquitate generis, et gloria majorum, et sua modestia, unus omnium maxime fioreret; eaque esset ætate, ut non jam solum de eo bene sperare, sed etiam confidere cives possent sui, talem futurum, qualem cognitum judicarunt: accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere. Cujus generis cum magnus numerus esset, et multi ejus demigrationis peterent societatem; ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem, quo potissimum duce uterentur. Nam tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus, armis erat dimicandum. His consulentibus nominatim Pythia præcepit, ut Miltiadem sibi Imperatorem sumerent. Id si fecissent, incepta prospera futura. Hoc oraculi responso, Miltiades cum delecta manu, classe Chersonesum profectus, cum accessisset Lemnum, et incolas ejus insulæ, sub potestatem redigere vellet Atheniensium, idque ut Lemnii sua sponte facerent, postulasset; illi iridentes responderunt, tum id se facturos, cum ille domo navibus proficiscens, vento Aquilone venisset Lemnum: hic enim ventus a septentrionibus oriens, adversum tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades morandi tempus non habens, cursum direxit quo tendebat, pervenitque Chersonesum.

Ibi brevi tempore barbarorum copiis disiectis, tota regione, quam petierat, positus, loca castellis idonea communivit: multitudinem, quam secum duxerat, in agris collocavit, crebrisque excursionibus locupletavit. Neque minus in ea re, prudentia, quam felicitate, adjunctus est. Nam cum virtute militum devicisset hostium exercitus, summa æquitate res constituit, atque ipse ibidem manere decrevit. Erat enim inter eos dignitate

regia, quamvis carebat nomine : neque id magis imperio, quam justitia, consecutus. Neque eo segnius Atheniensibus, a quibus erat profectus, officia præstabat. Quibus rebus fiebat, ut non minus eorum voluntate perpetuo imperium obtineret, qui miserant, quam illorum, cum quibus erat profectus. Chersoneso tali modo constituta Lemnum revertitur, et ex pacto postulat, ut sibi urbem tradant. Illi enim dixerant, cum vento Borea domo profectus eo pervenisset, sese dedituros : se autem domum Chersonesi habere. Cares, qui tum Lemnum incolebant, etsi præter opinionem res ceciderat, tamen non dicto, sed secunda fortuna adversariorum capti, resistere ausi non sunt, atque ex insula demigrarunt. Pari felicitate cæteras insulas, quæ Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem.

Eisdem temporibus Persarum rex Darius, ex Asia in Europam exercitu trajecto, Scythis bellum inferre decrevit ; pontem fecit in Istro flumine, qua copias traduceret. Ejus pontis, dum, ipse abesset, custodes reliquit principes, quos secum ex Ionia et Æolide duxerat ; quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. Sic enim putavit facillime se Græca lingua loquentes, qui Asiam incolerent, sub sua retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset ; quibus, se oppresso, nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. Hic cum crebri afferrent nuntii, male rem gerere Darium, premique a Scythis, Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam occasionem liberandæ Græciæ dimitterent. Nam si cum iis copiis, quas secum transportaverat, interisset Darius, non solum Europam fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incolerent Græci genere, liberos a Persarum futuros dominatione et periculo. Id et facile effici posse : ponte enim rescisso, regem vel hostium ferro, vel inopia, paucis diebus interiturum. Ad hoc consilium cum plerique accederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit, dicens, non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire, et multitudini ; quod Darii regno ipsorum niteretur dominatio : quo extincto, ipsos

potestate expulsos, civibus suis poenas daturus. Itaque adeo se abhorre a cæterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius, quam confirmari regnum Persarum. Hujus cum sententiam plurimi essent secuti, Miltiades non dubitans, tam multis consciis, ad regis aures consilia sua perventura, Chersonesum reliquit, ac rursus Athenas demigravit. Cujus ratio etsi non valuit, tamen magnopere est laudanda; 'cum amicior omnium libertati, quam suæ fuerit dominationi.'

Darius autem, cum ex Europa in Asiam redisset, hortantibus amicis, ut Græciam in suam redigeret potestatem, classem quingentarum navium comparavit, eique Datim præfecit, et Artaphernem; hisque ducenta peditum millia, et decem, equitum dedit; causam interferens, se hostem esse Atheniensibus, quod eorum auxilio, Iones Sardes expugnassent, suaque præsidia interfecissent. Præfecti regii classe ad Eubœam appulsa, celeriter Eretriam ceperunt, omnesque ejus gentis cives abreptos in Asiam ad regem miserunt. Inde ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Marathona deduxerunt. Is abest ab oppido circiter millia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses tam propinquo, tamque magno permoti, auxilium nusquam, nisi a Lacedæmoniis, petiverunt; Philippidemque cursores ejus generis, qui *hemerodromi* vocantur, Lacedæmonem miserunt, ut nuntiaret, quam celeri esset opus auxilio. Domi autem creati decem prætores, qui exercitui præessent: in eis Miltiades. Inter quos magna fuit contentio, utrum mœnibus se defenderent, an obviam irent hostibus, acieque decernerent. Unus Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent: id si factum esset, et civibus animum accessurum, cum viderent de eorum virtute non desperari; et hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent, auderi adversus se tam exiguis copiis dimicare.

Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit præter Plataensium: ea mille misit militum. Itaque horum adventu, decem millia armatorum completa sunt; quæ manus mirabili flagrabat pugnandi

cupiditate : quo factum est, ut plus, quam collegæ, Miltiades valuerit. Ejus enim auctoritate impulsæ Athenienses copias ex urbe eduxerunt, locoque idoneo castra fecerunt ; deinde postero die sub montis radicibus, acie e regione instructa, nova arte, vi summa prælium commiserunt. Namque arbores multis locis erant strætæ, hoc consilio, ut et montium tegerentur altitudine, et arborum tractu equitatus hostium impediretur, ne multitudine clauderentur. Datis, etsi non locum æquum videbat suis, tamen fretus numero copiarum suarum, configere cupiebat ; eoque magis, quod priusquam Lacedæmonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaque in aciem, peditum centum, equitum decem millia produxit, præliumque commisit. In quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligarent, adeoque perterruerunt, ut Persæ non castra, sed naves peterent. Qua pugna nihil adhuc est nobilius. Nulla enim unquam tam exigua manus tantas opes prostravit.

Cujus victoriæ, non alienum videtur, quale præmium Miltiadi sit tributum, docere ; quo facilius intelligi possit, *eandem omnium civitatum esse naturam*. Ut enim P. R. honores quondam fuerunt rari et tenues, ob eamque causam gloriosi, nunc autem effusi, atque obsoleti ; sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. Namque huic Miltiadi, qui Athenas, totamque Græciam liberavit, talis honos tributus est in porticu, quæ *Pæcile* vocatur, cum pugna depingeretur Marathonîa ; ut in decem prætorum numero prima ejus imago poneretur, isque hortaretur milites, præliumque committeret. Idem ille populus, posteaquam majus imperium est nactus, et largitione magistratuum corruptus est, trecentas statuas Demetrio Phalereo decrevit.

Post hoc prælium, classem septuaginta navium Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut insulas, quæ barbaros adjuverant, bello persequeretur : quo imperio plebasque ad officium redire coegit, nonnullas vi expugnavit. Ex his Parum, insulam opibus elatam, cum oratione reconciliare non posset, copias e navibus eduxit, urbem operibus clausit, omnique comæatu privavit :

deinde vineis ac testudinibus constitutis, propius muros accessit. Cum jam in eo esset, ut oppido potiretur, procul in continenti lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu, nocturno tempore incensus est: cujus flamma ut ab oppidanis et oppugnatoribus est visa, utrisque venit in opinionem, signum a classariis regiis datum. Quo factum est, ut et Parii a deditio-
ne deterrerentur, et Miltiades timens, ne classis regia adventaret, incensis operibus, quæ statuerat, cum totidem navibus atque erat profectus, Athenas magna cum offensione civium suorum rediret. Accusatus ergo proditoris, quod, cum Parum expugnare posset, a rege corruptus, infectis rebus a pugna discessisset. Eo tempore æger erat vulneribus, quæ in oppugnando oppido acceperat. Itaque quoniam ipse pro se dicere non posset, verba pro eo fecit frater ejus Tisagoras. Causa cognita, capitis absolutus, pecunia multatus est; eaque lis quinquaginta talentis æstimata est, quantus in classem sumtus factus erat. Hanc pecuniam quod solvere non poterat, in vincula publica conjectus est, ibique diem obiit supremum.

Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia fuit causa damnationis. Namque Athenienses *propter Pisistrati tyrannidem*, quæ paucis annis ante fuerat, omnium suorum civium *potentiam extimescebant*. Miltiades multum in imperiis, magistratibusque *versatus*, non videbatur *posse esse privatus*, præsertim cum *consuetudine*, ad *imperii cupiditatem trahi* videretur. Nam Chersonesi omnes illos, quos habitarat annos, perpetuam obtinuerat dominationem; *tyrannusque* fuerat appellatus, sed *justus*: non erat enim *vi consecutus*, sed suorum *voluntate*, eamque *potestatem bonitate* retinuerat. ‘Omnes autem et habentur et dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quæ libertate usa est.’ Sed in Miltiade erat cum summa humanitas, tum miracomitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret: magna autoritas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei militaris maxima. Hæc populus respiciens, ‘maluit eum innoxium plecti, quam se diutius esse in timore.’

II.

THEMISTOCLES.

THEMISTOCLES, Neoclis filius, Atheniensis. Hujus vitia ineuntis adolescentiæ magnis sunt emendata virtutibus ; adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab initio est ordiendum. Pater ejus Neocles generosus fuit. Is uxorem Halicarnassiam civem duxit, ex qua natus est Themistocles. Qui cum minus esset probatus parentibus, quod et liberior vivebat, et rem familiarem negligebat ; a patre exhæredatus est. Quæ contumelia non fregit eum, sed erexit. Nam cum judicasset, sine summa industria non posse eam extinguere, totum se dedidit reipublicæ, diligentius amicis, famæque serviens. Multum in judiciis privatis versabatur : sæpe in concionem populi prodibat : nulla res major sine eo gerebatur, celeriterque quæ opus erant, reperiebat, facile eadem oratione explicabat. Neque minus in rebus gerendis promptus, quam excogitandis, erat ; quod et de instantibus, (ut ait Thucydides,) verissime judicabat, et de futuris calidissime conjiciebat. Quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.

Primus autem gradus fuit capeffendæ reipublicæ, bello Corcyræo : ad quod gerendum prætor a populo factus, non solum præsentis bello, sed etiam reliquo tempore, ferociorem reddidit civitatem. Nam cum pecunia publica, quæ ex metallis redibat, largitione magistratum quotannis interiret ; ille persuasit populo, ut ea pecunia classis centum navium ædificaretur. Qua celeriter effecta, primum Corcyræos fregit, deinde maritimos prædones confectando, mare tutum reddidit. In quo cum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Id quantæ salutis fuerit universæ Græciæ, bello cognitum est Persico. Nam cum

Xerxes et mari et terra bellum universæ inferret Europæ; cum tantis eam copiis invasit, quantas neque antea, neque postea habuit quisquam. Hujus enim classis, mille et ducentarum navium longarum fuit, quam duo millia onerariarum sequebantur: terrestres autem exercitus septingentorum millium peditum, equitum quadringentorum millium fuerunt. Cujus de adventu cum fama in Græciam esset perlata, et maxime Athenienses peti dicerentur, propter pugnam Marathoniam; miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, ut *mœnibus ligneis* se munirent. Id responsum quo valeret, cum intelligeret nemo, Themistocles persuasit, consilium esse Apollinis, ut in *naves* se suaque conferrent: eum enim a deo significari *murum ligneum*. Tali consilio probato, addunt ad superiores, totidem naves triremes; suaque omnia, quæ moveri poterant, partim Salaminem, partim Trœzenem asportant: arcem sacerdotibus, paucisque majoribus natu, ac sacra procuranda tradunt, reliquum oppidum relinquunt.

Hujus consilium plerisque civitatibus displicebat, et in terra dimicare magis placebat. Itaque missi sunt delecti cum Leonida Lacedæmoniorum rege, qui Thermopylas occuparent, longiusque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hostium non sustinuerunt, eoque loco omnes interierunt. At classis communis Græciæ trecentarum navium, in qua ducentæ erant Atheniensium, primum apud Artemisium, inter Eubœam continentemque terram, cum classiaris regis conflixit. Angustias enim Themistocles quærebat, ne multitudine circumiretur. Hic etsi pari prælio discefferant, tamen eodem loco non sunt ausi manere, quod erat periculum, ne si pars navium adversariorum Eubœam superasset, ancipiti premerentur periculo. Quo factum est, ut ab Artemisio discederent, et adversum Athenas apud Salamina, classem suam constituerent.

At Xerxes Thermopylis expugnatis, protinus accessit Astu, idque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. Cujus flamma perterriti classarii cum manere non aude-

rent, et plurimi hortarentur, ut domos suas quisque discederent, moenibusque se defenderent; Themistocles unus restitit, et universos esse pares aiebat, dispersos testabatur perituros; idque Eurybiadi Regi Lacedæmoniorum, qui tum summæ imperii præerat, fore affirmabat. Quem cum minus, quam vellet, moveret, noctu de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret suis verbis, adversarios ejus in fuga esse; qui si discessissent, majore cum labore et longinquiore tempore bellum confecturum, cum singulos confectari cogeretur; quos si statim aggrederetur, brevi universos oppressurum. Hoc eo valebat, ut ingratis ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita, barbarus nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto mari confligit, ut ejus multitudo navium explicari non potuerit. Victus ergo est magis consilio Themistoclis, quam armis Græciæ.

Hic barbarus etsi male rem gesserat, tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his opprimere posset hostes. Interim tamen ab eodem gradu depulsus est. Nam Themistocles verens, ne bellare perseveraret, certiores eum fecit, id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, ac reditu in Asiam excluderetur; idque ei persuasit. Itaque quæ sex mensibus iter fecerat, eadem minus diebus triginta in Asiam reversus est, seque a Themistocle non superatum, sed conservatum judicavit. Sic unius viri prudentia Græcia liberata est, Europæque succubuit Asia. Hæc altera victoria, quæ cum Marathonio possit comparari tropæo. Nam pari modo, apud Salamina, parvo numero navium, maxima post hominum memoriam classis est devicta.

Magnus hoc bello Themistocles fuit, nec minor in pace. Cum enim Phalareo portu neque magno, neque bono Athenienses uterentur, hujus consilio triplex Piræei portus constitutus est; isque moenibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate æquipararet, utilitate superaret. Idemque muros Atheniensium restituit præcipuo suo periculo. Namque Lacedæmonii causam ido-

neam nacti propter Barbarorum excursiones, qua negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem haberi, ne essent loca munita, quæ hostes possiderent; Athenienses ædificantes prohibere sunt conati. Hoc longe alio spectabat, atque videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathonia et Salaminia, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut intelligerent Lacedæmonii, de principatu sibi cum his certamen fore: quare eos quam infirmissimos esse volebant. Postquam autem audierunt muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. His præsentibus defecerunt, ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. Hanc legationem suscepit Themistocles, et solus primo profectus est: reliqui legati ut tum exirent, cum satis altitudo muri extructa videretur, præcepit: ut interim omnes servi atque liberi opus facerent, neque ulli loco parcerent, siue sacer esset, siue profanus, siue privatus, siue publicus; sed undique quod idoneum ad munendum putarent, congererent. Quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulchrisque constarent.

Themistocles autem, ut Lacedæmonem venit, adire ad magistratus noluit, et dedit operam ut quam longissime tempus duceretur; causam interponens, se collegas expectare. Cum Lacedæmonii quererentur, opus nihilominus fieri, eumque ea re conari fallere, interim reliqui legati sunt consequuti; a quibus eum audisset, non multum superesse munitionis, ad *Ephoros* Lacedæmoniorum accessit, penes quos summum imperium erat; atque apud eos contendit, falsa his esse delata: quare æquum esse, illos, viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem explorarent: interea se obsidem retinerent. Gestus est ei mos, tresque legati, functi summis honoribus, Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles iussit proficisci; eisque prædixit, ut ne prius Lacedæmoniorum legatos dimitterent, quam ipse esset remissus. Hos postquam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum Senatumque Lacedæmoniorum adiit, et apud eos liberrime professus est, Athenienses suo consilio, quod communi jure gentium facere possent, Deos publicos, suosque patrios, ac pena-

tes quo facilius ab hoste possent defendere, muris sep-
fisse: neque eo quod inutile esset Græciæ, fecisse. Nam
illorum urbem ut propugnaculum oppositum esse barba-
ris, apud quam, jam bis classis regia fecisset naufragium:
Lacedæmonios autem male et injuste facere, qui id po-
tius intuerentur, quod ipsorum dominationi, quam quod
universæ Græciæ utile esset: Quare si suos legatos re-
cipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent,
aliter illos nunquam in patriam recepturi.

Hic tamen non effugit *civium* suorum *invidiam*. Nam-
que ob eundem *timorem*, quo damnatus erat Miltiades,
testularum suffragiis e civitate ejectus, Argos habitatum
concessit. Hic cum propter multas ejus virtutes magna
cum dignitate viveret, Lacedæmonii legatos Athenas
miserunt, qui eum absentem accusarent, quod socie-
tatem cum rege Persarum ad Græciam opprimendam
fecisset. Hoc crimine absens proditiōis est damnatus.
Id ut audivit, quod non satis tutum se Argis videbat,
Corcyrum demigravit. Ibi cum ejus principes civi-
tatis animadvertisset timere, ne propter se, bellum his
Lacedæmonii et Athenienses indicerent, ad Admetum
Molossorum regem, cum quo ei hospitium fuerat, con-
fugit. Huc cum venisset, et in præsentia rex abesset,
quo majore religione se receptum tueretur, filiam ejus
parvulam arripuit, et cum ea se in sacrarium, quod
summa colebatur ceremonia, conjecit: inde non prius
egressus est, quam rex eum data dextra in fidem reci-
peret, quam præstitit. Nam cum ab Atheniensibus et
Lacedæmoniis exposceretur publice, supplicem non
prodidit; monuitque, ut consulere sibi: difficile enim
esse, in tam propinquo loco tuto eum versari. Itaque
Pydnam eum deduci jussit, et quod satis esset præsi-
dii dedit. Hac re audita, hic in navim omnibus ignotus
ascendit: quæ cum tempestate maxima Naxum ferre-
tur, ubi tum Atheniensium erat exercitus; sensit The-
mistocles, si eo pervenisset, sibi esse pereundum. Hac
necessitate coactus, domino navis, quis sit, aperit, multa
pollicens, si se conservasset. At ille clarissimi viri cap-
tus misericordia, diem noctemque procul ab insula in
salo navem tenuit in anchoris, neque quenquam ex ea

exire passus est : Inde Ephesum pervenit, ibique Themistoclem exponit : cui ille pro meritis gratiam postea retulit.

Scio plerosque ita scripsisse, Themistoclem Xerxe regnante in Asiam transisse. Sed ego potissimum Thucydidi credo, quod ætate proximus erat, qui illorum temporum historiam reliquerunt, et ejusdem civitatis fuit. Is autem ait, ad Artaxerxem eum venisse, atque his verbis epistolam misisse : ‘ Themistocles veni ad
‘ te, qui plurima mala omnium Grajorum in domum
‘ tuam intuli, cum mihi necesse fuit adversus patrem
‘ tuum bellare, patriamque meam defendere. Idem
‘ multo plura bona feci, postquam in tuto ipse, et ille
‘ in periculo esse coepit. Nam cum in Asiam reverti
‘ nollet, proelio apud Salamina facto, literis eum certi-
‘ orem feci, id agi, ut pons, quem in Hellesponto fece-
‘ rat, dissolveretur, atque ab hostibus circumiretur :
‘ quo nuntio, ille periculo est liberatus. Nunc autem
‘ ad te confugi exagitatus a cuncta Græcia, tuam pe-
‘ tens amicitiam : quam si ero adeptus, non minus me
‘ bonum amicum habebis, quam fortem inimicum ille
‘ expertus est. Ea autem rogo, ut de his rebus, de
‘ quibus tecum loqui volo, annum mihi temporis des,
‘ eoque transacto me ad te venire patiaris.’

Hujus rex animi magnitudinem admirans, cupiensque talem virum sibi conciliari, veniam dedit. Ille omne illud tempus literis, sermonique Persarum dedit : quibus adeo eruditus est, ut multo commodius dicatur apud regem verba fecisse, quam hi poterant, qui in Perside erant nati. Hic cum multa regi esset pollicitus, gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet, illum Græciam bello oppressurum ; magnis muneribus ab Artaxerxe donatus in Asiam rediit, domiciliumque Magnesiæ sibi constituit. Namque hanc urbem ei rex donavit, his usus verbis, quæ ei panem præberet : (ex qua regione quinquaginta ei talenta quotannis redibant :) Lamp-
sacum, unde vinum fumeret : Myuntem, ex qua opsonium haberet. Hujus ad nostram memoriam monumenta manserunt duo : sepulchrum prope oppidum, in quo est sepultus : statuæ, in foro Magnesiæ. De cujus

morte multis modis apud plerosque scriptum est, sed nos eundem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui illum ait Magnesiae, morbo mortuum: neque negat fuisse famam, venenum sua sponte sumsisse, cum se, quæ regi de Græcia opprimenda pollicitus esset, præstare posse desperaret. Idem ossa ejus clam in Attica ab amicis esse sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod proditiōnis esset damnatus, memoriæ prodidit.

III.

ARISTIDES.

ARISTIDES Lyfimachi filius, Atheniensis, æqualis fere fuit Themistocli. Itaque cum eo de principatu contendit, namque obtrectarunt inter se. In his autem cognitum est quanto *antistaret eloquentia innocentia*. Quanquam enim adeo excellebat Aristides *abstinentia*, ut unus post hominum memoriam, quod quidem nos audiverimus, cognomine *Iustus* sit appellatus; tamen a Themistocle collabefactus *testula* illa, exilio decem annorum multatus est. Qui quidem cum intelligeret reprimi concitatam multitudinem non posse, cedenſque animadverteret quendam scribentem, ut patria pelleretur; quæſiſſe ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commiſſet, cur tanta poena dignus duceretur? Cui ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quod tam cupide elaboraſſet, ut præter cæteros, *iustus* appellaretur. Hic decem annorum legitimam poenam non pertulit. Nam postquam Xerxes in Græciam descendit, sexto fere anno postquam erat expulſus, plebiſcito in patriam reſtitutus eſt.

Interfuit autem pugnae navali apud Salamina, quæ facta eſt prius quam poena liberaretur. Idem prætor fuit Athenienſium apud Plataeas, in proelio quo Mardonius fuſus, barbarorumque exercitus eſt interfectus. Neque aliud eſt ullum hujus in re militari illuſtre factum, quam hujus imperii memoria: Juſtitia vero, et æquitatis, et innocentia multa. Imprimis, quod ejus æquitate factum eſt, cum in communi claſſe eſſet Græciæ ſimul cum Pauſania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut ſumma imperii maritimi ab Lacedæmoniis transferretur ad Athenienſes: namque ante id tempus, et mari et terra duces erant Lacedæmonii. Tum autem et intemperantia Pauſaniae, et juſtitia factum eſt Ariſtidis,

ut omnes fere civitates Græciæ ad Atheniensium societatem se applicarent; et adversus barbaros, hos duces deligerent sibi, quo facilius repellerent, si forte bellum renovare conarentur.

Ad classes ædificandas, exercitusque comparandos, quantum pecuniæ quæque civitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret. Ejus arbitrio quadringenta et sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata. Id enim commune ærarium esse voluerunt. Quæ omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. Hic qua fuerit abstinencia, nullum est certius indicium, quam quod, cum tantis rebus præfuisset, in tanta paupertate decessit, ut, quî efferretur, vix reliquerit. Quo factum est, ut filiæ ejus publice alerentur, et de communi ærario dotibus datis, collocarentur. Decessit autem fere post annum quartum, quam Themistocles Athenis erat expulsus.

IV.

P A U S A N I A S.

PAUSANIAS Lacedæmonius, magnus homo, sed varius in omni genere vitæ fuit. Nam ut virutibus eluxit, sic vitiis est obrutus. Cujus illustrissimum est prælium apud Platæas. Namque illo duce, Mardonius Satrapes regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium Persarum et manu fortis, et consilii plenus, cum ducentis millibus peditum, quos viritim legerat, et viginti millibus equitum, haud ita magna manu, Græcia fugatus est; eoque ipse dux cecidit prælio. Qua victoria elatus plurima miscere cœpit, et majora concupiscere. Sed primum in eo est reprehensus, quod ex præda tripodem aureum Delphis posuisset, epigrammate scripto, in quo erat hæc sententia: ‘Suo
 ‘ ductu Barbaros apud Platæas esse deletos, ejusque
 ‘ victoriæ ergo Apollini donum dedisse.’ Hos versus Lacedæmonii exscalpserunt, neque aliud scripserunt, quam nomina earum civitatum, quarum auxilio Persæ erant victi.

Post id prælium, eundem Pausaniam cum classe communi Cyprum, atque Hellespontum miserunt, ut ex his regionibus barbarorum præsidia depelleret. Pari felicitate in ea re usus, elatius se gerere cœpit, majoresque appetere res. Nam cum Byzantio expugnato cepisset complures Persarum nobiles, atque in his nonnullos Regis propinquos; hos clam Xerxi remisit, simulans ex vinculis publicis effugisse; et cum his Gongylum Eretrientem, qui literas Regi redderet, in quibus hæc fuisset scripta Thucydides memoriæ prodidit: ‘Pausanias
 ‘ Dux Spartæ, quos Byzantii ceperat, postquam propin-
 ‘ quos tuos cognovit, tibi muneri misit; seque tecum
 ‘ affinitate conjungi cupit: quare, si tibi videtur, des
 ‘ ei filiam tuam nuptum. Id si feceris, et Spartam, et

‘ cæteram Græciam sub tuam potestatem te adjuvante,
‘ se redacturum pollicetur. His de rebus si quid geri
‘ volueris, certum hominem ad eum mittas face, cum
‘ quo colloquatur.’ Rex tot hominum salute, tam sibi
necessariorum, magnopere gavisus, confestim cum epi-
stola Artabazum ad Pausaniam mittit. In qua eum
collaudat, ac petit, ne cui rei parcat ad ea perficienda,
quæ pollicetur. Si fecerit, nullius rei a se repulsam la-
turum. Hujus Pausanias voluntate cognita, alacrior ad
rem gerendam factus, in suspicionem cecidit Lacedæ-
moniorum. In quo facto domum revocatus, accusatus
capitis, absolvitur; multatur tamen pecunia: quam ob
causam, ad classem remissus non est.

At ille post non multo, sua sponte ad exercitum re-
diit, et ibi non callida, sed dementi ratione, cogitata
patefecit. Non enim mores patrios solum, sed etiam
cultum, vestitumque mutavit. Apparatu regio uteba-
tur, veste Medica: satellites Medi et Ægyptii seque-
bantur: epulabatur more Persarum luxuriosius, quam,
qui aderant perpeti possent: aditum petentibus con-
veniendi non dabat: superbe respondebat, et crudeli-
ter imperabat: Spartam redire nolebat: Colonas, qui
locus in agro Troade est, se contulerat: ibi consilia
cum patriæ, tum sibi inimica capiebat. Id postquam
Lacedæmonii resciverunt, legatos ad eum cum *scyrala*
miserunt; in qua, more illorum erat scriptum, nisi
domum reverteretur, se capitis eum damnaturos. Hoc
nuntio motus sperans se etiam pecunia et potentia in-
stans periculum posse depellere, domum rediit. Huc ut
venit, ab Ephoris in vincula publica coniectus est. Li-
cet enim legibus eorum, cuivis Ephoro hoc facere regi.
Hinc tamen se expedivit; neque eo magis carebat sus-
picionem: nam opinio manebat, eum cum Rege habere
societatem. Est genus quoddam hominum, quod *Ho-
lotes* vocatur, quorum magna multitudo agros Lacedæ-
moniorum colit, fervorumque munere fungitur. Hos
quoque sollicitare spe libertatis existimabatur: sed quod
harum rerum nullum erat apertum crimen, que argui
posset, non putabant de tali tamque claro viro, suspi-

cionibus oportere judicari; sed expectandum, dum se ipsa res aperiret.

Interim Argilius quidam, adolescentulus, quem puerum Pausanias amore Venereo dilexerat, cum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eique in suspicionem venisset, aliquid in ea de se esse scriptum, quod nemo eorum redisset, qui super tali causa eodem missi erant; vincula epistolæ laxavit, signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum. Erant in eadem epistola, quæ ad ea pertinebant, quæ inter Regem, Pausaniamque convenerant. Has ille literas Ephoris tradidit. Non est prætereunda *gravitas* Lacedæmoniorum hoc loco. Nam ne hujus quidem indicio impulsæ sunt, ut Pausaniam comprehenderent; neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset. Itaque huic indici, quid fieri vellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, quod violari nefas putant Græci. Eo ille index confugit: in ara confedit. Hanc juxta, locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audivit Argilium confugisse in aram, perturbatus eo venit; quem cum supplicem Dei videret in ara sedentem, quærit, causæ quid sit tam repentini consilii: huic ille, quid ex literis comperisset, aperit. Tanto magis Pausanias perturbatus orare cœpit, ne enuntiaret, nec se meritum de illo optime, proderet. Quod si eam veniam sibi dedisset, tantisque implicitum rebus sublevasset, magno ei præmio futurum.

His rebus Ephori cognitis, satius putaverunt in urbe eum comprehendi. Quo cum essent profecti, et Pausanias placato Argilio, ut putabat, Lacedæmonem reverteretur; in itinere, cum jam in eo esset, ut comprehenderetur, e vultu cujusdam Ephori, qui eum admonere cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. Itaque paucis ante gradibus quam qui sequebantur, in ædem Minervæ, quæ Chalciæcus vocatur, confugit. Hinc ne exire posset statim, Ephori valvas ejus ædis obstruxerunt, tectumque sunt demoliti, quo facilius sub dio interiret. Dicitur eo tempore matrem Pausaniæ vix-

isse ; eamque, jam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum, lapidem ad introitum ædis attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. Hic cum semianimis de templo elatus esset, confestim animam efflavit. Cujus mortui corpus cum eodem nonnulli dicerent inferri oportere, quo hi, qui ad supplicium essent dati ; displicuit pluribus ; et procul ab eo loco infoderunt, in quo erat mortuus. Inde posterius Dei Delphici responso erutus, atque eodem loco sepultus, ubi vitam finierat.

V.

C I M O N.

CIMON Miltiadis filius, Atheniensis, duro admodum initio usus est adolescentiæ. Nam cum pater ejus litem æstimatam populo solvere non potuisset, ob eamque causam in vinculis publicis decessisset; Cimon eadem custodia tenebatur, neque legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater multatus esset, solvisset. Habebat autem in matrimonio sororem suam germanam, nomine Elpinicen, non magis amore, quam patrio more, ductus. Nam Atheniensibus licet, eodem patre natas, uxores ducere. Hujus conjugii cupidus Callias quidam, non tam generosus, quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret: id si impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum. Is cum talem conditionem aspernaretur, Elpinice negavit se passuram Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire; quoniamque prohibere posset, se Calliæ nupturam, si ea, quæ polliceretur, præstitisset.

Tali modo custodia liberatus Cimon, celeriter ad principatum pervenit. Habebat enim satis eloquentiæ, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum juris civilis, tum rei militaris, quod cum patre, a puero in exercitu fuerat versatus. Itaque hic et populum urbanum in sua tenuit potestate, et apud exercitum plurimum valuit autoritate. Primum imperator apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugavit: oppidum Amphipolim constituit, eoque decem millia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum apud Mycalem, Cypriorum et Phoenicum ducentarum navium classem devictam cepit; eodemque die pari fortuna in terra usus est. Namque hostium navibus captis,

statim ex classe copias suas eduxit, barbarorumque uno concursu maximam vim prostravit. Qua victoria, magna præda potitus, cum domum reverteretur, quod jam nonnullæ insulæ propter acerbitem imperii defece- rant, bene animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coëgit: Scyrum, quam eo tempore Dolopes in- colebant, quod contumacius se gesserat, vacuefecit; sessores veteres urbe insulaque ejecit, agros civibus di- visit: Thasios opulentia fretos suo adventu fregit. His ex manubiis arx Athenarum, qua ad meridiem vergit, est ornata.

Quibus rebus cum unus in civitate maxime floreret, incidit in eandem invidiam, quam pater suus, cæterique Atheniensium principes. Nam testarum suffragiis, quod illi *ostracismus* vocant, decem annorum exilio multatus est. Cujus facti celerius Athenienses quam ipsum pœ- nituit. Nam cum ille forti animo invidiæ ingratorum civium cessisset, bellumque Lacedæmonii Atheniensibus indixissent; confestim notæ ejus virtutis desiderium consecutum est. Itaque post annum quintum quo ex- pulsus erat, in patriam revocatus est. Ille quod hospi- tio Lacedæmoniorum utebatur, * satius existimans con- tendere Lacedæmonem," sua sponte est profectus, pa- cemque inter duas potentissimas civitates conciliavit. Post neque ita multo in Cyprum cum ducentis navibus Imperator missus, cum ejus majorem partem insulæ devicisset, in morbum implicitus, in oppido Citio est mortuus.

Hunc Athenienses non solum in bello, sed in pace diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, cum compluribus locis prædia hortosque haberet, ut nun- quam eis custodem imposuerit fructus servandi gratia; ne quis impediretur, quo minus ejus rebus, quibus vel- let, frueretur. Semper eum pedissequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis ejus indigeret, haberet, quod statim daret, ne differendo videretur negare. Sæpe, cum aliquem offensum fortuna videret minus bene ve- stitum, suum amiculum dedit. Quotidie sic cœna ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes

vocaret: quod facere nullum diem prætermittebat. Nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit. Multos locupletavit: complures pauperes mortuos, qui unde efferrentur, non reliquissent, suo sumtu extulit. Sic se gerendo, minime est mirandum, si et vita ejus fuit secura, et mors acerba.

VI.

LYSANDER.

LYSANDER Lacedæmonius magnam reliquit sui famam, magis felicitate, quam virtute partam. Athenienses enim in Peloponnesios sexto et vicesimo anno bellum gerentes confecisse, apparet. Id qua ratione confectus sit, latet. Non enim virtute sui exercitus, sed immodestia factum est adversariorum ; qui, quod dicto audientes Imperatoribus suis non erant, dispersi in agris, relictis navibus, in hostium venerunt potestatem : quo facto Athenienses se Lacedæmoniis dederunt. Hac victoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulgit, ut ejus opera in maximum odium Græciæ Lacedæmonii pervenerint. Nam cum hanc causam Lacedæmonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent, postquam apud Ægos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, quam ut omnes civitates in sua teneret potestate, cum id se Lacedæmoniorum causa facere simularet. Namque undique qui Atheniensium rebus studuissent, ejectis, decem delegerat in unaquaque civitate, quibus summum imperium, potestatemque omnium rerum committeret. Horum in numerum nemo admittebatur, nisi aut qui ejus hospitio contineretur, aut se illius fore proprium fide confirmaret.

Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constituta, ipsius nutu omnia gerebantur. Cujus de crudelitatem ac perfidia, satis est unam rem, exempli gratia, proferre, ne de eodem plura enumerando fatigemus lectores. Victor ex Asia cum reverteretur, Thasumque divertisset, quod ea civitas præcipua fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si *isidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici*, eam pervertere con-

cupivit. Vidit autem, nisi in eo occultasset voluntatem, futuram, ut Thasii dilaberentur, consulerentque rebus suis.

Desideratur hic exemplum Lysandri crudelitatis et perfidiæ in Thasios. Vide de ea re Diod. Sic. lib. 12. et Polyæn. lib. 1. Stratagem.

Itaque decemviralem suam potestatem, sui ab illo constitutam sustulerunt. Quo dolore incensus, iniit consilia, Reges Lacedæmoniorum tollere. Sed sentiebat, id se sine ope Deorum facere non posse, quod Lacedæmonii omnia ad oracula referre consueverant. Primum itaque Delphos corrumpere est conatus. Cum id non potuisset, Dodonam adortus est. Hinc quoque repulsus dixit se vota suscepisse, quæ Jovi Ammoni solveret, existimans se Afros facilius corrupturum. Hac spe cum profectus esset in Africam, multum eum Antistites Jovis fefellerunt. Nam non solum corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lacedæmonia miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod sacerdotes fani corrumpere conatus esset. Accusatus hoc crimine, iudiciumque absolutus sententiis, Orchomeniis missus subsidio, occisus est a Thebanis apud Haliartum. Quam vere de eo foret iudicatum, oratio indicio fuit, quæ post mortem in domu ejus reperta est, in qua suadet Lacedæmoniis, ut regia potestate dissoluta, ex omnibus dux deligatur ad bellum gerendum; sed ita scripta, ut Deorum videretur congruere sententiæ, quam ille se habiturum, pecunia fidens, non dubitabat. Hanc ei scripsisse Cleon Haliarnasseus dicitur.

Atque hoc loco non est prætereundum factum Pharnabazi satrapis regil. Nam cum Lysander præfectus classis in bello multa crudeliter avareque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad Ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset, sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet: magnam enim ejus auctoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur, librum gravem multis verbis conscripsit, in quo summis eum effert laudibus. Quem cum legisset,

probassetque, dum obsignatur, alterum pari magnitudine, ut discerni non posset, signatum subjecit; in quo accuratissime ejus avaritiam perfidiamque accusarat. Hinc Lysander domum cum redisset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quæ voluerat, dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. Hunc, summoto Lysandro, cum Ephori cognoscent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

VII.

ALCIBIADES.

ALCIBIADES Cliniae filius, Atheniensis. In hoc natura, quid efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse *excellentius*, vel in *vitiis*, vel in *virtutibus*. Natus in amplissima civitate, summo genere, omnium ætatis suæ multo formosissimus, ad omnes res aptus, consiliique plenus. Namque Imperator fuit summus mari et terra; disertus, ut in primis dicendo valeret; et tanta erat commendatio oris, atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere. Idem, cum tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus, non minus in vita, quam victu; affabilis, blandus, temporibus callidissime inserviens. Idem, simul ac se remiserat, nec causa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur; ut omnes admirarentur, in *uno* homine tantam *dissimilitudinem*, tamque *diversam naturam*.

Educatus est in domo Periclis, (privignus enim ejus fuisse dicitur) eruditus a Socrate. Socerum habuit Hipponicum, * omnium Græcorum ditissimum", ut, si ipse fingere vellet, neque plura bona reminisci, neque majora posset consequi, quam vel fortuna vel natura tribuerat. Ineunte adolescentia amatus est a multis, more Græcorum, in eis a Socrate, de quo mentionem facit Plato in Symposio: namque eum induxit commemorantem se pernoctasse cum Socrate, neque aliter ab eo surrexisse, ac filius a parente debuerit. Posteaquam robustior est factus, non minus multos amavit: in quorum amore, quoad licitum est, odiosa multa delicate jocosæque fecit: quæ referremus, nisi majora potioraque haberemus.

Bello Peloponnesiaco hujus consilio atque auctoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt: ad quod gerendum ipse dux delectus est. Duo præterea collegæ dati, Nicias et Lamachus. Id cum appareretur, priusquam classis exiret, accidit, ut una nocte omnes Hermæ, qui in oppido erant Athenis, dejicerentur, præter unum, qui ante januam Andocidis erat, Andocidisque Hermes vocatus est. Hoc cum appareret, non sine magna multorum consensione esse factum, quod non ad privatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus multitudini timor est injectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quæ libertatem opprimeret populi. Hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur, quod et potentior et major, quam privatus, existimabatur. Multos enim liberalitate devinxerat, plures etiam opera forensi suos reddiderat. Quare fiebat, ut omnium oculos, quotiescunque in publicum prodisset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. Itaque non solum *spem* in eo habebant maximam, sed etiam *timorem*, quod et *obesse* plurimum et *prodesse* poterat. Aspergebatur etiam infamia, quod in *domo* sua *facere mysteria* dicebatur, quod nefas erat more Atheniensium; idque non ad *religionem*, sed ad *conjunctionem* pertinere existimabatur.

Hoc crimine in contentionem ab inimicis compellabatur. Sed instabat tempus ad bellum proficiscendi; id ille intuens, neque ignorans civium suorum consuetudinem, postulabat, ut, si quid de se agi vellent, potius de præsentis quæstio haberetur, quam absens invidiæ crimine accusaretur. Inimici vero ejus quiescendum in præsentis, quia nocere se ei non posse intelligebant, et illud tempus expectandum decreverunt, quo exisset, ut sic absentem aggrederentur: itaque fecerunt. Nam postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, absentem, quod *sacra violasset*, reum fecerunt. Qua de re cum ei nuntius a Magistratu in Siciliam missus est, ut domum ad causam dicendam rediret, essetque in magna spe provinciae bene administrandæ, non parere noluit, et in triremem, quæ ad eum deportandum erat missa, ascendit; ac Thurios in Italiam pervectus, multa

secum reputans de immoderata civium suorum licentia, crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus impendentem evitare tempestatem, clam se a custodibus subduxit, et inde primum Elidem, deinde Thebas venit. Postquam autem se capitis damnatum bonis publicatis audivit, et id quod usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, ut se *devoverent*, ejusque *devotionis*, quo testatior esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum, esse positum in publico, Lacedæmonem demigravit. Ibi, (ut ipse prædicare consueverat) non adversus *Patriam*, sed *inimicos* suos bellum gessit, quod iidem *hostes* essent *civitati*. Nam cum intelligerent se plurimum prodesse reipublicæ, ex ea eiecisse, plusque *iræ* suæ, quam *utilitati* communi paruisse. Itaque hujus consilio Lacedæmonii cum Persarum rege amicitiam fecerunt: deinde Deceliam in Attica munierunt, præsidioque perpetuo ibi posito, in obsidione Athenas tenuerunt. Ejusdem opera Ioniam a societate averterunt Atheniensium. Quo facto, multo superiores bello esse cœperunt.

Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti, quam timore ab eo alienati. Nam cum acerrimi viri præstantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne *caritate patriæ* ductus aliquando ab ipsis descisceret, et cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus ejus interficiendi quærere instituerunt. Id Alcibiadi diutius celari non potuit; erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, præsertim cum animum attendisset ad cavendum. Itaque ad Tissaphernem præfectum Regis Darii se contulit. Cujus cum in intimam amicitiam pervenisset, et Atheniensium, male gestis in Sicilia rebus, opes senescere, contra Lacedæmoniorum crescere videret; initio cum Pisandro prætore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur, et de reditu suo facit mentionem. Erat enim eodem, quo Alcibiades, sensu, populi potentiæ non amicus, et optimatum fautor. Ab hoc destitutus, primum per Thrasybulum Lyci filium, ab exercitu recipitur, prætorque fit apud Samum: post suffragante Theramene, plebiscito restituitur, parique absens imperio præ-

ficitur, simul cum Thrasybulo et Theramene. Horum imperio tanta commutatio rerum facta est, ut Lacedæmonii, qui paulo ante victores viguerant, perterriti pacem peterent. Victi enim erant quinque præliis terrestribus, tribus navalibus; in quibus ducentas naves triremes amiserant, quæ captæ in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas præterea urbes Græcas, quæ in ora sitæ sunt Asiæ; quarum expugnauerant complures, in his Byzantium: neque minus multos consilio ad amicitiam adjunxerant, quod in captos clementia fuerant usi.

Ita præda onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis Athenas venerunt. His cum obviam universa civitas in Piræeum descendisset, tanta fuit omnium expectatio visendi Alcibiadis, ut ad ejus triremem vulgus conflueret, perinde ac si solus advenisset. Sic enim populo erat persuasum, et adversas superiores, et præfentes secundas res accidisse ejus opera. Itaque et Siciliae amissum imperium, et Lacedæmoniorum victorias culpæ suæ tribuebant, quod talem virum e civitate expulissent. Neque id sine causa arbitrari videbantur: nam postquam exercitui præesse cœperat, neque terra, neque mari hostes pares esse potuerant. Hic ut navi egressus est, quanquam Theramenes et Thrasybulus eisdem rebus præfuerant, simulque venerant in Piræeum, tamen illum unum omnes prosequiebantur, (et id quod nunquam antea usu venerat, nisi Olympiæ victoribus,) coronis aureis æneisque vulgo donabatur. Ille lacrymans talem benevolentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini temporis acerbiter. Postquam Astu venit, concione advocata, sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin ejus casum lacrymarit, inimicumque his se ostenderit, quorum opera, patria pulsus fuerat; perinde ac si alius populus, non ille ipse, qui tum fiebat, eum sacrilegii damnasset. Restituta ergo huic sunt publice bona; iidemque illi Eumolpidæ sacerdotes rursus *refecrare* sunt coacti, qui eum *devoverant*; pilæque illæ, in quibus *devotio* fuerat scripta, in mare præcipitatae.

Hæc Alcibiadi lætitia minus fuit diuturna. Nam cum ei essent omnes honores decreti, totaque respublica domi bellicque tradita, ut unius arbitrio gererentur; et ipse postulasset, ut duo sibi collegæ darentur, Thra-sybulus et Adimantus, neque id negatum esset; classe in Asiam profectus, quod apud Cymen minus ex sententia rem gesserat, in invidiam recidit. Nihil enim eum non efficere posse ducebant. Ex quo fiebat, ut omnia minus prospere gesta ejus culpæ tribuerent, cum eum aut negligenter, aut malitiose fecisse loquerentur: sicut tum accidit; nam corruptum a Rege capere Cymen noluisse, arguebant. Itaque *huic maxime* putamus malo fuisse *nimiam opinionem ingenii, atque virtutis*. Timebatur enim non minus, quam diligebatur, ne secunda fortuna, magnisque opibus elatus, tyrannidem concupisceret. Quibus rebus factum est, ut absentem magistratum abrogarent, et alium in ejus locum substituerent. Id ille ut audivit, domum reverti noluit, et se Perinthum contulit, ibique tria castella communivit, Bornos, Byziam, Macrontichos; manuque collecta primus Græciæ in Thraciam introiit, gloriosius existimans barbarorum præda locupletari, quam Graiorum. Qua ex re creverat cum fama, tum opibus, magnamque amicitiam sibi cum quibusdam Regibus Thraciæ pepererat.

Neque tamen a caritate patriæ potuit recedere. Nam cum apud Ægos flumen Philocles prætor Atheniensium classem constituisset suam, neque longe abesset Lysander prætor Lacedæmoniorum, qui in eo erat occupatus, ut bellum quam diutissime duceret, quod ipsis pecunia a Rege suppeditabatur; contra Atheniensibus exhaustis, præter arma et naves, nihil erat super; Alcibiades ad Atheniensium venit exercitum, ibique præsentem vulgo agere cœpit, si vellent, se coacturum Lysandrum aut dimicare, aut pacem petere: Lacedæmonios eo nolle conflagrare classe, quod pedestribus copiis plus quam navibus valerent: sibi autem esse facile Seuthen Regem Thracum deducere, ut eos terra depelleret: quo facto necessario aut classe conflicturos, aut bellum composituros. Id etsi vere dictum Philocles animadvertibat, ta-

men postulata facere noluit, quod sentiebat, se Alcibiade recepto, nullius momenti apud exercitum futurum; et si quid secundi evenisset, nullam in ea re suam partem fore: contra ea, si quid adversi accidisset, se unum ejus delicti futurum reum. Ab hoc discedens Alcibiades, ' quoniam, *inquit*, victoriæ patriæ repugnas, illud moneo, juxta hostes castra habeas nautica. Periculum est enim, ne immodestia militum nostrorum occasio detur Lyfandro nostri opprimendi exercitus.' Neque ea res illum fefellit. Nam Lyfander, cum per speculatores comperisset, vulgum Atheniensium in terram prædatum exisse, navesque pene inanes relictas, tempus rei gerendæ non dimisit, eoque impetu totum bellum delevit.

At Alcibiades victis Atheniensibus, non satis tuta eadem loca sibi arbitratus, penitus in Thraciam se supra Propontidem abdedit, sperans ibi facillime suam fortunam oculi posse: sed falso: nam Thraces postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias ei fecerunt; qui ea quæ apportavit abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. Ille cernens, nullum locum sibi tutum in Græcia, propter potentiam Lacedæmoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit. Quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. Namque ei Grunium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquaginta talenta vectigalis capiebat. Qua fortuna Alcibiades non erat contentus, neque Athenas victas Lacedæmoniis servire poterat pati. Itaque ad *patriam liberandam* omni ferebatur cogitatione. Sed videbat id sine rege Persarum non posse fieri: ideoque eum amicum sibi cupiebat adjungi. Neque dubitabat facile se consecuturum, si modo ejus conveniendi habuisset potestatem. Nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare Lacedæmoniis adjuvantibus sciebat: id si ei aperuisset, magnam se ab eo initurum gratiam videbat.

Hæc cum moliretur, peteretque a Pharnabazo ut ad Regem mitteretur, eodem tempore Critias, *cæterique tyranni Atheniensium*, certos homines ad Lyfandrum in Asiam miserunt, qui eum certiores facerent, nisi Alci-

biadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset. Quare si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. His *Laco* rebus commotus statuit, accuratius sibi agendum cum Pharnabazo. Huic ergo renunciat, quæ Regi cum Lacedæmoniis essent, irrita futura, nisi Alcibiadem vivum, aut mortuum tradidisset. Non tulit hoc Satrapes, et *violare clementiam*, quam regis opes minui, maluit. Itaque misit Syfamithren et Bagoam ad Alcibiadem interficiendum, cum ille esset in Phrygia, iterque ad regem pararet. Missi, clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. Illi cum eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa * casam eam, in qua quiescebat, eamque succenderunt; ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. Ille autem sonitu flammæ excitatus, quod gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam discedere voluerat. Hunc sequi se jubet, et id quod in præsentia vestimentorum fuit, arripuit: his in ignem ejectis, flammæ vim transit. Quem, ut Barbari incendium effugisse viderunt, telis eminus missis interfecerunt, caputque ejus ad Pharnabazum retulerunt. At mulier, quæ cum eo vivere consueverat, muliebri sua veste contactum ædificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus, diem obiit supremum.

Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt: Thucydides, qui ejusdem ætatis fuit; Theopompus, qui fuit post aliquanto natus; et Timæus: qui quidem duo maledicentissimi, nescio quo modo, in illo uno laudando consenserunt. Nam ea quæ supra diximus, de eo prædicarunt, atque hoc amplius, cum Athenis splendidissima civitate natus esset, omnes Athenienses splendore ac dignitate vitæ superasse; postquam inde expulsus Thebas venerit, adeo studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore corporisque viribus posset æquiparare. Omnes enim Bœotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini in-

ferviunt. Eundem apud Lacedæmonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiæ se dedisse, ut, parsimonia victus atque cultus, omnes Lacedæmonios vinceret: fuisse apud Thracas, homines vinolentos, rebusque Venereis deditos; hos quoque in his rebus antecessisse: venisse ad Persas, apud quos summa laus esset fortiter venari, luxuriose vivere; horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. Quibus rebus effecisse, ut apud quoscunque esset, princeps poneretur, habereturque carissimus. Sed satis de hoc: reliquos ordiamur.

VIII.

THRASYBULUS.

THRASYBULUS Lyci filius, Atheniensis. Si per se virtus sine fortuna ponderanda sit, dubito an hunc primum omnium ponam. Illi sine dubio neminem præfero fide, constantia, magnitudine animi, in patriam amore. Nam quod *multi* voluerunt, *paucique* potuerunt, ab *uno tyranno patriam liberare*; huic contigit, ut a *triginta oppressam tyrannis* e servitute in libertatem vindicaret. Sed nescio quo modo, cum eum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate præcurerunt. Primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit; ille nullam rem sine hoc: quæ ille *universa naturali quodam bono, fecit lucri*. Sed illa tamen omnia communia Imperatoribus cum militibus et fortuna, quod in *prælii concursu abit res a consilio ad vires*, vimque pugnantium. Itaque *jure suo nonnulla ab Imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat*, seque hic plus valuisse, quam ducis prudentiam, vere potest prædicare. Quare illud magnificentissimum factum proprium est Thrasybuli. Nam cum triginta tyranni, præpositi a Lacedæmonijs, servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello pepercerat fortuna, partim patria expulissent, partim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se divisissent; non solum princeps, sed et solus initio bellum his indixit.

Hic enim cum Phylen confugisset, (quod est castellum in Attica munitissimum,) non plus habuit secum, quam triginta de suis. Hoc initium fuit salutis Atticorum, hoc robur libertatis clarissimæ civitatis. * Neque vero hic modo contemptus est primo a tyrannis, sed et ejus solitudo", quæ quidem res et illis contemnentibus, pernicipiei, et huic despecto, saluti fuit. Hæc enim illos ad persequendum segnes, hos autem, tempore ad com-

parandum dato, fecit robustiores. Quo magis præceptum illud omnium in animis esse debet, *Nihil in bello oportere contemni*; nec sine causa dici, *Matrem timidi flere non solere*. Neque tamen pro opinione Thrasybuli auctæ sunt opes. Nam jam tum illis temporibus *fortius boni pro libertate loquebantur, quam pugnabant*. Hinc in Piræum tranfit, Munichyamque munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti, ab eaque turpiter repulsi, protinus in urbem armis impedimentisque amissis refugerunt. Usus est Thrasybulus non minus prudentia, quam fortitudine. Nam cedentes violare vetuit: *cives enim civibus parcere æquum* censebat; neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit. Neminem jacentem veste spoliavit: nil attigit, nisi arma quorum indigebat, et quæ ad victum pertinebant. In secundo prælio cecidit Critias, dux tyrannorum, cum quidem adversus Thrasybulum fortissime pugnaret.

Hoc dejecto, Pausanias venit Atticis auxilio, rex Lacedæmoniorum. Is inter Thrasybulum, et eos, qui urbem tenebant, fecit pacem, his conditionibus: ‘nequi
‘ præter triginta tyrannos, et decem qui postea prætores
‘ creati, superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio; neve cujusquam bona publicarentur;
‘ reipublicæ procuratio populo redderetur.’ Præclarum hoc quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem tulit; *ne quis antea actarum rerum accusaretur, neve multaretur*; eamque illi *Legem Oblivionis* appellarunt. Neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. Nam cum quidam ex his, qui simul cum eo in exilio fuerant, cædem facere eorum vellet, cum quibus in gratiam redditum erat; publice prohibuit, et id quod pollicitus erat, præstitit.

Huic pro tantis meritis, honoris corona a populo data est, facta e duabus virgulis oleaginis; quæ, quod amor civium non vis expresserat, nullam habuit invidiam, magnæque fuit gloriæ. Bene ergo Pittacus ille, qui septem sapientum numero est habitus, cum ei Mitylenæi multa millia jugerum agri muneri darent, ‘Nolite
‘ (rogo vos) inquit, mihi dare, quod multi invidcant;

‘plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius, quam centum jugera, quæ et meam animi æquitatem et vestram voluntatem indicent. Nam parva munera, diutina: locupletia, non propria esse consueverunt.’ Illa igitur corona contentus Thrasybulus, neque amplius requisivit, neque quenquam honore se antecessisse existimavit. Hic sequenti tempore, cum prætor classem ad Ciliciam appulisset, neque satis diligenter in castris ejus agerentur vigiliæ, a barbaris, ex oppido noctu eruptione facta, in tabernaculo interfectus est.

IX.

C O N O N.

C O N O N Atheniensis, Peloponnesio bello accessit ad rempublicam, in eoque ejus opera magni fuit. Nam et prætor pedestribus exercitibus præfuit, & præfectus classis res magnas mari gessit. Quas ob causas præcipuus ei honos habitus est. Namque omnibus unus insulis præfuit. In qua potestate Pharas cepit, coloniam Lacedæmoniorum. Fuit etiam extremo Peloponnesio bello prætor, cum apud Ægos flumen copiarum Atheniensium a Lyfandro sunt devictæ. Sed tum abfuit, eoque pejus res administrata est. Nam et prudens rei militaris, et diligens erat imperii. Itaque nemini erat his temporibus dubium, si adfuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse.

Rebus autem afflictis cum *patriam obsideri* audisset, non quæsit, ubi ipse *tuto viveret*, sed unde *præsidio posset esse civibus* suis. Itaque contulit se ad Pharnabazum Satrapen Ioniae et Lydiae, eundemque generum regis et propinquum; apud quem ut multum gratia valeret, multo labore multisque effecit periculis. Nam cum Lacedæmonii Atheniensibus devictis in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant; Agesilaumque bellatum misissent in Asiam, maxime impulsus a Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia ejus ~~deser~~cerat, et cum Lacedæmoniis coierat societatem: hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator: re quidem vera exercitui præfuit Conon, ejusque omnia arbitrio gesta sunt. Hic militum ducem summum Agesilaum impedivit, sæpeque ejus consiliis obstitit. Neque vero non fuit apertum, si ille non fuisset, Agesilaum Asiam Tauro tenus regi fuisse erepturum. Qui posteaquam domum a suis civibus revocatus est, quod Boeotii et Athenienses Lacedæmoniis bellum indixerant; Conon

nihil fecius apud præfectos regis versabatur, hisque omnibus maximo erat usui.

Defecerat a rege Tissaphernes, neque id tam Artaxerxi, quam cæteris erat apertum. Multis enim magnisque meritis apud regem, etiam cum in officio non maneret, valebat. Neque id mirandum, si non facile ad credendum inducebatur, reminiscens ejus se opera Cyrum fratrem superasse. Hujus accusandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem missus, posteaquam venit, primum ex more Persarum ad Chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithraustem accessit, seque ostendit cum rege colloqui velle. Nemo enim sine hoc admittitur. Huic ille, 'nulla (*inquit*) mora est :
' sed tu delibera utrum colloqui malis, an per literas
' edere quæ cogitas. Necesse est enim si in conspectum
' veneris, venerari te regem ; (*quod ἀποσπυρίζω illi vo-*
' *cant*) hoc si tibi grave est, per me nihilo fecius editis
' mandatis conficies, quod studes. Tum Conon, Enim-
' vero, *inquit*, mihi non est grave quemvis honorem ha-
' beri regi ; sed vereor, ne civitati meæ sit opprobrium,
' si cum ex ea sim profectus, quæ cæteris gentibus im-
' perare consueverit, potius barbarorum, quam illius
' more fungar. Itaque quæ volebat, huic scripta tradidit.'

Quibus cognitis, rex tantum autoritate ejus motus est, ut Tissaphernem hostem judicaret, et Lacedæmonios bello persequi jufferit, et ei permiserit, quem vellet eligere ad dispensandam pecuniam. Id arbitrium Conon negavit sui esse consilii, sed ipsius qui optime suos nosse deberet : sed se suadere, Pharnabazo id negotii daret. Hinc magnis muneribus donatus ad mare est missus, ut Cypriis, et Phœnicibus, cæterisque maritimis civitatibus naves longas imperaret, classemque, qua proxima æstate mare tueri posset, compararet ; dato adjutore Pharnabazo, sicut ipse voluerat. Id ut Lacedæmoniis est nuntiatum, non sine cura rem administrarunt, quod majus bellum imminere arbitrabantur, quam si cum barbaro solum contenderent. Nam ducem fortem, et prudentem, regiis opibus præfuturum, ac secum dimicaturum videbant ; quem neque consilio, neque copiis superare possent. Hac mente magnam contrahunt

classē, proficiscuntur Pisandro duce. Hos Conon apud Cnidum adortus, magno praelio fugat, multas naves capit, complures deprimit. Qua victoria non solum Athenæ, sed etiam cuncta Græcia, quæ sub Lacedæmoniorum fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte navium in patriam venit; muros dirutos a Lyfandro utrosque, et Piræci, et Athenarum, reficiendos curat; pecuniæque quinquaginta talenta, quæ a Pharnabazo acceperat, civibus suis donat.

Accidit huic quod cæteris mortalibus, *ut inconsideratior in secunda, quam in adversa esset fortuna.* Nam classe Peloponnesiorum devicta, cum ulturum se injurias patriæ putaret, plura concupivit, quam efficere potuit. ‘Neque tamen ea non pia et approbanda fuerunt, quod potius Patriæ opes augeri, quam Regis, maluit.’ Nam cum magnam auctoritatem sibi pugna illa navali, quam apud Cnidum fecerat, constituisset, non solum inter barbaros, sed etiam inter omnes Græciæ civitates, clam dare operam cœpit, ut Ioniam et Æoliam restitueret Atheniensibus. Id cum minus diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus præerat, Cononem evocavit, simulans ad regem eum se mittere velle magna de re. Hujus nuntio parens cum venisset, in vincula conjectus est; in quibus aliquandiu fuit. Nonnulli eum ad regem abductum, ibique periisse scriptum reliquerunt. Contra ea Dinon historicus, cui nos plurimum de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit: illud addubitat, utrum Tiribazo sciente, an imprudente sit factum.

X.

D I O N.

D I O N Hipparini filius, Syracusanus, nobili genere natus, utraque implicatus tyrannide Dionysiorum. Namque ille superior Aristomachen, sororem Dionis, habuit in matrimonio; ex qua duos filios, Hipparinum et Nisæum procreavit; totidemque filias, Sophrosynen et Areten: quarum priorem Dionysio filio, eidem cui regnum reliquit, nuptum dedit; alteram, Areten, Dioni. Dion autem præter nobilem propinquitatem, generosamque majorum famam, multa alia a natura habuit bona: in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas; magnam corporis dignitatem, quæ non minimum commendat; magnas præterea divitias a patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Dionysio priori, neque minus propter mores, quam affinitatem. Namque etsi Dionysii crudelitas ipsi displicebat, tamen saluum illum propter necessitudinem, magis etiam suorum causa esse studebat. Aderat in magnis rebus; ejusque consilio multum movebatur tyrannus, nisi qua in re major ipsius cupiditas intercesserat. Legationes vero omnes, quæ essent illustriores, per Dionem administrabantur; quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando, crudelissimum nomen *tyranni*, sua humanitate leniebat. Hunc a Dionysio missum Carthaginenses suspexerunt, ut neminem unquam Græca lingua loquentem magis sint admirati.

Neque vero hæc Dionysium fugiebant: nam quanto esset sibi ornamento, sentiebat. Quo fiebat, ut uni huic maxime indulgeret, neque eum secus diligeret, ac filium. Qui quidem, cum Platonem Tarentum venisse fama in Siciliam esset perlata, adolescenti negare non potuit, quin eum arcefferet, cum Dion ejus audiendi cupiditate flagraret. Dedit ergo huius veniam, magnaque

eum ambitione Syracusas perduxit. Quem Dion adeo admiratus est, atque adamavit, ut se totum ei traderet. Neque vero minus Plato delectatus est Dione. Itaque cum a Dionysio tyranno crudeliter violatus esset, quippe quem venundari jussisset, tamen eodem rediit, ejusdem Dionis precibus adductus. Interim in morbum incidit Dionysius: quo cum graviter conflictaretur, quaesivit a medicis Dion quemadmodum se haberet; simulque ab his petiit, si forte majori esset periculo, ut sibi faterentur: nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno, quod sororis suae filios ex illo natos partem regni putabat debere habere. Id medici non tacuerunt, et ad Dionysium filium sermonem retulerunt. Quo ille commotus, ne agendi cum eo esset Dioni potestas, patri soporem medicos dare coegit. Hoc æger summo, somno sopitus diem obiit supremum.

Tale initium fuit Dionis et Dionysii simultatis; eaque multis rebus aucta est; sed tamen primis temporibus, aliquandiu simulata inter eos amicitia mansit. Cumque Dion non desineret obsecrare Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret, et ejus consiliis uteretur; ille, qui in aliqua re vellet patrem imitari, morem ei gessit, eodemque tempore Philistum historicum Syracusas reduxit, hominem *amicum* non magis tyranno, quam *tyrannidi*. Sed de hoc in meo libro plura sunt exposita, qui de historicis Græcis conscriptus est. Plato autem tantum apud Dionysium autoritate potuit, valuitque eloquentia, ut ei persuaserit, tyrannidis facere finem, libertatemque reddere Syracusanis; a qua voluntate Philisti consilio deterritus, aliquanto crudelior esse coepit.

Qui quidem cum a Dione se superari videret ingenio, autoritate, amore populi; verens, ne si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi; navem ei triremem dedit, qua Corinthum deveheretur; ostendens, se id utriusque facere causa, ne, cum inter se timerent, alteruter alterum præoccuparet. Id cum factum multi indignarentur, magnæque esset invidia tyranno, Dionysius omnia quæ moveri poterant Dionis, in naves imposuit, ad eumque misit. Sic enim existimari volebat, id se non odio hominis, sed suæ salutis

fecisse causa. Postea vero quam audivit eum in Peloponneso manum comparare, sibi que bellum facere conari, Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit, filiumque ejus sic educari jussit, ut indulgendo, turpissimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero, priusquam pubes esset, scorta adducebantur, vino epulisque obruebatur, neque ullum tempus sobrio relinquebatur. Is usque eo vitæ statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater, (namque appositi erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent) ut se a superiore parte ædium dejecerit, atque ita interierit.

Sed illuc revertor. Postquam Corinthum pervenit Dion, et eodem perfugit Heraclides, ab eodem expulsus Dionysio, qui præfectus fuerat equitum; omni ratione bellum comparare cœperunt. Sed non multum proficiebant, quod *multorum annorum tyrannis, magnarum spem putabatur*; quam ob causam *pauci ad societatem periculi* perducebantur. Sed Dion fretus non tam suis copiis, quam odio tyranni, maximo animo, duabus onerariis navibus, quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centum peditum millibus, profectus oppugnatum; quod omnibus gentibus admirabile est visum, adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracusas introierit. Ex quo intelligi potest, *nullum esse imperium tutum, nisi benevolentia munitum*. Eo tempore aberat Dionysius, et in Italia classem opperiebatur, adversariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum: quæ res eum fefellit. Nam Dion his ipsis, qui sub adversarii fuerant potestate, regiones spiritus repressit, totiusque ejus partis Siciliæ potitus est, quæ sub Dionysii potestate fuerat; parique modo urbis Syracusarum, præter arcem, et insulam adjunctam oppido; eoque rem perduxit, ut talibus pactiõibus pacem tyrannus facere vellet: Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat Dionysius.

Has tam prosperas, tamque inopinatas res consecuta est subita commutatio; quod 'fortuna sua mobilitate, quem paulo ante extulerat, demergere est adorta.'

primum in filio, de quo commemoravi supra, sævitiam suam exercuit. Nam cum uxorem reduxisset, quæ alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad virtutem a perditâ luxuria, accepit gravissimum parens vulnus morte filii: deinde orta dissensione inter eum et Heraclidem; qui quidem Dioni principatum non concedens, factionem comparavit. Neque is minus valebat apud optimates; quorum consensu præerat classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret. Non tulit hoc animo æquo Dion, et versum illum Homeri retulit ex secunda rhapsodia, in quo hæc sententia est, *Non posse bene geri rempubl. multorum imperiis*: quod dictum magna invidia consecuta est. Namque aperuisse videbatur, se omnia in sua potestate esse velle: hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit; Heraclidemque, cum Syracusas venisset, interficiendum curavit.

Quod factum omnibus maximum timorem injecit. Nemo enim illo interfecto se tutum putabat. Ille autem adversario remoto licentius eorum bona, quos sciebat adversus se sensisse, militibus despertivit. Quibus divisis cum quotidiani maximi fierent sumtus, celeriter pecunia deesse cœpit; neque quo manus porrigeret, suppetebat, nisi in amicorum possessiones. Id ejusmodi erat, ut, cum milites reconciliaffet, amitteret optimates. Quarum rerum cura frangebatur, et 'insuetus male audiendi, non æquo animo ferebat, *de se* ab iis male existimari, quorum paulo ante in cœlum fuerat elatus laudibus.' Vulgus autem offensa in eum militum voluntate, liberius loquebatur, et *tyrannum non ferendum* dictitabat.

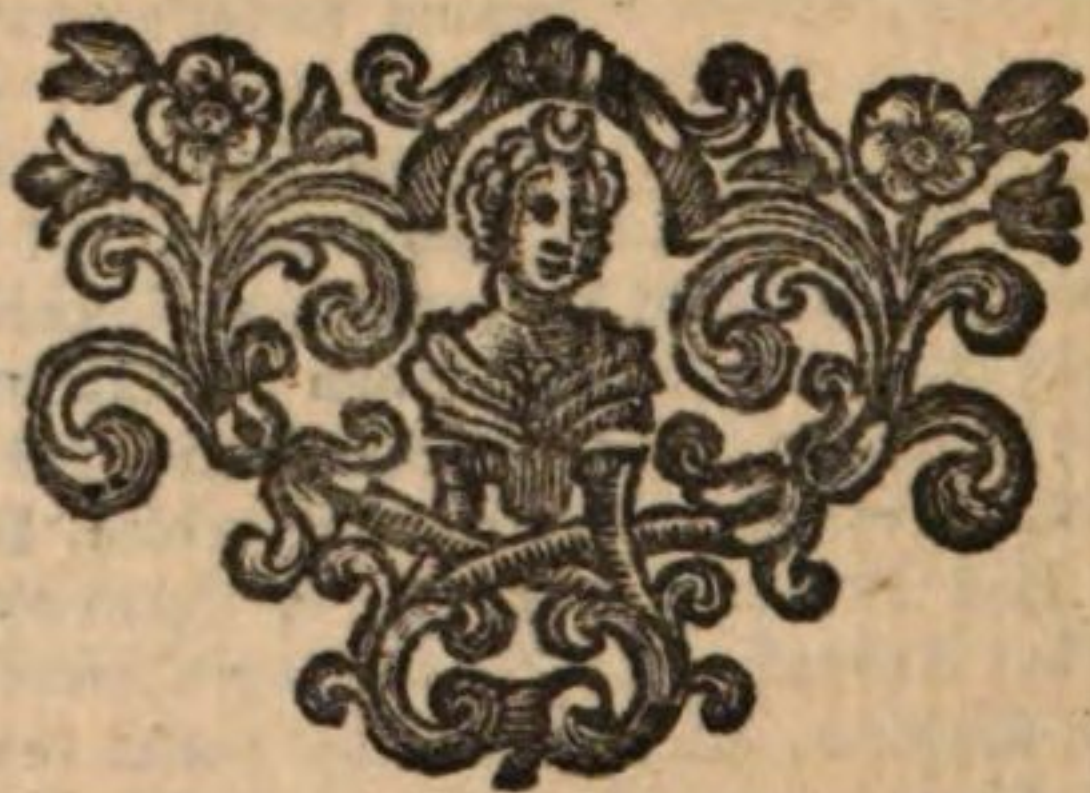
Hæc ille intuens, cum, quemadmodum fedaret, nesciret, et quorsum evaderent, timeret; Callicrates quidam, civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo et callidus, et ad fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem, et ait, eum in magno periculo esse, propter offensionem populi et odium militum; quod nullo modo evitare posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet illi inimicum; quem si invenisset idoneum, facile omnium animos cogniturum, adversariosque sublaturum, quod inimici ejus dissidenti suos sensus aperturi forent. Tali con-

filio probato, excipit has partes ipse Callicrates, et se *armat imprudentia Dionis*: ad eum interficiendum socios conquirat, adversarios ejus convenit, conjurationem confirmat. Res multis consciis, quæ gereretur, elata refertur ad Aristomachen sororem Dionis, uxoremque Areten. Illæ timore perterritæ conveniunt, cujus de periculo timebant. At ille negat, a Callicrate fieri sibi insidias, sed illa quæ agerentur, fieri præcepto suo. Mulieres nihilo secius Callicratem in ædem Proserpinæ deducunt, ac jurare cogunt, nihil ab illo periculi fore Dioni. Ille hac religione non modo ab incepto non deterritus, sed ad maturandum concitatus est; verens ne prius consilium suum aperiretur, quam conata perfecisset.

Hac mente proximo die festo, cum a conventu remotum se Dion domi teneret, atque in conclavi edito recubisset, consciis facinoris loca munitiora oppidi tradidit; domum custodibus sepsit, a foribus qui non discederent, certos præfecit, navem triremem armatis ornat, Philocrati fratri suo tradit, eamque in portu agitari jubet, ut si exercere remiges vellet; cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, quo fugeret, ad salutem. Suorum autem e numero Zacynthios adolescentes quosdam elegit, cum audacissimos, tum viribus maximis; hisque dat negotium, ut ad Dionem eant inermes, sic ut conveniendi ejus gratia viderentur venire. Hi propter notitiam sunt intronissi. At illi, ut limen ejus intrarent, foribus obsecratis, in lecto cubantem invadunt, colligant: fit strepitus, adeo ut exaudiri posset foris. Hic sicut ante sæpe dictum est, quam *invisa sit singularis potentia, et miseranda vita, qui se metui, quam amari malunt,* cuivis facile intellectu fuit. Namque illi ipsi custodes, si propitia fuissent voluntate, foribus effractis servare eum potuissent, quod illi inermes telum foris flagitantes vivum tenebant. Cui cum succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est.

Confecta cæde cum multitudo visendi gratia introisset, nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur. Nam celeri rumore dilato Dioni vim allatam, multi concurrerant, quibus tale facinus displicebat. Hi falsa suspi-

cione ducti, immerentes, ut sceleratos occidunt. Hujus de morte, ut palam factum est, mirabiliter *vulgi mutata est voluntas*. Nam qui *vivum* eum *tyrannum* vocitarant, eundem *liberatore*m *patriæ*, tyrannique expulso rem prædicabant. Sic subito *miser cordia* odio *successerat*, ut eum suo sanguine, si possent, ab Acheronte cuperent redimere. Itaque in urbe, celeberrimo loco elatus publice, sepulcri monumento donatus est. Diem obiit circiter annos quinquaginta quinque natus; quartum post annum, quam ex Peloponneso in Siciliam redierat.

XI.

IPHICRATES.

IPHICRATES Atheniensis, non tam magnitudine rerum gestarum, quam disciplina militari nobilitatus est. Fuit enim talis dux, ut non solum ætatis suæ cum primis compararetur, sed ne de maioribus natu quidem quisquam anteponeretur. Multum vero in bello est versatus, sæpe exercitibus præfuit, nusquam culpa male rem gessit, semper consilio vicit; tantumque eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim meliora fecerit. Namque ille pedestria arma mutavit, cum ante illum imperatorem, maximis clypeis, brevibus hastis, minutis gladiis, uterentur: ille e contrario peltam pro parma fecit, a qua postea peltastæ pedites appellantur, ut ad motus concursusque essent leviores. Hastæ modum duplicavit, gladios longiores fecit. Idem genus loricarum mutavit, et pro ferreis atque æneis lineas dedit. Quo facto expeditiores milites reddidit. Nam pondere detracto, quod æque corpus tegeret, et leve esset, curavit.

Bellum cum Thracibus gessit: Seuthen, socium Atheniensium, in regnum restituit. Apud Corinthum tanta severitate exercitui præfuit, ut nullæ unquam in Græcia neque exercitatiores copiæ, neque magis dicto audientes fuerint duci; in eamque consuetudinem adduxit, ut cum prælii signum ab imperatore esset datum, sine ducis opera sic ordinatæ consisterent, ut singuli a peritissimo imperatore dispositi viderentur. Hoc exercitu *Moram* Lacedæmoniorum interfecit: quod maxime tota celebratum est Græcia: Iterum eodem bello omnes copias eorum fugavit: quo facto, magnam adeptus est gloriam. Cum Artaxerxes Ægyptio regi bellum inferre voluisset, Iphicratem ab Atheniensibus petivit ducem, quem præficeret exercitui conductitio, cujus numerus

duodecim millium fuit. Quem quidem sic omni disciplina militari erudivit, ut quemadmodum quondam *Fabiani*, milites Romani appellati sunt, sic *Iphicratenſes* apud Græcos in ſumma laude fuerint. Idem ſubſidio Lacedæmoniis proſectus, Epaminondæ retardavit impetus. Nam niſi ejus adventus appropinquaffet, non prius Thebani Sparta abceſſiſſent, quam captam incendio deleſſent.

Fuit autem et animo magno, et corpore, imperatoriaque forma, ut ipſo aſpectu cuivis injiceret admirationem ſui : ſed in labore remiſſus nimis, parumque patiens, ut Theopompus memoriæ prodidit : bonus vero civis, fideque magna. Quod cum in aliis rebus declaraverit, tum maxime in Amyntæ Macedonis liberis tuendis. Namque Eurydice, mater Perdiccæ et Philippi, cum his duobus pueris, Amynta mortuo, ad Iphicratem confugit, ejusque opibus deſenſa eſt. Vixit ad ſenectutem, placatis in ſe ſuorum civium animis. Cauſam capitis ſemel dixit bello ſociali, ſimul cum Timotheo, eoque judicio eſt abſolutus. Menesthea filium reliquit ex Threſſa natum, Coti regis filia. Is cum interrogaretur, *utrum pluris patrem, matremne faceret ; matrem*, inquit. Id cum omnibus mirum videretur : at ille *merito*, inquit, *facio*. ‘ Nam pater, quantum in ſe fuit, ‘ Thracem me genuit : contra, mater Athenienſem.’

XII.

CHABRIAS.

CHABRIAS Atheniensis. Hic quoque in summis habitus est ducibus, resque multas memoria dignas gessit. Sed ex his elucet maxime inventum ejus in prælio, quod apud Thebas fecit, cum Bœotiis subsidio venisset. Namque in ea victoria fidente summo duce Agefilao, fugatis jam ab eo conductitiis catervis, reliquam phalangem loco vetuit cedere; obnixoque genu scuto, projectaque hasta, impetum excipere hostium docuit. Id novum Agefilaus intuens, progredi non est ausus, suosque jam incurrentes tuba revocavit. Hoc usque eo in Græcia fama celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit, quæ publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea athletæ, cæterique artifices * his statibus in statuis ponendis uterentur, in quibus victoriam essent adepti.

Chabrias autem multa in Europa bella administravit, cum dux Atheniensium esset: multa in Ægypto sua sponte gessit. Nam Nectanebum adjutum profectus, regnum ei constituit. Fecit idem Cypri, sed publice ab Atheniensibus Evagoræ adjutor datus; neque prius inde discessit, quam totam insulam bello devinceret; qua ex re Athenienses magnam gloriam sunt adepti. Interim bellum inter Ægyptios, et Persas conflatum est; et Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant, Lacedæmonii cum Ægyptiis, a quibus magnas prædas Agefilaus rex eorum faciebat. Id intuens Chabrias, cum in re nulla Agefilao cederet, sua sponte eos adjutum profectus, Ægyptiæ classi præfuit; pedestribus copiis Agefilaus.

Tum præfecti regis Persiæ legatos miserunt Athenas, questum, quod Chabrias adversum regem bellum gere-

ret cum Ægyptiis. Athenienses diem certam Chabriæ præstituerunt, quam ante, domum nisi redisset, capitis se illum damnaturos denunciarunt. Hoc ille nuntio Athenas rediit, neque ibi diutius est moratus, quam fuit necesse. Non enim libenter erat ante oculos civium suorum, quod et vivebat laute, et indulgebat sibi liberalius, quam ut invidiam vulgi posset effugere. 'Est enim hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriæ comes sit, et libenter de his detrahant, quos eminere videant altius : neque animo æquo pauperes alienam opulentium intuentur fortunam.' Itaque Chabrias, quoad ei licebat, plurimum aberat. Neque vero solus ille aberat Athenis libenter, sed omnes fere principes fecerunt idem : quod tantum se ab invidia putabant absuturos, quantum a conspectu suorum recessissent. Itaque Conon plurimum Cypri vixit, Iphicrates in Thracia, Timotheus Lesbi, Chares in Sigæo. Dissimilis quidem Chares horum factis et moribus, sed tamen Athenis et honoratus et potens.

Chabrias autem periit bello sociali, tali modo. Oppugnabant Athenienses Chium. Erat in classe Chabrias privatus, sed omnes, qui in magistratu erant, auctoritate anteibat, eumque magis milites, quam qui præerant, aspiciebant. Quæ res ei maturavit mortem. Nam dum primus studet portum intrare, et gubernatorem jubet eo dirigere navem, ipse sibi perniciæ fuit. Cum enim eo penetrasset, cæteræ non sunt secutæ. Quo facto circumfusus hostium concursu, cum fortissime pugnaret, navis rostro percussa, cœpit sidere. Hinc cum refugere posset, si se in mare dejecisset, quod suberat classis Atheniensium, quæ exciperet natantem ; perire maluit, quam armis abjectis navem relinquere, in qua fuerat vectus. Id cæteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt. At ille *præstare honestam mortem turpi existimans vitæ*, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

XIII.

TIMOTHEUS.

TIMOTHEUS, Cononis filius, Atheniensis. Hic *a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus.* Fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus, neque minus civitatis regendæ. Multa hujus sunt præclare facta, sed hæc maxime illustria; Olynthios et Byzantios bello subegit: Samum cepit, in qua oppugnanda, superiore bello Athenienses mille et ducenta talenta consumferant: Hanc ille sine ulla publica impensa populo restituit. Adversum Cotyn bella gessit, ab eoque mille et ducenta talenta prædæ in publicum detulit: Cyzicum obsidione liberavit: Ariobarzani simul cum Agefilao, auxilio profectus est: a quo cum *Laco* pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit, quam id sumere, cujus partem domum suam ferre posset. Itaque accepit Crithoten et Sestum.

Idem classi præfectus circumvehens Peloponnesum, Laconicam populatus, classem eorum fugavit. Corcyram sub imperium Atheniensium redegit; sociosque idem adjunxit Epirotas, Acharnanas, Chaonas, omnesque eas gentes, quæ mare illud adjacent. Quo facto Lacedæmonii de diutina contentione destiterunt, et sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt, pacemque his legibus constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. Quæ victoria tantæ fuit Atticis lætitiæ, ut tum primum aræ *Paci* publice sint factæ, eique deæ pulvinar sit institutum. Cujus laudis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam in foro posuerunt: qui honos huic uni ante hoc tempus contigit, ut cum patri populus statuam posuisset, filio quoque daret: Sic juxta posita recens filii, veterem patris renovavit memoriam.

Hic cum esset magno natu, et magistratus gerere desisset, bello Athenienses undique premi sunt coepti. Defecerat Samus, descierat Hellespontus, Philippus jam tunc valens Macedo multa moliebatur: cui oppositus Chares cum esset, non satis in eo præsidi putabatur. Fit Menestheus prætor, filius Iphicratis, gener Timothei, et ut ad bellum proficiscatur, decernitur. Huic in consilium dantur duo usu et sapientia præstantes, quorum consilio uteretur, pater et focer: quod in his tanta erat autoritas, ut magna spes esset, per eos amissa posse recuperari. Hi cum Samum profecti essent, et eodem Chares, eorum adventu cognito, cum suis copiis proficisceretur, ne quid absente se gestum videretur; accidit, cum ad insulam appropinquarent, ut magna tempestas oriretur: quam evitare duo veteres imperatores utile arbitrati, suam classem suppresserunt. At ille temeraria usus ratione non cessit majorum natu auctoritati; et, ut in sua manu esset fortuna, quo contenderat, pervenit; eodemque ut sequerentur, ad Timotheum et Iphicratem nuntium misit. Hinc male re gesta, compluribus amissis navibus, eodem, unde erat profectus, se recepit, literasque Athenas publice misit, sibi proclive fuisse, Samum capere, nisi a Timotheo et Iphicrate desertus esset. Ob eam rem in crimen vocabantur: Populus acer, *suspicax*, *mobilis*, adversarius, *invidus* etiam *potentia*, domum revocat: accusantur proditoris. Hoc judicio damnatur Timotheus, lisque ejus æstimatur centum talentis. Ille odio ingratae civitatis coactus, Chalcidem se contulit.

Hujus post mortem cum populum judicii sui poeniteret, mulctæ novem partes detraxit, et decem talenta Cononem filium ejus, ad muri quandam partem reficiendam jussit dare. In quo *fortunæ varietas* est animadversa. Nam quos avus Conon muros ex hostium præda patriæ restituerat, eosdem nepos cum summa ignominia familiæ, ex sua re familiari reficere coactus est. Timothei autem moderatæ sapientisque vitæ, quum plura possimus proferre testimonia, uno erimus contenti: quod ex eo facile conjici poterit, quam charus suis fuerit. Cum Athenis adolescentulus causam diceret, non solum amici

privatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam in eis Jason tyrannus, qui illo tempore fuit omnium potentissimus. Hic cum in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo præsidio venit; tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire, quam Timotheo de fama dimicanti deesse. Hunc adversus tamen, Timotheus postea populi jussu bellum gessit; *patriæque sanctiora jura, quam hospitii esse* duxit. Hæc extrema fuit ætas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriæ, Timothei; neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria.

XIV.

D A T A M E S.

VENIO nunc ad fortissimum virum, maximique consilii, omnium barbarorum; exceptis duobus Carthaginienfibus, Hamilcare, et Hannibale. De quo hoc plura referemus, quod et obscuriora sunt ejus gesta peraeque, et ea, quæ prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tantum non omnes superabat, acciderunt. Quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt. Datames patre Camissare, natione Care, matre Scythissa natus, primum militum numero fuit apud Artaxerxem, eorum, qui regiam tuebantur. Pater ejus Camissares, quod et manu fortis, et bello strenuus, et regi multis locis fidelis erat reperi- tus, habuit provinciam partem Ciliciæ juxta Cappado- ciam, quam incolunt Leucosyri. Datames militare mu- nus fungens, primum qualis esset aperuit in bello, quod rex adversus Cadusios gessit. Namque hic multis milli- bus interfectis, magni fuit ejus opera. Quo factum est, ut cum in eo bello cecidisset Camissares, paterna ei traderetur provincia.

Pari se virtute postea præbuit, cum Autophradates jussu regis bello persequeretur eos, qui defecerant. Nam- que ejus opera hostes, cum castra jam intraissent, profli- gati sunt, exercitusque reliquus conservatus regis est: qua ex re majoribus rebus præesse cœpit. Erat eo tempore Thyus dynastes Paphlagoniæ, antiquo genere natus a Pylæmene illo, quem Homerus Troico bello a Patroclø interfectum ait. Is regi, dicto audiens non erat: quam ob causam bello eum persequi constituit, eique rei præfecit Datamen, propinquum Paphlagonis. Namque ex fratre et sorore erant nati: quam ob cau- sam Datames omnia primum experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem cum

venisset sine præsidio, quod ab amico nullas vereretur insidias, pene interiit. Nam Thyus eum clam interficere voluit. Erat mater cum Datame amita Paphlagonis: ea, quid ageretur, rescit, filiumque monuit. Ille fuga periculum evitavit, bellumque indixit Thyo. In quo cum ab Ariobarzane præfecto Lydiæ, et Ioniæ, totiusque Phrygiæ, desertus esset, nihilo segnius perseveravit, vivumque Thyum cepit cum uxore et liberis.

Cujus facti ne prius fama ad regem, quam ipse perveniret, dedit operam. Itaque omnibus insciis, eo ubi erat rex, venit; posteroque die Thyum, hominem maximi corporis, terribilique facie, (quod et niger, et capillo longo, barbaque erat proluxa,) optima veste contextit, quam satrapæ regii gerere consueverant; ornavit etiam torque, et armillis aureis, cæteroque regio cultu: ipse agresti duplicique amiculo circumdatus, hirtaque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, dextra manu clavam, sinistra copulam, qua vinctum ante se Thyum agebat, ut si feram bestiam captam duceret. Quem cum omnes aspicerent propter novitatem ornatus, ignotamque formam, ob eamque rem magnus esset concursus; fuit non nemo, qui agnosceret Thyum, regique nuntiaret. Primo non accredidit. Itaque Pharnabazum misit exploratum; a quo ut rem gestam comperit, statim admitti iussit, magnopere delectatus cum facto, tum ornatu: in primis quod nobilis rex in potestatem inopinanti venerat. Itaque magnifice Datamen donatum ad exercitum misit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo et Tithrauste ad bellum Ægyptium, parique eum, atque illos imperio esse iussit. Postea vero quam Pharnabazum rex revocavit, illi summa imperii tradita est.

Hic cum maximo studio compararet exercitum, Ægyptumque proficisci pararet, subito a rege literæ sunt ei missæ, ut Aspim aggredideretur, qui Cataoniam tenebat; quæ gens jacet supra Ciliciam, confinis Cappadociæ. Namque Aspis saltuosam regionem, castellisque munitam incolens, non solum imperio regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat, et quæ regi portarentur, abripiebat. Datames, etsi longe aberat ab his regio-

nibus, et a majore re abstrahebatur, tamen regis voluntati morem gerendum putavit. Itaque cum paucis, sed viris fortibus navem conscendit, existimans id quod accidit, facilius se imprudentem parva manu oppressurum, quam paratum, quamvis magno exercitu. Hac delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque iter faciens, Taurum transiit, coque quo studuerat, venit. Quærit quibus locis sit Aspis; cognoscit, haud longe abesse, profectumque eum venatum. Quem dum speculatur, adventus ejus causa cognoscitur. Pisidas cum iis quos secum habebat, ad resistendum Aspis comparat. Id Datames ubi audivit, arma capit, suosque sequi jubet, ipse equo concitato ad hostem vehitur. Quem procul Aspis conspiciens ad se ferentem pertimescit, atque a conatu resistendi deterritus, sese dedit. Hunc Datames vinculum, ad regem, ducendum tradit Mithridati.

Hæc dum geruntur, Artaxerxes reminiscens, a quanto bello, ad quam parvam rem principem ducum misisset, se ipsum reprehendit, et nuntium ad exercitum Acen misit, quod nondum Datamen profectum putabat, qui ei diceret, ne ab exercitu discederet. His, priusquam perveniret, quo erat profectus, in itinere convenit, qui Aspim ducebant. Qua celeritate cum magnam benevolentiam regis Datames consecutus esset, non minorem *invidiam aulicorum* excepit, quod illum unum plures, quam se omnes fieri videbant: quo facto cuncti *ad eum opprimendum* consenserunt. Hæc Pandates, gazæ custos regiæ, amicus Datami, per scripta ei mittit. In quibus docet, eum magno fore periculo, si quid illo imperante, in Ægypto adversi accidisset. ‘Namque
‘eam esse consuetudinem regum, ut casus adversos hominibus tribuant, secundos fortunæ suæ:’ quo facile fieri, ut impellantur ad eorum perniciem, quorum duci res male gestæ nuntientur: illum hoc majore fore discrimine, quod quibus rex maxime obediat, eos habeat inimicissimos. Talibus ille literis cognitis, cum jam ad exercitum Acœum venisset, quod non ignorabat, ea vere scripta, desciscere a rege constituit: neque tamen quicquam fecit, quod fide sua esset indignum. Nam Mandroclum Magnetem exercitui præfecit; ipse cum

ſuis in Cappadociam diſcedit, conjunctamque huic Paphlagoniam occupat, celans qua voluntate eſſet in regem; clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes munitas ſuis tuendas tradit.

Sed hæc propter hiemale tempus minus proſpere ſuccedebant. Audit Piſidas quaſdam copias adverſus ſe parare: filium eo Arſideum cum exercitu mittit. Cadit in prælio adoleſcens, proficiſcitur eo pater, non ita cum magna manu, celans quantum vulnus accepiffet; quod prius ad hoſtem pervenire cupiebat, quam de re male geſta fama ad ſuos perveniret: ne cognita filii morte, animi debilitarentur militum. Quo contenderat pervenit, hiſque locis caſtra ponit, ut neque circumveniri multitudine adverſariorum poſſet, neque impediri, quo minus ipſe ad dimicandum manum haberet expeditam. Erat cum eo Mithrobarzanes ſocer ejus, præfectus equitum. Is desperatis generi rebus, ad hoſtes transfugit. Id Datames ut audivit, ſenſit, ſi in turbam exiſſet, ab homine tam neceſſario ſe relictum, futurum ut cæteri conſilium ſequerentur; in vulgus edit, ſuo juffu Mithrobarzanem proſectum pro perfuga, quo facilius receptus interficeret hoſtes. Quare relinqui eum non par eſſe, ſed omnes confeſtim ſequi. Quod ſi animo ſtrenuo feciſſent, futurum ut adverſarii non poſſent reſiſtere, cum et intra vallum, et foris cæderentur. Hac re probata exercitum educit, Mithrobarzanem perſequitur: qui dum ad hoſtes pervenerat, Datames ſigna inferri jubet. Piſidæ nova re commoti, in opinionem adducuntur, perfugas mala fide, compositoque feciſſe, ut recepti, eſſent majori calamitati. Primum eos adoriuntur. Illi, cum quid ageretur, aut quare fieret ignorarent, coacti ſunt cum iis pugnare, ad quos tranſierant, ab hiſque ſtare, quos reliquerant. Quibus cum neutri parcerent; celeriter ſunt conciſi. Reliquos Piſidas reſiſtentes Datames invadit, primo impetu pellit, fugientes perſequitur, multos interficit, caſtra hoſtium capit. Tali conſilio uno tempore et proditores perculit, et hoſtes proſligavit; et quod ad ſuam perniciem fuerat cogitatum, id ad ſalutem convertit. Quo neque acutius

ullius imperatoris cogitatum, neque celerius factum usquam legimus.

Ab hoc tamen viro Schismas maximus natus filius defecit, adque regem transiit, et de defectione patris detulit. Quo nuntio Artaxerxes commotus, quod intelligebat sibi cum viro forti ac strenuo negotium esse, qui, cum cogitasset, facere auderet, et prius cogitare, quam conari consueffet; Autophradatem in Cappadociam mittit. Hic ne intrare posset saltum, in quo Ciliciæ portæ sunt sitæ, Datames præoccupare studuit. Sed tam subito copias contrahere non potuit. A qua re depulsus, cum ea manu, quam contraxerat, locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque præteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur; et si dimicare cum eo vellet, non multum obesse multitudo hostium suæ paucitati posset.

Hæc etsi Autophradates videbat, satius tamen statuit congredi, quam cum tantis copiis refugere, aut tam diu uno loco sedere. Habebat barbarorum equitum viginti, peditum centum millia, quos illi Cardaces appellant, ejusdemque generis tria funditorum, præterea Cappadocum octo, Armeniorum decem, Paphlagonum quinque, Phrygum decem, Lydorum quinque, Aspendiorum et Pisidarum circiter tria, Cilicum duo, Captianorum totidem, ex Græcia conductorum tria millia; levis armaturæ maximum numerum. Has adversus copias spes omnis consistebat Datami in se, locique natura. Namque hujus partem non habebat vicesimam militum. Quibus fretus conflixit, adversariorumque multa millia concidit, cum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidissent. Quam ob causam postero die tropæum posuit quo loco pridie pugnatum est. Hinc cum castra movisset, ut inferior copiis, ita superior omnibus præliis discedebat, quod nunquam manum confereret, nisi cum adversarios locorum angustiis clausisset; quod perito regionum callideque cogitanti sæpe accidebat. Autophradates, cum bellum duci majore regis calamitate, quam adversariorum, videret, ad pacem amicitiamque hortatus est, ut cum rege in gratiam rediret. Quam ille, etsi non fidam fore putabat, tamen conditionem

accepit, seque ad Artaxerxem legatos missarum dixit. Sic bellum, quod rex adversus Datamen susceperat, iedatum: Autophradates in Phrygiam se recepit.

At rex, quod implacabile odium in Datamen susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animadvertit, insidiis interficere studuit; quas ille plerasque vitavit. Sicut cum nuntiatum esset, quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero, de quibus, quod inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit; experiri voluit, verum falsumne sibi esset relatum. Itaque eo profectus est, quo itinere futuras insidias dixerant. Sed elegit corpore et statura simillimum sui, eique vestitum suum dedit, atque eo loco ire, quo ipse consueverat, iussit: ipse autem ornatus vestitu militari, inter corporis custodes iter facere coepit. At insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque vestitu, in eum faciunt impetum, qui suppositus erat: praedixerat autem his Datames, cum quibus iter faciebat, ut parati essent facere, quod ipsum vidissent. Ipse, ut concurrentes insidiatores animadvertit, tela in eos coniecit. Hoc idem cum universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, confixi ceciderunt.

Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est, Mithridatis Ariobarzanis filii dolo. Namque is pollicitus est regi, se eum interfecturum, si ei rex promitteret, ut, quodcunque vellet, liceret impune facere; fidemque de ea re, more Persarum, dextra dedisset. Hanc ut accepit, simulat se suscepisse cum rege inimicitiam; copias parat, et absens amicitiam cum Datame facit; regis provinciam vexat, castella expugnat, magnas praedas capit: quarum partem suis dispertit, partem ad Datamen mittit. Pari modo complura castella ei tradit. Haec diu faciendo, persuasit homini, se infinitum adversus regem suscepisse bellum; cum nihilo magis, nequam suspicionem illi praerberet insidiarum, neque colloquium ejus petivit, neque in conspectum venire studuit. Sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed odio communi, quod erga regem susceperant, contineri viderentur.

Id cum satis se confirmasse arbitratus est, certio-
rem facit Datamen, tempus esse majores exercitus parari, et
bellum cum ipso rege suscipi: de qua re, si ei videre-
tur, quo loco vellet, in colloquium veniret. Probata
re, colloquendi tempus sumitur, locusque quo conveni-
retur. Hunc Mithridates cum uno cui maximam habe-
bat fidem, ante aliquot dies venit, compluribusque lo-
cis separatim gladios obruit, eaque loca diligenter no-
tat. Ipso autem colloquendi die, utrique, locum qui
explorarent, atque ipsos scrutarentur, mittunt: deinde
ipsi sunt congressi. Hic cum aliquandiu in colloquio
fuissent, et diversi discessissent, jamque procul Datames
abesset, Mithridates priusquam ad suos perveniret, ne
quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur,
atque ibi, ubi telum erat positum, refedit, ut si a lassit-
tudine cuperet acquiescere, Datamemque revocavit, si-
mulans se quiddam in colloquio esse oblitum. Interim
telum, quod latebat, protulit, nudatumque vagina, veste
textit, ac Datami venienti ait, digredientem se animad-
vertisse locum quendam, qui erat in conspectu, ad ca-
stra ponenda idoneum. Quem cum digito monstraret,
et ille conspiceret, aversum ferro transfixit; et prius
quam quisquam posset succurrere, interfecit. Ita ille
vir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, si-
mulata captus est amicitia.

XV.

EPAMINONDAS.

EPAMINONDAS Polymni filius, Thebanus. De hoc priusquam scribamus, hæc præcipienda videntur lectoribus, ne *alienos mores ad suos referant*, neve ea, quæ ipsis leviora sunt, pari modo apud cæteros fuisse arbitrentur. Scimus enim musicen nostris moribus abesse a principis persona; saltare etiam in vitiis poni. Quæ omnia, apud Græcos et gratia, et laude digna ducuntur. Cum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitæ velimus Epaminondæ, nihil videmur debere prætermittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare dicemus primum de genere ejus; deinde quibus disciplinis et a quibus sit eruditus; tum de moribus, ingenique facultatibus, et si qua alia digna memoria erunt; postremo de rebus gestis, quæ a plurimis omnium anteponentur virtutibus.

Natus igitur patre, quo diximus, honesto genere, pauper jam a majoribus relictus. Eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis. Nam et citharizare, et cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio, qui non minore fuit in musicis gloria, quam Damon, aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina; carmina cantare tibiis, ab Olympiodoro; saltare, a Calliphrone. At Philosophiæ præceptorem habuit Lyſim Tarentinum, Pythagoreum; cui quidem sic fuit deditus, ut adolescens tristem et severum senem omnibus æqualibus suis in familiaritate anteposuerit; neque prius eum a se dimiserit, quam doctrinis tanto antecessit condiscipulos, ut facile intelligi posset, pari modo superaturum omnes in cæteris artibus. Atque hæc ad nostram consuetudinem sunt levia, et potius contemnenda; at in Græcia utique olim magnæ laudi erant. Postquam ephebus factus est, et palestræ dare operam cœpit, non tam magnitudinē

virium servivit, quam velocitati; illam enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimum * currendo et luctando, ad eum finem, quoad stans complecti posset, atque contendere: in armis vero plurimum studii consumebat.

Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona accesserant. Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo; adeo *veritatis* diligens, ut ne *joco* quidem mentiretur. Idem continens, clemens, patiensque admirandum in modum; non solum populi, sed etiam amicorum ferens *injurias*; in primisque *commissa celans*; quod interdum non minus prodest, quam *diserte dicere*. Studiosus *audiendi*; ex hoc enim facillime *disci* arbitrabatur. Itaque cum in circulum venisset, in quo aut de republ. disputaretur, aut de philosophia sermo haberetur, nunquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset deductus. Paupertatem adeo facile perpassus est, ut de republ. nihil præter gloriam ceperit. Amicorum in se tuendo caruit facultatibus: fide ad alios sublevandos sæpe sic usus est, ut possit judicari, omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam cum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset captus, aut virgo amici nubilus propter paupertatem collocari non posset, amicorum concilium habebat, et quantum quisque daret, pro cuiusque facultatibus imperabat; eamque summam cum faceret, priusquam acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quærebat, ad eos, qui conferebant; eique ut ipsi numerarent, faciebat; ut ille, ad quem ea res perveniebat, sciret, quantum cuique deberet.

Tentata autem ejus est abstinentia a Diomedonte Cyziceno. Namque is rogatu Artaxerxis Epaminondam pecunia corrumpendum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit, et Micythum adolescentulum quinque talentis ad suam perduxit voluntatem; quem tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondam convenit, et causam adventus Diomedontis ostendit. At ille Diomedonte coram, *‘ nihil, inquit, opus pecunia est. Nam si ea rex vult, quæ*

‘Thebanis sunt utilia, gratis facere sum paratus : fin
‘autem contraria, non habet auri atque argenti satis.
‘Namque orbis terrarum divitias accipere nolo, pro
‘patriæ charitate. Te, qui me incognitum tentasti,
‘tuique similem existimasti, non miror ; tibi ignosco :
‘sed egredere propere, ne alios corrumpas, cum me
‘non potueris. Tu Micythe, argentum huic redde,
‘aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistra-
‘tui.’ Hunc Diomedon cum rogaret, ut tuto exire,
suaque quæ attulisset, iceret efferre ; ‘istud, *inquit*, fa-
‘ciam ; neque tua causa, sed mea ; ne, si tibi sit pe-
‘cunia adempta, aliquis dicat, ad me ereptum perve-
‘nisse, quod delatum accipere noluissem :’ a quo cum
quæsisset, quo se duci vellet, et ille Athenas dixisset,
præsidium dedit, ut eo tuto perveniret. Neque vero id
satis habuit, sed etiam ut inviolatus in navem ascende-
ret, per Chabriam Atheniensem, (de quo supra mentio-
nem fecimus) effecit. Abstinentiæ erit hoc satis testi-
monium. Plurima quidem proferre possemus, sed mo-
dus adhibendus est ; quoniam uno hoc volumine *vitas*
excellentium virorum complurium concludere constitui-
mus, quorum separatim multis millibus versuum com-
plures scriptores ante nos explicarunt.

Fuit et disertus, ut nemo Thebanus ei par esset elo-
quentia ; neque minus concinnus in brevitate respon-
dendi, quam in perpetua oratione ornatus. Habuit ob-
tretractorem Meneclidem quendam, indidem Thebis, ad-
versarium in administranda republ. satis exercitatum in
dicendo, ut Thebanum scilicet. Namque illi genti plus
inest virium, quam ingenii. Is, quod in re militari flo-
rere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos,
ut pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris opera
desideraretur. Huic ille, ‘fallis, *inquit*, verbo cives tuos,
‘quod hos a bello avocas. Otii enim nomine servitutem
‘concilias. Nam paritur pax bello. Itaque qui ea diu-
‘tina volunt frui, bello exercitati esse debent. Quare si
‘principes Græciæ esse vultis, castris est vobis utendum,
‘non pa’æstra.’ Idem ille Meneclides cum huic objice-
ret, quod liberos non haberet, neque uxorem duxisset ;
maximeque insolentiam, quod sibi Agamemnonis belli

gloriam videretur confectus : at ille, ‘define, *inquit*,
‘ Meneclide de uxore mihi exprobrare. Nam nullius
‘ in ista re minus, quam tuo uti consilio volo.’ (Habe-
bat enim Meneclides suspicionem adulterii.) ‘Quod au-
‘ tem me Agamemnonem æmulari putas, falleris. Nam-
‘ que ille cum universa Græcia vix decem annis unam
‘ cepit urbem, ego contra ex una urbe nostra, dieque
‘ uno, totam Græciam, Lacedæmoniis fugatis, liberavi.’

Idem cum in conventum venisset Arcadum, petens
ut societatem cum Thebanis et Argivis facerent ; con-
traque Callistratus Atheniensium legatus, qui eloquentia
omnes eo præstabat tempore, postularet, ut potius ami-
citiam sequerentur Atticorum ; et in oratione sua multa
invectus esset in Thebanos et Argivos, in eisque hoc
posuisset, ‘animadvertere debere Arcades, quales utra-
‘ que civitas cives procreasset, ex quibus de cæteris pos-
‘ sent judicare : Argivos enim fuisse Orestem et Alcma-
‘ onem, matricidas : Thebis Oedipum natum, qui cum
‘ patrem suum interfecisset, ex matre liberos procreas-
‘ set.’ Hic in respondendo Epaminondas, cum de cæ-
teris perorasset, postquam ad illa duo opprobria pervenit,
‘admirari se *dixit* stultitiam rhetoris Attici, qui non ani-
‘ madvertit innocentes illos natos, domi scelere admissio,
‘ cum patria essent pulsi receptos esse ab Atheniensibus.’
Sed maxime ejus eloquentia eluxit Spartæ, legati ante
pugnam Leuctricam : quo cum omnium sociorum con-
venissent legati, coram frequentissimo legationum con-
ventu, sic Lacedæmoniorum tyrannidem coarguit, ut
non minus illa oratione opes eorum concusserit, quam
Leuctrica pugna. Tum enim perfecit, quod post appa-
ruit, ut auxilio sociorum Lacedæmonii privarentur.

Fuisse autem patientem, suorumque injurias ferentem
civium, quod se *patriæ irasci nefas* esse duceret, hæc
sunt testimonia. Cum eum propter invidiam cives præ-
ficere exercitui noluisent, duxque esset delectus belli
imperitus, cujus errore eo esset deducta res militum,
ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum an-
gustis clausi ab hostibus obsidebantur ; desiderari cœ-
pta est Epaminondæ diligentia : erat enim ibi priva-
tus numero militum : a quo cum peterent opem, nullam

adhibuit memoriam contumeliæ; et exercitum, obsidione liberatum, domum reduxit incolumem. Neque vero hoc semel fecit, sed sæpius: maxime autem fuit illustre, cum in Peloponnesum, exercitum duxisset adversus Lacedæmonios, haberetque collegas duos, quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. Hic, cum criminibus adversariorum omnes in invidiam venissent, ob eamque rem imperium his esset abrogatum, atque in eorum locum alii prætores successissent; Epaminondas plebiscito non paruit, idemque ut facerent, persuasit collegis, et bellum, quod susceperat, gessit. Namque animadvertibat, ubi id fecisset, totum exercitum propter prætorum imprudentiam, inscitiamque belli, periturum. Lex erat Thebis, quæ ‘morte multabat, si quis imperium diutius retinisset, quam lege præfinitum foret:’ *hanc* Epaminondas cum reipubl. conservandæ causa latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit; et quatuor mensibus diutius, quam populus jufferat, gessit imperium.

Postquam domum reditum est, collegæ ejus hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit, omnem ut causam in se transferrent, suæque opera factum contenderent, ut legi non obedirent. Qua defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quod, quid diceret, non haberet. At ille in iudicium venit; nihil eorum negavit, quæ adversarii crimini dabant, omniaque quæ collegæ dixerant, confessus est; neque recusavit, quo minus legis pœnam subiret; sed unum ab iis petivit, ut in *periculo” suo conscriberent, ‘Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quod eos coëgit apud Leuctra superare Lacedæmonios; quos ante se imperatorem, nemo Bœoticorum ausus fuit aspicere in acie; quodque uno prælio non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Græciam in libertatem vindicavit; eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnant, Lacedæmonii satis haberent, si salvi esse possent: neque prius bellare destitit, quam Messena constituta, urbem eorum obsidione clausit.’ Hæc cum dixisset, risus omnium cum hilaritate coortus est; neque quis-

quam iudex ausus est de eo ferre suffragium. Sic a iudicio capitis maxima discessit gloria.

Hic extremo tempore imperator apud Mantineam, cum acie instructa audacius instaret hostibus, cognitus a Lacedæmoniis, quod in ejus unius perniciæ, patriæ sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt; neque prius abscefferunt, quam magna cæde facta, multisque occisis, fortissime ipsum Epaminondam purgentem, sparo eminens percussum concidere viderunt. Hujus casu aliquantum retardati sunt Bœotii; neque tamen prius pugna excefferunt, quam repugnantes profligarunt. At Epaminondas cum animadverteret, mortiferum se vulnus accepisse, simulque si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim emissurum; usque eo retinuit, quoad renunciatum est, vicisse Bœotios: id postquam audivit, *satis, inquit, vixi, invictus enim morior.* Tum ferro extracto, confestim exanimatus est.

Hic uxorem nunquam duxit: in quo cum reprehenderetur a Pelopida, qui filium habebat infamem; maleque eum in eo patriæ consulere diceret, quod liberos non relinqueret: *‘vide, inquit, ne tu pejus consulas, qui talem ex te natum relicturus sis. Neque vero stirps mihi potest deesse. Namque ex me natam relinquo pugnam Leucæricam, quæ non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit, necesse est.’* Quo tempore duce Pelopida, exules Thebas occupaverunt, et præsidium Lacedæmoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quamdiu facta est cædes civium, domi se retinuit; quod neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret. Namque *omnem civilem victoriam funestam* putabat. Idem postquam apud Cadmeam pugnari cum Lacedæmoniis cœpit, in primis stetit. Hujus de virtutibus, vitæque satis erit dictum, si hoc unum adjunxero, quod nemo eat inficias; Thebas et ante Epaminondam natum, et post ejus interitum, perpetuo alieno paruisse imperio; contra ea, quamdiu ille præfuerit reipubl. caput fuisse totius Græciæ. Ex quo intelligi potest, *‘unum hominem pluris quam civitatem fuisse.’*

XVI.

PELOPIDAS.

PELOPIDAS Thebanus, magis historicis, quam vulgo, notus: cujus de virtutibus dubito quemadmodum exponam; quod vereor, si res explicare incipiam, non vitam ejus enarrare, sed historiam videar scribere; si tantummodo summas attigero, ne rudibus literarum Græcarum minus lucide appareat, quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei occurram, quantum poterō; et medebor cum satietati, tum ignorantiae lectorum. Phœbidas Lacedæmonius, cum exercitum Olynthum duceret, iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quæ Cadmea nominatur, occupavit, impulsu perpaucorum Thebanorum, qui adversariæ factioni quo facilius resisterent, Laconum rebus studebant; idque suo privato, non publico fecit consilio. Quo facto, eum Lacedæmonii ab exercitu removerunt, pecuniaque multarunt; neque eo magis arcem Thebanis reddiderunt, quod susceptis inimiciis, satius ducebant eos obsideri, quam liberari. Nam post Peloponnesium bellum, Athenasque devictas, cum Thebanis sibi rem esse existimabant; et eos esse solos, qui adversus resistere auderent. Hac mente amicis suis summas potestates dederant, alterius factionis principes partim interfecerant, alios in exilium ejecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorſi sumus, pulsus, patria carebat.

Hi omnes fere Athenas se contulerant, non quo sequerentur otium, sed ut quemque ex proximo locum fors obtulisset, eo patriam recuperare niterentur. Itaque cum tempus est visum rei gerendæ, communiter cum his, qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt ad inimicos opprimendos, civitatemque liberandam, eum, quo maximi Magistratus simul consueverant epulari. Magnæ saepe res non ita magnis copiis sunt gestæ: sed profectio

nunquam ab tam tenui initio tantæ opes sunt profligatæ. Nam duodecim adolescentuli coierunt ex his, qui exilio erant multati, cum omnino non essent amplius centum, qui tanto se offerrent periculo. Qua paucitate percussa est Lacedæmoniorum potentia. Hi enim non magis adversariorum factioni, quam Spartanis eo tempore bellum intulerunt, qui principes erant totius Græciæ. Quorum imperiosa majestas, neque ita multo post Leu-
strica pugna, ab hoc initio percussa cecidit. Illi igitur duodecim, quorum erat dux Pelopidas, cum Athenis interdiu exissent, ut vesperscente cœlo Thebas possent pervenire, cum canibus venaticis exierunt, relia ferentes, vestitu agresti, quo minore suspicione facerent iter. Qui cum tempore ipso, quo studuerant, pervenissent, domum Charonis devenerunt, a quo et tempus et dies erat datus.

Hoc loco libet interponere, etsi sejunctum a re proposita est, *nimia fiducia quantæ calamitati soleat esse*. Nam Magistratum Thebarum statim ad aures pervenit, exules in urbem devenisse. Id illi, vino epulisque dediti, usque eo despexerunt, ut ne quærere quidem de tanta re laborarint. Accessit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam: allata est enim epistola Athenis * ab Archia hierophante, Archiæ," qui tum maximum Magistratum Thebis obtinebat; in qua omnia de profecti-
one exulum perscripta erant. Quæ cum jam accubanti in convivio esset data, sicut erat signata, in pulvinum subjiciens, *in crastinum*, inquit, *differo res severas*. At illi omnes, cum jam nox processisset, vinolenti ab exulibus, duce Pelopida, sunt interfecti. Quibus rebus confectis, vulgo ad arma libertatemque vocato, non solum qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris concurrerunt, præsidium Lacedæmoniorum ex arce pepulerunt, patriam obsidione liberaverunt; auctores Cadmeæ occupandæ partim occiderunt, partim in exilium ejecerunt.

Hoc tam turbido tempore, (sicut supra diximus,) Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi quietus fuit. Itaque hæc liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidæ: cæteræ fere omnes communes

cum Epaminonda. Namque in Leuctrica pugna, imperatore Epaminonda, hic fuit dux delectæ manus, quæ prima phalangem prostravit Laconum. Omnibus præterea periculis adfuit: sicut Spartam cum oppugnavit, alterum tenuit cornu; quoque Messena celerius restitueretur, legatus in Persas est profectus. Denique hæc fuit altera persona Thebis, sed tamen secunda, ita ut proxima esset Epaminondæ.

Conflatus autem est cum adversa fortuna. Nam et initio, sicut ostendimus, exul patria caruit; et cum Thessaliam in potestatem Thebanorum cuperet redigere, legationisque jure satis testum se arbitraretur, quod 'apud omnes gentes sanctum esse consueffet;' a tyranno Alexandro Pheræo simul cum Ismenia comprehensus, in vincula conjectus est. Hunc Epaminondas recuperavit bello persequens Alexandrum. Post id factum, nunquam is animo placari potuit in eum, a quo erat violatus. Itaque persuasit Thebanis, ut subsidio Thessaliæ proficiscerentur, tyrannosque ejus expellerent. Cujus belli cum ei summa esset data, eoque cum exercitu profectus esset, non dubitavit, simul ac conspexit hostem, configere. In quo prælio Alexandrum ut animadvertit, incensus ira, equum in eum concitavit, proculque digressus a suis, conjectu telorum confossus cecidit. Atque hoc secunda victoria accidit: nam jam inclinatæ erant tyrannorum copiæ. Quo facto omnes Thessaliæ civitates interfectum Pelopidam, coronis aureis, et statuis æneis, liberosque ejus multo agro donarunt.

XVII.

AGESILAUS.

AGESILAUS Lacedæmonius, cum a cæteris scriptoribus, tum eximie a Xenophonte Socratico collaudatus est. Eo enim usus est familiarissime. Hic primum de regno, cum Leotychide fratris filio, habuit contentionem. Mos est enim a majoribus, Lacedæmoniis traditus, ut duos haberent semper Reges, nomine magis quam imperio, ex duabus familiis Proclis et Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis, Spartæ reges fuerunt: Harum ex altera in alterius familiæ locum fieri non licebat: itaque uterque suum retinebat ordinem. Primum ratio habebatur, qui maximus natus esset ex liberis ejus, qui regnans decessisset. Sin is virilem sexum non reliquisset, tunc deligebatur, qui proximus esset propinquitate. Mortuus erat Agis rex, frater Agefilai; filium reliquerat Leotychidem, quem ille vivus non agnorat, eundem moriens suum esse dixerat. Is de honore regni cum Agefilao suo patruo contendit: neque id, quod petivit, consecutus est. Nam Lyfandro suffragante, homine, ut ostendimus supra, factioso, et his temporibus potente, Agefilaus antelatus est.

Hic simul atque imperii potitus est, persuasit Lacedæmoniis, ut exercitum emitterent in Asiam, bellumque Regi facerent; docens, satius esse in Asia, quam in Europa dimicare. Namque fama exierat, Artaxerxem comparare classem, pedestresque exercitus, quos in Græciam mitteret. Data potestate, tanta celeritate usus est, ut prius in Asiam cum copiis pervenerit, quam regii satrapæ eum scirent profectum. Quo factum est, ut omnes imparatos imprudentesque offenderet. Id ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter præfectos habebat regios, inducias a *Lacone* petivit, simulans, se dare operam, ut Lacedæmoniis cum Rege con-

veniret; re autem vera ad copias comparandas; easque impetravit trimestres. Juravit autem uterque, se sine dolo inducias conservaturum. In qua pactione, summa fide mansit Agesilaus: contra ea, Tissaphernes nihil aliud, quam bellum comparavit. Id etsi sentiebat Laco, tamen jusjurandum servabat, multumque in eo confes-
‘ qui se dicebat, quod Tissaphernes perjurio suo, et ho-
‘ mines suis rebus abalienaret, et deos sibi iratos redde-
‘ ret: se autem servata religione confirmare exercitum,
‘ cum animadverteret, deorum numen facere secum,
‘ hominesque sibi conciliari amiciores, quod iis studere
‘ consueissent, quos conservare fidem viderent.’

Postquam induciarum præteriit dies, barbarus non dubitans, quod ipsius erant plurima domicilia in Caria, et ea regio his temporibus multo putabatur locupletissima, eo potissimum hostes impetum facturos, omnes suas copias eo contraxerat. At Agesilaus in Phrygiam se convertit, eamque prius depopulatus est, quam Tissaphernes usquam se moveret. Magna præda militibus locupletatis, Epheium hiematum exercitum reduxit, atque ibi, officinis armorum institutis, magna industria bellum apparavit; et quo studiosius armarentur insigniusque ornarentur, præmia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisset industria. Fecit idem in *exercitationum* generibus, ut qui cæteris præstissent, eos magnis afficeret muneribus. His igitur rebus effecit, ut et ornatissimum et exercitatissimum haberet exercitum. Huic cum tempus esset visum, copias extrahere ex hybernaculis, vidit si quo esset iter facturus, palam pronuntiasset, hostes non credituros, aliasque regiones occupaturos, nec dubituros aliud esse facturum, ac pronuntiasset. Itaque cum ille Sardis se iturum dixisset, Tissaphernes eandem Cariam defendendam putavit. In quo cum eum opinio fefellisset, victumque se vidisset consilio, fero suis præsidio profectus est. Nam cum illo venisset, jam Agesilaus, multis locis expugnatis magna erat præda potitus. Laco autem, cum, videret hostes equitatu superare, nunquam in campo sui fecit potestatem, et his locis manum conseruit, quibus plus pedestres copiae valerent. Pepulit ergo, quoties-

cunque congressus est, multo majores adversariorum copias; et sic in Asia versatus est, ut omnium opinione victor duceretur.

Hic cum animo meditaretur proficisci in Persas, et ipsum Regem adoriri, nuntius ei domo venit Ephorum jussu, bellum Athenienses et Bœotios indixisse Lacedæmoniis: quare venire non dubitaret. In hoc non minus ejus *pietas* suspicienda est, quam *virtus* bellica; qui, cum victori præesset exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi, tanta *modestia* dicto *audiens* fuit *jussis* absentium *Magistratuum*, ut si *privatus* in comitio esset Spartæ: cujus *exemplum* utinam *imperatores nostri* sequi voluissent. Sed illuc redeamus. Agesilaus *opulentissimo regno præposuit bonam existimationem*, multoque *gloriosius* duxit, si *institutis patriæ parvisset*, quam si bello superasset Asiam. Hac igitur mente Hellepontum copias trajecit, tantaque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic transferit triginta diebus. Cum jam haud ita longe abesset a Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses et Bœotii, cæterique eorum focii, apud Coroneam: quos omnes gravi prælio vicit. Hujus victoriæ vel maxima fuit laus, quod cum plerique ex fuga se in templum Minervæ coniecissent, quærereturque ab eo, quid his fieri vellet; etsi aliquot vulnera acceperat eo prælio, et iratus videbatur omnibus, qui adversus arma tulerant, tamen *antetulit iræ religionem*, et eos vetuit violari. Neque vero hoc solum in Græcia fecit, ut *templa deorum sancta* haberet; sed etiam apud barbaros summa religione omnia simulacra, arasque conservavit. Itaque prædicabat, ‘mirari se, non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus deorum nocuissent, aut non gravioribus poenis affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.’

Post hoc prælium, collatum est omne bellum circa Corinthum, ideoque Corinthium est appellatum. Hic cum una pugna decem millia hostium, Agesilao duce cecidissent, eoque facto opes adversariorum debilitatæ viderentur; tantum abfuit ab *insolentia gloriæ*, ut commiseratus sit fortunam Græciæ, quod tam multi a se

victi, vitio adversariorum concidissent: namque illa multitudine, si sana mens esset Græciæ, supplicium Persas dare potuisset. Idem cum adversarios intra moenia compulisset, et ut Corinthum oppugnaret, multi hortarentur; 'negavit id suæ virtuti convenire. Se enim 'eum esse *dixit*, qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Græciæ. 'Nam si (*inquit*) eos extinguere voluerimus, qui nobiscum adversus barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugnaverimus, illis quiescentibus. Quo facto, sine 'negotio, cum voluerint, nos oppriment.'

Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedæmoniis, quo ne proficisceretur, cum a plerisque ad ex-eundum premeretur, ut si de exitu divinaret, exire noluit. Idem, cum Epaminondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem præbuit, ut eo tempore omnibus apparuerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine, celeritas ejus consilii saluti fuit universis. Nam cum quidam adolescentuli, hostium adventu præterriti, ad Thebanos transfugere vellent, et locum extra urbem editum cepissent; Agesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si animadversum esset, quenquam ad hostes transfugere conari, cum suis eo venit; atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum occupassent; et se, id quoque fieri debere, animadvertisse. Sic adolescentulos simulata laudatione recuperavit, et adjunctis de suis, comitibus, locum tutum reliquit. Namque illi aucto numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi; eoque libentius, quod latere arbitrabantur, quæ cogitarant.

Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedæmonii se nunquam refecerunt, neque pristinum imperium recuperarunt: cum interim Agesilaus non destitit, quibuscunque rebus posset, patriam juvare. Nam cum præcipue Lacedæmonii indigerent pecunia, ille omnibus, qui a Rege defecerant, præsidio fuit; a quibus magna donatus pecunia, patriam sublevavit. Atque in hoc illud in primis fuit admirabile, cum *maxima munera* ei ab Regibus, et dynastis, civitatibusque conferrantur; nihil

unquam in domum suam contulit, nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit. Domo eadem fuit contentus, qua Eurysthenes, progenitor majorum suorum fuerat usus; quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriæ videre poterat; contra ea, plurima patientiæ, atque abstinentiæ. Sic enim erat instructa, ut nulla in re differret a cujusvis inopis atque privati.

Atque hic tantus vir, ut naturam faultricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nactus est in corpore, exiguus, et claudus altero pede. Quæ res etiam nonnullam afferebat deformitatem; atque ignoti faciem ejus cum intuerentur, contemnebant; qui autem virtutem noverant, non poterant admirari satis. Quod ei usu venit, cum annorum octoginta, subsidio Thaco in Ægyptum isset, et in acta cum suis accubuisset, sine ullo tecto; stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis; neque huc amplius, quam pellis esset injecta, eodemque comites omnes accubuissent, vestitu humili, atque ob oleto, ut eorum ornatus non modo in his Regem neminem significaret, sed hominis non beatissimi suspicionem præberet. Hujus de adventu fama cum ad Regios esset perlata, celeriter munera eo cujusque generis sunt allata. His quærentibus Agesilaum, vix fides facta est, unum esse ex his, qui tum accubabant. Qui, cum Regis verbis, quæ attulerant, dedissent, ille præter vitulina, et ejusmodi genera obsonii, quæ præsens tempus desiderabat, nihil accepit; unguenta, coronas, secundamque mensam servis dispertiit; cætera referri jussit. Quo facto eum barbari magis etiam contempserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum sumsisse arbitrabantur. Hic cum ex Ægypto reverteretur, donatus a rege Nectanebe ducentis viginti talentis, quæ ille muneri populo suo daret; venissetque in portum, qui Menelai vocatur, jacens inter Cyrenas et Ægyptum, in morbum implicitus decessit. Ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt, atque ita domum retulerunt.

XVIII.

EUMENES.

EUMENES Cardianus. Hujus si virtuti par data esset fortuna, non ille quidem major, sed multo illustrior, atque etiam honoratior: quod *magnos homines virtute metimur, non fortuna*. Nam cum ætas ejus cecidisset in ea tempora, quibus Macedones florerent, multum ei detraxit inter hos viventi, quod alienæ erat civitatis. Neque aliud huic defuit, quam generosa stirps: etsi enim ille domestico summo genere erat, tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferebant; neque tamen non patiebantur: vincebat enim omnes cura, vigilantia, patientia, calliditate, et celeritate ingenii. Hic peradolescens ad amicitiam accessit Philippi Amyntæ filii, brevique tempore in intimam pervenit familiaritatem. Fulgebat enim jam in adolescentulo indoles virtutis. Itaque eum habuit ad manum scribæ loco: quod multo apud Graios honorificentius est, quam apud Romanos. Nam apud nos revera, sicut sunt, mercenarii scribæ existimantur; at apud illos contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, et fide, et industria cognita: quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem. Hunc locum tenuit amicitiae apud Philippum annos septem. Illo interfecto, eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. Novissimo tempore præfuit etiam alteri equitum alæ, quæ *betærice* appellabatur. Utrique autem in consilio semper affuit, et omnium rerum habitus est particeps.

Alexandro Babylone mortuo, cum regna singulis familiaribus dispertirentur, et summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccæ; ex quo omnes conjecerant, eum regnum ei commendasse, quoad liberi ejus in suam tute-

iam pervenissent ; (aberat enim Craterus, et Antipater, qui antecedere hunc videbantur : mortuus erat Hephæstio, quem unum Alexander, quod facile intelligi posset, plurimi fecerat :) hoc tempore data est Eumeni Cappadocia, sive potius dicta. Nam tum in hostium erat potestate. Hunc sibi Perdiccas adjunxerat magno studio, quod in homine fidem et industriam magnam videbat ; non dubitans, si eum pellexisset, magno usui fore sibi in his rebus, quas apparabat. Cogitabat enim quod fere omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium partes corripere atque complecti. Neque vero hoc solus fecit, sed cæteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant amici. Primus Leonatus Macedoniam præoccupare destinaverat. Is multis magnisque pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret, ac secum faceret societatem. Cum perducere eum non posset, interficere conatus est ; et fecisset, nisi ille clam noctu ex præsidiis ejus effugisset.

Interim conflata sunt illa bella quæ ad internecionem post Alexandri mortem gesta sunt, omnesque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. Quem etsi infirmum videbat, quod unus omnibus resistere cogebatur, tamen amicum non deseruit, neque salutis, quam fidei fuit cupidior. Præfecerat eum Perdiccas ei parti Asiæ, quæ inter Taurum montem jacet atque Hellespontum ; et illum unum opposuerat Europæis adversariis. Ipse Ægyptum oppugnatum adversus Ptolemæum erat profectus. Eumenes cum neque magnas copias, neque firmas haberet, quod et inexercitatæ, et non multo ante erant contractæ ; adventare autem dicerentur, Hellespontumque transisse Antipater & Craterus magno cum exercitu Macedonum, viri cum claritate tum usu belli præstantes ; (Macedones vero milites ea tunc erant fama, qua nunc Romani feruntur : etenim *semper habiti sunt fortissimi, qui summa imperii potiuntur.*) Eumenes intelligebat, si copiæ suæ cognoscerent, adversus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras. Itaque hoc ejus fuit prudentissimum consilium, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus vera audire non possent ; et his persuaderet, se contra

quosdam barbaros proficisci. Itaque tenuit hoc propositum, et prius in aciem exercitum eduxit, praeliumque commisit, quam milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. Effecit etiam illud locorum præoccupatione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus valebat, quam peditatu, quo erat deterior.

Quorum accerrimo concursu cum magnam partem diei esset pugnatum, cadit Craterus dux, et Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. Cum hoc concurrat ipse Eumenes. Qui cum inter se complexi, in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi posset inimica mente contendisse, animoque magis etiam pugnasse, quam corpore; non prius distracti sunt, quam alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur, neque eo magis ex praelio excessit, sed acrius hostibus institit. Hic equitibus profligatis, interfecto duce Cratero, multis præterea, et maxime nobilibus captis, pedester exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit, quam cum impetrasset, in fide non mansit, et se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum, ex acie semivivum elatum, recreare studuit. Cum id non posset, pro hominis dignitate, proque pristina amicitia (namque illo usus erat, Alexandro vivo, familiariter) amplo funere extulit, ossaque in Macedoniam uxori ejus ac liberis remisit.

Hæc dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud flumen Nilum interficitur a Seleuco et Antigono; rerumque summa ad Antipatrum defertur. Hic, qui deseruerant, exercitu suffragium ferente, capitis absentes damnantur: in his Eumenes. Hac ille perculsus plaga non succubuit, neque eo secius bellum administravit: sed exiles res animi magnitudinem, etsi non frangebant, tamen minuebant. Hunc persequens Antigonus, cum omni genere copiarum abundaret, sæpe in itineribus vexabatur; neque unquam ad manum accedere licebat, nisi his locis, quibus pauci possent multis resistere. Sed extremo tempore cum consilio capi non posset, multitudine circumventus est. Hinc tamen multis suis amissis, se expedit, et in castellum Phrygiæ, quod Nora

appellatur, confugit. In quo cum circumfederetur, et vereretur, ne uno loco manens equos militares perderet, quod spatium non esset agitandi; callidum fuit ejus inventum, quemadmodum stans jumentum calefieri exercerique posset, quo libentius et cibo uteretur, et a corporis motu non removeretur. Substringebat caput loro altius, quam ut prioribus pedibus plane terram posset attingere; deinde post verberibus, cogebat exsultare, et calces remittere: qui motus non minus sudorem excutiebat, quam si in spatio decurreret. Quo factum est, quod omnibus mirabile est visum, ut jumenta æque nitida ex castello educeret, cum complures menses in obsidione fuisset, ac si in campestribus ea locis habuisset. In hac conclusione, quotiescunque voluit, apparatus et munitiones Antigoni alias incendit, alias disjecit. Tenuit autem se uno loco quamdiu fuit hiems, quod castrum sub dio habere non poterat. Ver appropinquabat: simulata deditio, dum de conditionibus tractat, præfectis Antigoni imposuit; seque ac suos omnes extraxit incolumes.

Ad hunc Olympias, mater quæ fuerat Alexandri, cum literas et nuntios misisset in Asiam consultum, utrum repetitum Macedoniam veniret (nam tum in Epiro habitabat) et eas res occuparet; huic ille primum suavit, ne se moveret, et expectaret, quoad Alexandri filius regnum adipisceretur: sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium injuriarum oblivisceretur, et in neminem acerbior uteretur imperio. Horum nihil ea fecit. Nam et in Macedoniam profecta est, et ibi crudelissime se gessit. Petiit autem ab Eumene absente, ne pateretur, Philippi domus et familiæ inimicissimos stirpem quoque interimere; ferretque opem liberis Alexandri. Quam veniam si daret, quam primum exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret. Id quo facilius faceret, se omnibus præfectis, qui in officio manebant, misisse literas ut ei parerent, ejusque consiliis uterentur. His rebus Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene meritis referentem gratiam, quam ingratus vivere.

Itaque copias contraxit, bellum adversus Antigonum comparavit. Quod una erant Macedones complures nobiles, in his Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem; et Antigones, cujus sub imperio phalanx erat Macedonum; invidiam verens (quam tamen effugere non potuit) si potius ipse alienigena summi imperii potiretur, quam alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo; in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eoque sellam auream cum sceptro ac diademate iussit poni, eoque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur: credens minore se invidia fore, si specie imperii nominisque simulatione Alexandri, bellum videretur administrare: quod et fecit. Nam cum non ad Eumenis principia, sed ad regia conveniretur, atque ibi de rebus deliberaretur; quodammodo latebat: cum tamen per eum unum gererentur omnia.

Hic in Parætacis cum Antigono conflixit, non acie instructa, sed in itinere, eumque male acceptum in Mediæ hiematum coëgit redire. Ipse in finitima regione Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut militum cogebat voluntas. Namque illa phalanx Alexandri Magni, quæ Asiam peragraverat, deviceratque Persas, inveterata cum gloria, tum etiam licentia, non parere se ducibus sed imperare postulabat: ut nunc veterani faciunt nostri. Itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt sua intemperantia, nimiaque licentia, ut omnia perdant; neque minus eos cum quibus steterint, quam adversus quos fecerint. Quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat; neque rem ullam nisi tempus, interesse judicet. Sed ad illos revertar. Hiberna sumserant, non ad usum belli, sed ad ipsorum luxuriam; longeque inter se discesserant. Hoc Antigonus cum comperisset, intelligeretque se parum non esse paratis adversariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse capiendum. Duæ erant viæ, qua ex Mediæ, ubi ille hiemabat, ad adversariorum hibernacula posset perveniri. Quarum brevior per loca deserta, quæ nemo incolebat propter aquæ inopiam; cæterum dierum erat fere decem. Illa autem, qua omnes comnea-

bant, altero tanto longiorem habebat anfractum; sed erat copiosa, omniumque rerum abundans. Hac si proficisceretur, intelligebat prius adversarios rescituros de suo adventu, quam ipse tertiam partem confecisset itineris: sin per loca sola contenderet, sperabat se imprudentem hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam imperavit quam plurimos utres, atque etiam culleos comparari: post hæc pabulum: præterea cibaria cocta decem dierum, utque quam minime fieret ignis in castris. Iter quod habebat, omnes celat.

Sic paratus, qua constituerat proficiscitur. Dimidium fere spatium confecerat, cum ex fumo castrorum ejus, suspicio allata est ad Eumenem, hostem appropinquare. Conveniunt duces, quæritur quid opus sit factio. Intelligebant omnes tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse, quam Antigonus affuturus videbatur. Hic omnibus titubantibus et de rebus summis desperantibus, Eumenes ait, si celeritatem velint adhibere, et imperata facere, quod ante non fecerint, se rem expediturum. Nam quod diebus quinque hostis transisse posset, se effecturum, ut non minus totidem dierum spatio retardaretur: quare circumirent, suas quisque copias contraheret. Ad Antigoni autem refrenandum impetum tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum, hisque præcepit, ut prima nocte quam latissime possint, ignes faciant quam maximos; atque hos secunda vigilia minuant, tertia perexiguos reddant; et assimulata castrorum consuetudine suspicionem injiciant hostibus, his locis esse castra, ac de eorum adventu esse prænuntiatum; idemque postera nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter præceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignes conspicatur; credit de suo adventu esse auditum, et adversarios illic suas contraxisse copias. Mutat consilium, et quoniam imprudentes adoriri non posset, aëctit iter suum, et illum anfractum longiorem copiosæ viæ capit; ibique diem unum opperitur ad lassitudinem sedandam militum, ac reficienda jumenta, quo integrior exercitu decerneret.

Hic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio, celeritatemque impedivit ejus; neque tamen multum profecit. Nam invidia ducum, cum quibus erat, perfidiaque militum Macedonum veteranorum, cum superior prælio discessisset, Antigono est deditus, cum exercitus ei ter ante separatis temporibus jurasset, se eum defensurum nec unquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere malent, quam eum non prodere. Atque hunc Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adjuvari posse intelligebat in his rebus, quas impendere jam apparebat omnibus. Imminebant enim Seleucus, Lyfimachus, Ptolemæus, opibus jam valentes, cum quibus ei de summis rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt hi, qui circa erant; quod videbant, Eumene recepto, omnes præ illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe maximarum rerum, leniri non posset.

Itaque cum eum in custodiam dedisset, et præfectus custodum quæsisset, 'quemadmodum servari vellet; ut
' acerrimum, *inquit*, leonem, aut ferocissimum elephan-
' tum.' Nondum enim statuerat, conservaret eum, necne. Veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum, qui propter odium, fructum oculis ex ejus casu capere vellent; et qui propter veterem amicitiam colloqui, consolarique cuperent. Multi etiam qui ejus formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tamdiu tamque valde timuissent, cujus in perniciæ positam spem habuissent victoriæ. At Eumenes, cum diutius in vinculis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiæ, 'se mirari, quare
' jam tertium diem sic teneretur. Non enim hoc con-
' venire Antigoni prudentiæ, ut sic se uteretur victo.
' Quin aut interfici, aut missum fieri juberet. *Hic cum*
' ferocius Onomarcho loqui videretur, quid? tu, *inquit*,
' animo si isto eras, cur non in prælio cecidisti potius,
' quam in potestatem inimici venires? *Hic Eumenes*,
' utinam quidem istud evenisset, sed eo non accidit,
' quod nunquam cum fortiore sum congressus. Non

‘ enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit. Non enim virtute hostium, sed amicorum perfidia decidi.’ Neque id falsum: nam et dignitate fuit honesta, et viribus ad laborem ferendum firmis, neque tam magno corpore, quam figura venusta.

De hoc Antigonus cum solus constituere non auderet, ad consilium retulit. Hic cum plerique omnes primo perturbati admirarentur, non jam de eo sumtum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut sæpe ad desperationem forent adducti; quique maximos duces interfecisset; denique in quo uno esset tantum, ut, quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent, interfecto, nihil habituri negotii essent: postremo, si illi redderet salutem, quærebant, quibus amicis esset usus? sese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic cognita consilii voluntate, tamen usque ad septimum diem, deliberandi sibi spatium reliquit. Tum autem cum jam vereretur, ne qua seditio exercitus oriretur, vetuit ad eum quenquam admitti, et quotidianum victum amoveri iussit: nam negabat se ei vim allaturum, qui aliquando fuisset amicus. Hic tamen non amplius, quam iriduum, fame fatigatus, cum castra moverentur, insciente Antigono, jugulatus est a custodibus.

Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, cum ab anno vigesimo (uti supra ostendimus) septem annos Philippo parvisset, et tredecim apud Alexandrum, eundem locum obtinuisset, in his uni equitum alæ præfuisset, post autem Alexandri Magni mortem, imperator exercitus duxisset, summosque duces partim repulisset partim interfecisset; captus non Antigoni virtute, sed Macedonum perjurio, talem habuit exitum vitæ. De quo quanta fuerit omnium opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum *Reges* sunt appellati, ex hoc facillime potest judicari, quod nemo Eumene vivo, *Rex* appellatus est, sed *præfectus*. Idem post hujus occasum, statim regium ornatum nomenque sumserunt; neque quod initio prædicarunt, se Alexandri liberis regnum servare, id præstare voluerunt; et uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. Hujus sceleris principes fuerunt

Antigonus, Ptolemæus, Seleucus, Lyſimachus, Caſſander. Antigonus autem Eumenem mortuum, propinquis ejus ſepeliendum tradidit. Hi militari, honeſtoque funere, comitante toto exercitu, humaverunt; oſſaque ejus in Cappadociam, ad matrem atque uxorem liberosque ejus, deportanda curarunt.

XIX.

P H O C I O N.

PHOCION Atheniensis, etsi sæpe exercitibus præfuit, summosque magistratus cepit, tamen multo ejus notior *integritas est vitæ*, quam rei militaris labor. Itaque hujus memoria est nulla, illius autem magna fama: ex quo, cognomine *Bonus* est appellatus. Fuit enim perpetuo pauper, cum ditissimus esse posset, propter frequentes delatos honores, potestateque summas, quæ ei a populo dabantur. Hic cum a rege Philippo munera magnæ pecuniæ repudiaret, legatique hortarentur accipere, simulque admonerent, si ipse his facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate, tantam paternam tueri gloriam: his ille, ‘ si mei similes erunt, idem hic, *inquit*, ‘ agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit: ‘ sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ‘ ali augerique luxuriam.

Eidem cum prope ad annum octogesimum prospera mansisset fortuna, extremis temporibus magnum in odium pervenit suorum civium. Primo cum Demade de urbe tradenda Antipatro, consenserat; ejusque consilio Demosthenes cum cæteris, qui bene de republica mereri existimabantur, plebiscito in exilium erant expulsi. Neque in eo solum offenderat, quod *patriæ male consuluerat*, sed etiam quod *amicitiæ fidem non præstiterat*. Namque auctus adjutusque a Demosthene, eum, quem tenebat, ascenderat gradum, cum adversus Charetem, eum subornaret: ab eodem in judiciis, cum capitis causam diceret, defensus, aliquoties liberatus discesserat. Hunc non solum in periculis non defendit, sed etiam prodidit. Concidit autem maxime uno crimine, quia cum apud eum summum esset imperium populi, et Nicanorem Cassandri præfectum insi-

diari Piræeo Atheniensium, a Dercyllo moneretur; idemque postularet, ut provideret, ne commeatibus civitas privaretur; hic, audiente populo, Phocion negavit esse periculum, seque ejus rei obsidem fore pollicitus est. Neque ita multo post Nicanor Piræeo est potitus. Ad quem recuperandum, sine quo Athenæ omnino esse non possent, cum populus armatus concurrisset, ille non modo neminem ad arma vocavit, sed ne armatis quidem præesse voluit.

Erant eo tempore Athenis duæ factiones: quarum una populi causam agebat, altera optimatum. In hac erant Phocion et Demetrius Phalereus. Harum utraque Macedonum patrociniis nitebatur. Nam populares Polyperchonti favebant, optimates cum Cassandro sentiebant. Interim a Polyperchonte Cassander Macedonia pulsus est: quo facto, populus superior factus, statim duces adversariæ factionis capitis damnatos patria pepulit: in his Phocionem et Demetrium Phalereum: deque ea re legatos ad Polyperchontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. Huc eodem profectus est Phocion. Quo ut venit, causam apud Philippum regem verbo, re ipsa quidem apud Polyperchontem, jussus est dicere. Namque is tum regis rebus præerat. Hic cum ab Agonide accusatus esset, quod Piræeum Nicanori prodidisset, ex consilii sententia in custodiam conjectus, Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret judicium.

Huc ubi perventum est, cum propter ætatem pedibus jam non valeret, vehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti; cum alii reminiscences veteris famæ, ætatis misererentur, plurimi vero ira exacerentur, propter prodicionis suspicionem Piræei; maximeque, quod adversus populi commoda in senectute steterat: qua de re, ne perorandi quidem ei data est facultas, et dicendi causam. Inde judicio, legitimis quibusdam confectis, damnatus, traditus est undecim viris, quibus ad supplicium, more Atheniensium, publice damnati tradi solent. Hic cum ad mortem duceretur, obvius ei fuit Emphyletus, quo familiariter fuerat usus. Is cum lacrymans dixisset, 'O quam indig-

na perpeteris Phocion! *huic ille*, at non inopinata,
inquit. Hunc enim exitum plerique clari viri habu-
erunt Athenienses.' In hoc tantum fuit odium mul-
titudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. Itaque
a servis sepultus est.

XX.

TIMOLEON.

TIMOLEON Corinthius. Sine dubio magnus omnium iudicio hic vir extitit. Namque huic uni contigit, quod nescio an ulli, ut et patriam, in qua erat natus, *oppressam a tyranno liberaret*, et a Syracusis, quibus auxilio erat missus, *inveteratam servitutem depelleret*; totamque Siciliam multos annos bello vexatam, a barbarisque oppressam, suo adventu in pristinum restitueret. Sed in his rebus non simplici fortuna confictatus est, et id quod difficilius putatur, multo *sapientius tulit secundam, quam adversam fortunam*. Nam cum frater ejus Timophanes, dux a Corinthiis delectus, tyrannidem per milites mercenarios occupasset; particepsque regni posset esse; tantum abfuit a societate sceleris, ut antetulerit suorum civium libertatem fratris salutis; et *patriæ legibus obtemperare sanctius duxerit, quam imperare patriæ*. Hac mente, per haruspicem communemque affinem, cui soror ex eisdem parentibus nata nupta erat, fratrem tyrannum interficiendum curavit. Ipse non modo manus non attulit, sed ne aspicere quidem fraternum sanguinem voluit. Nam dum res conficeretur, procul in præsidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. Hoc præclarissimum ejus facinus, non pari modo, probatum est ab omnibus: nonnulli enim læsam ab eo pietatem putabant, et invidia laudem virtutis obtinebant. Mater vero post id factum, neque domum ad se filium admisit, neque aspexit, quin eum fratricidam impiumque detestans compellaret. Quibus rebus ille adeo est commotus, ut nonnunquam vitæ finem facere voluerit, atque ex ingratorum hominum conspectu, morte decedere.

Interim Dione Syracusis interfecto, Dionysius rursus Syracusarum potitus est: cujus adversarii opem a Co-

rinthiis petiverunt, ducemque quo in bello uterentur, postularunt. Huc Timoleon missus incredibili felicitate, Dionysium tota Sicilia depulit; cum interficere posset, noluit; tutoque ut Corinthum perveniret, effecit: quod utrorumque Dionysiorum opibus Corinthii sæpe adjuti fuerant. Cujus benignitatis memoriam volebat extare; eamque *præclaram victoriam* ducebat, in qua *plus esset clementiæ, quam crudelitatis*: postremo, ut non solum auribus acciperetur, sed etiam oculis cerne-
retur, quem, et ex quanto regno, ad quam fortunam destruxisset. Post Dionysii decessum, cum Iceta bellavit, qui adversatus fuerat Dionysio, quem non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate, indicio fuit, quod ipse expulso Dionysio, imperium dimittere noluit. Hoc superato Timoleon maximas copias Carthaginiensium apud Crimessum flumen fugavit; ac satis habere coegit, si liceret Africam obtinere, qui jam complures annos possessionem Siciliæ tenebant. Cepit etiam Mamercum Italicum ducem, hominem bellicosum et potentem, qui tyrannos adjutum in Siciliam venerat.

Quibus rebus confectis, cum propter diuturnitatem belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas videret, conquistavit, quos potuit, primum Siculos; deinde Corintho arcessivit colonos, quod ab his initio Syracusæ erant conditæ. Civibus veteribus sua restituit, novis bello vacuefactas possessiones divisit; urbium moenia disjecta, fanaque deleta refecit; civitatibus leges libertatemque reddidit; ex maximo bello tantum otium toti insulæ conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi qui initio deduxerunt, videretur. Arcem Syracusis, quam munierat Dionysius ad urbem obsidendam, a fundamentis disjecit; cætera tyrannidis propugnacula demolitus est, deditque operam, ut quam minime multa vestigia servitutis manerent. Cum tantis esset opibus, ut etiam invitis imperare posset, tantum autem haberet amorem omnium Siculorum, ut nullo recusante regnum obtineret; *maluit se diligere, quam metui*. Itaque cum primum potuit, imperium deposuit, et privatus Syracusis, quod reliquum vitæ fuit, vixit. Neque vero id imperite fecit: nam quod cæteri reges imperio vix po-

tuerunt, hic benevolentia tenuit. Nullus honos huic defuit, neque postea Syracusis res ulla gesta est publica, de qua prius sit decretum, quam Timoleontis sententia cognita. Nullius unquam consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est. Neque id magis benevolentia factum est, quam prudentia.

Hic cum ætate jam provectus esset, sine ullo morbo lumina oculorum amisit; quam calamitatem ita moderate tulit, ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eo minus privatis publicisque rebus interfuerit. Veniebat autem in theatrum, cum ibi concilium populi haberetur, propter valetudinem vectus jumentis junctis, atque ita de vehiculo, quæ videbantur, dicebat: neque hoc illi quisquam tribuebat superbix. Nihil enim unquam neque insolens, neque gloriosum, ex ore ejus exiit: qui quidem, cum suas laudes audiret prædicari, nunquam aliud dixit, quam se in ea re maximas diis gratias agere atque habere, quod cum Siciliam recreare constituisent, tum se potissimum ducem esse voluissent. *Nihil enim rerum humanarum sine deorum numine agi putabat.*

Itaque suæ domi sacellum αὐτοματίας constituerat, idque sanctissime colebat. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabilis accesserunt casus. Nam prælia maxima natali die suo fecit omnia: quo factum est, ut ejusdem natalem festum haberet universa Sicilia. Huic quidam Laphystius homo petulans et ingratus, vadimonium cum vellet imponere, quod cum illo se lege agere diceret, et complures concurrissent, qui procacitatem hominis manibus coercere conarentur; Timoleon oravit omnes, ne id facerent. Namque id ut Laphystio, cæterisque liceret, se maximos labores summaque adiisse pericula. *Hanc enim speciem libertatis esse, si omnibus quod quisque vellet, legibus experiri liceret.* Idem, cum quidam Laphystii similis, nomine Demænetus in concione populi, de rebus gestis ejus detrahare cœpisset, ac nonnulla inveheretur in Timoleonta; dixit, *“ nunc demum se voti esse damnatum. Namque hæc a diis immortalibus semper precatum, ut talem libertatem restituerent Syracusanis, in qua curvis liceret de quo vellet impune*

dicere. Hic cum diem supremum obiisset, publice a Syracusanis, in gymnasio, quod Timoleonteum appellatur, tota celebrante Sicilia, sepultus est.

DE REGIBUS.

HI fere fuerunt Græciæ gentis duces, qui memoria digni videantur, præter Reges. Namque eos attingere noluimus, quod omnium res gestæ separatim sunt relatæ: neque tamen hi admodum sunt multi. Lacedæmonius autem Agesilaus, nomine, non potestate fuit rex, sicut cæteri Spartani. Ex his vero qui dominatum imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt (ut nos iudicamus) Persarum Cyrus, et Darius Histaspis filius, quorum uterque privatus virtute regnum est adeptus. Prior horum apud Massagetas in prælio cecidit: Darius senectute diem obiit supremum. Tres sunt præterea ejusdem generis, Xerxes, et duo Artaxerxes, Macrochir et Mnemon. Xerxi maxime est illustre, quod maximis post hominum memoriam exercitibus, terra marique bellum intulit Græciæ. At Macrochir præcipuam habet laudem amplissimæ pulcherrimæque corporis formæ, quam incredibili ornavit virtute belli. Namque illo Persarum nemo fuit manu fortior. Mnemon autem justitiæ fama floruit. Nam cum matris suæ scelere amisisset uxorem, tantum indulgit dolori, ut eum pietas vinceret. Ex his duo eodem nomine, morbo, naturæ debitum reddiderunt; tertius ab Artabano præfecto, ferro interfectus est.

Ex Macedonum autem gente, duo multo cæteros antecesserunt rerum gestarum gloria: Philippus Amyntæ filius, et Alexander Magnus. Horum alter Babylone, morbo consumptus est. Philippus Ægis a Pausania, cum spectatum ludos iret, juxta Theatrum occisus est. Unus Epirotes, Pyrrhus, qui cum P. R. bellavit. Is cum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. Unus item Siculus, Dionysius prior. Nam et manu fortis, et belli peritus fuit, et, id quod in tyranno non facile reperitur, minime libidinofus, non luxuriosus, non avarus, nullius rei denique cupidus, nisi

singularis perpetuæque imperii, ob eamque rem crudelis. Nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitæ, quem ejus infidiatorem putaret. Hic cum virtute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate, majorque annos sexaginta natus decessit florente regno. Neque in tam multis annis cujusquam ex sua stirpe funus vidit, cum ex tribus uxoribus liberos procreasset, multique ei nati essent.

Fuerunt præterea multi Reges ex amicis Alexandri Magni, qui post obitum ejus imperia ceperunt. In his Antigonus, et hujus filius Demetrius; Lyfimachus, Seleucus, Ptolemæus. Ex his Antigonus, cum adversus Seleucum, Lyfimachumque dimicaret, in prælio occisus est. Pari letho affectus est Lyfimachus a Seleuco. Nam societate dissoluta, bellum inter se gesserunt. At Demetrius cum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset, neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset, captus bello, in custodia, socer generi, periit morbo. Neque ita multo post, Seleucus a Ptolemæo Cerauno, dolo interfectus est; quem ille a patre expulsam Alexandria, alienarum opum indigentem receperat. Ipse autem Ptolemæus, cum vivus filio regnum tradidisset, ab illo eodem vita privatus dicitur. De quibus quoniam satis dictum putamus, non incommodum videtur, non præterire Hamilcarem et Hannibalem; quos et animi magnitudine et calliditate, omnes in Africa natos præstitisse constat.

XXI.

HAMILCAR.

HAMILCAR, Hannibalis filius, cognomine Barcas, Carthaginiensis, primo Punico bello, sed temporibus extremis, admodum adolescentulus in Sicilia præesse coepit exercitui. Cum ante ejus adventum et mari et terra male res gererentur Carthaginiensium, ipse ubi adfuit, nunquam hosti cessit, neque locum nocendi dedit; sæpeque e contrario occasione data lacessivit, semperque superior discessit. Quo facto, cum pene omnia in Sicilia Pœni amisissent, ille Erycem sic defendit, ut bellum eo loco gestum non videretur. Interim Carthaginienses classe apud insulas Ægates a C. Luctatio Consule Romanorum superati, statuerunt belli finem facere, eamque rem arbitrio permiserunt Hamilcaris. Ille etsi flagrabat bellandi cupiditate, tamen *paci serviendum* putavit, quod *patriam exhaustam sumptibus, diutius calamitates belli ferre non posse* intelligebat; sed ita, ut statim mente agitaret, si paululum modo res essent resectæ, bellum renovare, Romanosque armis persequi, donicum aut vi certe vicissent, aut victi manum dedissent. Hoc consilio pacem conciliavit: in qua tanta fuit ferocia, ut cum Catulus negaret se bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerunt, armis relictis, Sicilia decederent; succumbente patria, ipse periturum se potius dixerit, quam cum tanto flagitio domum rediret. ‘Non enim *sua* esse virtutis arma patria accepta adversus hostes, adversariis tradere.’ Hujus pertinaciæ cessit Catulus.

At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter ac sperabat, Rempublicam se habentem cognovit. Namque *diuturnitate externi mali tantum exarsit intestinum bellum*, ut nunquam pari periculo fuerit Carthago, nisi cum deleta est. Primo mercenarii milites, qui adversus Romanos fuerant, desciverunt; quorum numerus erat viginti millium. Hi totam abalienarunt Africam, ipsam

Carthaginem oppugnarunt. Quibus malis adeo sunt Pœni perterriti, ut auxilia etiam a Romanis petiverint, eaque impetraverint. Sed extremo, cum prope jam ad desperationem pervenissent, Hamilcarem imperatorem fecerunt. Is non solum hostes a muris Carthaginiis removit, cum amplius centum millia facta essent armatorum, sed etiam eo compulit, ut locorum angustiiis clausi, plures fame quam ferro interirent: omnia oppida abalienata, in his Uticam atque Hipponem, valentissima totius Africæ, restituit patriæ. Neque eo fuit contentus, sed etiam fines imperii propagavit, tota Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum videretur multis annis fuisse.

Rebus his ex sententia peractis, fidenti animo atque infesto Romanis, quo facilius causam bellandi reperiret, effecit, ut imperator cum exercitu Hispaniam mitteretur, eoque secum duxit filium Hannibalem, annorum novem. Erat præterea cum eo adolescens illustris, et formosus, Hasdrubal; quem nonnulli diligi turpius, quam par erat ab Hamilcare, loquebantur. Non enim maledici tanto viro deesse poterant. Quo factum est, ut a præfecto morum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. Huic ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum non poterat interdici socero gener. De hoc ideo mentionem fecimus, quod Hamilcare occiso, ille exercitui præfuit, resque magnas gessit; et princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium; ejusdemque post mortem, Hannibal ab exercitu accepit imperium.

At Hamilcar posteaquam mare transiit, in Hispaniamque venit, magnas res secunda gessit fortuna; maximas bellicosissimasque gentes subegit; equis, armis, viris, pecunia totam locupletavit Africam. Hic cum in Italiam bellum inferre medicaretur, nono anno postquam in Hispaniam venerat, in prælio pugnans adversus Vettones, occisus est. Hujus perpetuum odium erga Romanos maxime concitasse videtur secundum bellum Punicum. Namque Hannibal filius ejus, assiduis patris obtestationibus eo est perductus, ut interire, quam Romanos non experiri, mallet.

XXII.

H A N N I B A L.

HANNIBAL Hamilcaris filius, Carthaginiensis. Si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit, non est inficiandum, Hannibalem tanto præstitisse cæteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antecedit fortitudine cunctas nationes. Nam quotiescunque cum eo congressus est in Italia, semper discessit superior. Quod nisi domi civium suorum invidia debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse. Sed *multorum obtrectatio devicit unius virtutem*. Hic autem velut hæreditate relictum odium paternum erga Romanos sic confirmavit, ut prius animam, quam id deposuerit: qui quidem cum patria pulsus esset, et alienarum opum indigeret, nunquam destiterit animo bellare cum Romanis.

Nam ut omittam Philippum, quem absens hostem reddidit Romanis; omnium his temporibus potentissimus rex Antiochus fuit. Hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque a rubro mari arma conatus sit inferre Italiæ. Ad quem cum legati venissent Romani, qui de ejus voluntate explorarent, darentque operam consiliis clandestinis, ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tanquam ab ipsis corruptum alia atque antea sentire; neque id frustra fecissent, idque Hannibal comperisset, seque ab interioribus consiliis segregari vidisset; tempore dato adiit regem, eique cum multa de fide sua et odio in Romanos commemorasset, hoc adjunxit: ‘Pater, *inquit*, meus Hamilcar puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, in Hispaniam imperator proficiscens, Carthagine Jovi optimo maximo hostias immolavit: quæ divina res dum conficiebatur, quæsit a me, vellemne secum in castra proficisci? Id cum

libenter accepissem, atque ab eo petere coepissem, ne dubitaret ducere; *tum ille, faciam, inquit, si fidem mihi, quam postulo, dederis.* Simulque ad aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat, eamque cæteris remotis, tenentem, jurare iussit, nunquam me in amicitia cum Romanis fore. Id ego iusjurandum patri datum usque ad hanc diem ita conservavi, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo tempore eadem mente sim futurus. Quare si quid amice de Romanis cogitabis, non imprudenter feceris, si me celaris. Cum quidem bellum parabis, te ipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris.

Hac igitur ætate cum patre in Hispaniam profectus est; cuius post obitum Hasdrubale imperatore successore, equitatus omni præfuit. Hoc quoque interfecto, exercitus summam imperii ad eum detulit. Id Carthaginem delatum, publice comprobatum est. Sic Hannibal minor quinque et viginti annis natus, imperator factus, proximo triennio omnes gentes Hispaniæ bello subegit. Saguntum, foederatam civitatem, vi expugnavit: tres exercitus maximos comparavit. Ex his unum in Africam misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania reliquit, tertium in Italiam secum duxit. Saltum Pyrenæum transiit: quacunque iter fecit, cum omnibus incolis conflavit: neminem, nisi victum, dimisit. Ad Alpes posteaquam venit, quæ Italiam a Gallia sejungunt, quas nemo unquam cum exercitu ante eum, præter Herculem Graium, transierat, (quo facto is hodie saltus Graius appellatur:) Alpico conantes prohibere transitum concidit, loca patefecit, itinera muniit, effecitque, ut ea elephanti ornati ire possent, quæ antea unus homo inermis vix poterat repere. Hac copias traduxit, in Italiamque pervenit.

Confluxerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione Cos. eumque pepulerat. Cum hoc eodem de Clastidio apud Padum decernit, faucium inde ac fugatum dimittit. Tertio idem Scipio cum collega Tiberio Longo, apud Trebiam, adversus eum venit. Cum his manum conferuit, utrosque profligavit. Inde per Ligures Apenninum transiit, petens Etruriam. Hoc itinere adeo

gravi morbo afficitur oculorum, ut postea nunquam dextero æque bene usus sit : qua valetudine cum etiam tum premeretur, lecticaque ferretur, C. Flaminius Cos. apud Trasimenum, cum exercitu insidiis circumventum, occidit : neque multo post C. Centinium prætorem, cum delecta manu saltus occupantem. Hinc in Apuliam pervenit : ibi obviam ei venerunt duo Consules, C. Terentius Varro, et L. Paullus Æmilius. Utriusque exercitus uno prælio fugavit : L. Paullum Consulem occidit, et aliquot præterea Consulares. In his Cn. Servilius Geminus, qui anno superiore fuerat Consul.

Hac pugna pugnata, Romam profectus est nullo resistente. In propinquis urbis montibus moratus est. Cum aliquot ibi dies castra habuisset, et reverteretur Capuam, Q. Fabius Maximus dictator Rom. in agro Falerno se ei objecit. Hic, clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitus se expedit : Fabio callidissimo imperatori dedit verba. Namque obducta nocte, sarmenta in cornibus jumentorum deligata incendit, ejusdem generis multitudinem magnam dispartitam immisit. Quo repentino objectu viso, tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. Hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minutius Rufus magistrum equitum, pari ac dictatorem imperio, dolo perductum in prælium, fugavit : T. Sempronius Gracchus iterum Consulem in Lucanis absens in insidias inductum sustulit : M. Claudius Marcellus quinquies Consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. Longum est enumerare prælia. Quare hoc unum satis erit dictum, ex quo intelligi possit, quantus ille fuerit. Quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.

Hic invictus patriam defensum revocatus, bellum gessit adversus P. Scipionis filium, quem ipse primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugaverat. Cum hoc, exhaustis jam patriæ facultatibus, cupivit impræsentiarum bellum componere, quo valentior postea congrediretur. In colloquium convenit, conditiones non convenerunt. Post id factum paucis die-

bus apud Zamam cum eodem conflixit; pulsus [incredibile dictu] biduo et duabus noctibus Adrumetum pervenit, quod abest a Zama circiter millia passuum trecenta. In hac fuga Numidæ, qui simul cum eo acie excefferant, insidiati sunt ei; quos non solum effugit, sed etiam ipsos oppressit: Adrumeti reliquos ex fuga collegit, novis delectibus paucis diebus multos contraxit.

Cum in apparando acerrime esset occupatus, Carthaginenses bellum cum Romanis composuerunt. Ille nihilo secius exercitui postea præfuit, resque in Africa gessit; itemque Mago frater ejus, usque ad P. Sulpicium et C. Aurelium Consules. His enim magistratibus legati Carthaginenses Romam venerunt, qui Senatui Populoque Romano gratias agerent, quod cum his pacem fecissent, ob eamque rem corona aurea eos donarent, simulque peterent, ut obsides eorum Fregellis essent, captivique redderentur. His ex Senatus consulto responsum est, munus eorum gratum acceptumque esse; obsides, quo loco rogarent, futuros; captivos non remissuros, quod Hannibalem, cujus opera susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano, et nunc cum imperio apud exercitum haberent, itemque fratrem ejus Magonem. Hoc responso Carthaginenses cognito, Hannibalem domum Magonemque revocarunt. Hic, ut rediit, prætor factus est, postquam rex fuerat, anno secundo et vigesimo. Ut enim Romæ Consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. In eo magistratu pari diligentia se Hannibal præbuit, ac fuerat in bello. Namque effecit, ex novis vectigalibus non solum ut esset pecunia, quæ Romanis ex foedere pendere-tur, sed etiam superesset, quæ in ærario poneretur. Deinde anno post præturam, Marco Claudio, Lucio Furio Coss. Romani legati Carthaginem venerunt. Hos Hannibal sui exposcendi gratia missos ratus, priusquam his Senatus daretur, navem conscendit clam, atque in Syriam ad Antiochum profugit. Hac re palam facta, Pœni naves duas, quæ eum comprehenderent, si possent consequi, miserunt; bona ejus publicarunt, domum a fundamentis disjecerunt, ipsum exulem judicarunt.

At Hannibal anno tertio, postquam domo profugerat, L. Cornelio, Quinto Minucio Coss. cum quinque navibus Africam accessit, in finibus Cyreneorum, si forte Carthaginienses ad bellum, Antiochi spe fiduciaque inducere posset; cui jam persuaserat, ut cum exercitibus in Italiam proficisceretur. Huc Magonem fratrem excitavit. Id ubi Poeni resciverunt, Magonem eadem, qua fratrem absentem, poena affecerunt. Illi desperatis rebus cum solvissent naves, ac vela ventis dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. De Magonis interitu duplex memoria prodita est. Namque alii naufragio, alii a servis ipsius interfectum eum, scriptum reliquerunt. Antiochus autem, si tam in agendo bello parere voluisset consiliis ejus, quam in suscipiendo instituerat, propius Tiberi quam Thermopylis, de summa imperii dimicasset. Quem etsi multa stulte conari videbat, tamen nulla deseruit in re. Præfuit paucis navibus, quas ex Syria jussus erat in Asiam ducere, hisque adversus Rhodiorum classem in Pamphylio mari conflixit. Quo cum multitudine adversariorum sui superarentur, ipse, quo cornu rem gessit, fuit superior.

Antiocho fugato, verens ne dederetur, (quod sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem,) Cretam ad Gortynios venit, ut ibi quo se conferret, consideraret. Vidit autem vir omnium callidissimus, magno se fore periculo, nisi quid prævidisset, propter avaritiam Cretensum. Magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famam. Itaque capit tale consilium. Amphoras complures complet plumbo, summas operit auro et argento: has Gortyniis præsentibus deponit in templo Dianæ, simulans, se suas fortunas illorum fidei credere. His in errorem ductis, statuas æneas, quas secum portabat, omnes sua pecunia complet, easque in propatulo domi abjicit. Gortynii templum magna cura custodiunt, non tam a cæteris, quam ab Hannibale, ne quid ille, inscientibus his, tolleret, secumque asportaret.

Sic conservatis suis rebus Pœnus, illis Cretensis omnibus, ad Prusiam in Pontum pervenit; apud quem eodem animo fuit erga Italiam; neque aliud quicquam egit, quam regem armavit et excitavit adversus Roma-

nos. Quem cum videret domesticis rebus minus esse robustum, conciliabat cæteros Reges, adjungebatque bellicosas nationes. Diffidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes, Romanis amicissimus, bellumque inter eos gerebatur et mari et terra; quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi. Sed utrobique Eumenes plus valebat propter Romanorum societatem; quem si removisset, faciliora sibi cætera fore arbitrabatur. Ad hunc interficiendum talem iniit rationem. Classe paucis diebus erant decertaturi: superabatur navium multitudine: dolo erat pugnandum, cum par non esset armis. Imperavit quam plurimas venenatas serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia conjici. Harum cum confecisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat navale prælium classiarios convocat, hisque præcipit, omnes ut in unam Eumenis Regis concurrant navem, a cæteris tantum satis habeant se defendere: id facile illos serpentium multitudine consecuturos: Rex autem qua nave veheretur, ut scirent, se facturum; quem si aut cepissent, aut interfecissent, magno his pollicetur præmio fore.

Tali cohortatione militum facta, classis ab utrisque in prælium deducitur. Quarum acie constituta, priusquam signum pugnae daretur, Hannibal, ut palam faceret suis, quo loco Eumenes esset, tabellarium in scapha cum caduceo mittit; qui ubi ad naves adversariorum pervenit, epistolam ostendens, se regem professus est quærere. Statim ad Eumenem deductus est, quod nemo dubitabat aliquid de pace esse scriptum. Tabellarius ducis nave declarata suis, eodem unde ierat, se recipit. At Eumenes soluta epistola nihil in ea reperit, nisi quod ad irridendum eum pertineret. Cujus etsi causam mirabatur, neque reperiebatur, tamen prælium statim committere non dubitavit. Horum in concursu Bithyni, Hannibalis præcepto, universi navem Eumenis adoriuntur; quorum vim cum Rex sustinere non posset, fuga salutem petiit; quam consecutus non esset, nisi intra sua præsidia se recepisset, quæ in proximo litore erant collocata. Reliquæ Pergamenæ naves cum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia, de quibus

supra mentionem fecimus, conjici coepta sunt; quæ jacta initio risum pugnantibus excitarunt, neque, quare id fieret, poterat intelligi. Postquam autem naves completas conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, cum quid potissimum vitarent non viderent, puppes avertērunt, seque ad sua castra nautica retulerunt. Sic Hannibal consilio arma Pergamenorum superavit; neque tum solum, sed sæpe alias pedestribus copiis pari prudentia pepulit adversarios.

Quæ dum in Asia geruntur, accidit casu, ut legati Prusæ Romæ apud L. Quintium Flaminium Consulem cœnarent, atque ibi de Hannibale mentione facta, ex his unus diceret, eum in Prusæ regno esse. Id postero die Flaminius Senatui detulit. Patres Conscripti, qui Hannibale vivo nunquam se sine insidiis futuros existimabant, legatos in Bithyniam miserunt, in his Flaminium, qui a Rege peterent, ne inimicissimum suum secum haberet, sibi que ut dederet. His Prusias negare ausus non est: illud recusavit, ne id a se fieri postularent, quod adversus jus hospitii esset: ipsi si possent, comprehenderent: locum ubi esset facile inventuros. Hannibal enim uno loco se tenebat in castello, quod ei ab Rege datum erat muneri; idque sic ædificarat, ut in omnibus partibus ædificii exitus haberet, semper verens, ne usu veniret, quod accidit. Huc cum legati Romanorum venissent, ac multitudine domum ejus circumdedissent, puer ab janua prospiciens Hannibali dixit, plures præter consuetudinem armatos apparere. Qui imperavit ei, ut omnes fores ædificii circumiret, ac propere sibi renuntiaret, num eodem modo undique obsideretur. Puer cum celeriter, quid esset, renuntiasset, omnesque exitus occupatos ostendisset; sensit id non fortuito factum, sed se peti, neque sibi diutius vitam esse retinendam: quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum virtutum, venenum, quod semper secum habere consueverat, sumsit.

Sic vir fortissimus, multis variisque perfunctus laboribus, anno acquievit septuagesimo. Quibus consulibus interierit, non convenit. Nam Atticus, Marco Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone Coss. mortuum in Annali

suo scriptum reliquit. At Polybius L. Æmilio Paulo, et Cn. Bæbio Tamphilo : Sulpitius autem, P. Cornelio Cethego, M. Bæbio Tamphilo. Atque hic tantus vir tantisque bellis districtus, nonnihil temporis tribuit literis. Namque aliquot ejus libri sunt Græco sermone confecti : in his ad Rhodios de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis. Hujus bella multi memoriæ prodiderunt : sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt simulque vixerunt, quamdiu fortuna passa est, Philænius, et Sosilus Lacedæmonius. Atque hoc Sosilo Hannibal literarum Græcarum usus est doctore. Sed nunc tempus est hujus libri facere finem, et Romanorum explicare Imperatores, quo facilius collatis utrorumque factis, qui viri præferendi sint, possit judicari.

M. PORCIUS CATO.

F R A G M E N T U M

Quod ex LIB. Corn. Nep. POSTERIORE superest.

CATO ortus municipio Tusculo, adolescentulus, priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabinis; quod ibi hæredium a patre relictum habebat. Hortatu L. Valerii Flacci, quem in Consulatu Censuraque habuit collegam, (ut M. Perpenna Censorinus narrare solitus est,) Romam demigravit; in foroque esse cœpit. Primum stipendium meruit annorum decem septemque: Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello Coss. tribunus militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, castra secutus est C. Claudii Neronis, magnique ejus opera æstimata est in prælio apud Senam, quo cecidit Hasdrubal frater Hannibalis. Quæstor obtigit P. Cornelio Scipioni Africano, consuli: cum quo non pro fortis necessitudine vixit. Namque ab eo perpetua dissensit vita. Ædilis pl. factus est cum C. Helvio. Prætor provinciam obtinuit Sardiniam, ex qua quæstor superiore tempore ex Africa decedens, Q. Ennium Poëtam deduxerat: quod non minoris existimamus, quam quemlibet amplissimum Sardiniensem triumphum.

Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco, sorte provinciam nactus Hispaniam citeriorem; exque ea triumphum deportavit. Ibi cum diutius moraretur, P. Scipio Africanus Consul iterum, cujus in priore Consulatu Quæstor fuerat, voluit eum de provincia depellere, et ipse ei succedere; neque hoc per Senatum efficere potuit, cum quidem Scipio in Civitate principatum obtineret: quod tum non *potentia*, sed *jure* Respubl. administrabatur. Qua ex re iratus, Senatu peracto, privatus in urbe mansit. At Cato, Censor cum eodem Flacco factus, severe præfuit ei potestati. Nam et in com-

plures nobiles animadvertit, et multas res novas in edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur, quæ jam tum incipiebat pullulare. Circiter annos octoginta usque ad extremam ætatem, ab adolescentia, Reipubl. causa suscipere inimicitias non destitit: a multis tentatus non modo ' nullum detrimentum existimationis fecit, *sed* quoad vixit, virtutum laude crevit.'

In omnibus rebus singulari fuit prudentia et industria. Nam et agricola solers, et Reipubl. peritus, et Jurisconsultus, et magnus Imperator, et probabilis Orator, et cupidissimus literarum fuit. Quarum studium etsi senior arripuerat, tamen tantum in eis progressum fecit, ut non facile reperire possis, neque de Græcis, neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Ab adolescentia confecit orationes: senex scribere historias instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas Regum Pop. Rom. Secundus et tertius, unde quæque civitas orta sit Italica: ob quam rem omnes *Origines* videtur appellasse. In quarto autem bellum Punicum primum: in quinto secundum. Atque hæc omnia capitulatim sunt dicta. Reliqua bella pari modo persecutus est, usque ad præturam Ser. Galbæ, qui diripuit Lusitanos. Atque horum bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit. In iisdem exposuit quæ in Italia Hispaniisque viderentur admiranda. In quibus multa industria et diligentia comparet multa doctrina. Hujus de vita et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus, rogatu Titi Pomponii Attici. Quare studiosos Catonis ad illud volumen relegamus.

V I T A

T. POMPONII ATTICI,

Ex CORNELIO NEPOTE.

POMPONIUS ATTICUS, ab origine ultima stirpis Romanæ generatus, perpetuo a majoribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. Patre usus est diligente, indulgente, et ut tum erant tempora, diti, imprimisque studioso literarum. Hic prout ipse amabat literas, omnibus doctrinis, quibus puerilis ætas imperiri debet, filium erudivit. Erat autem in puero, præter docilitatem ingenii, summa suavitas oris ac vocis, ut non solum celeriter arriperet quæ tradebantur, sed etiam excellenter pronuntiaret. Qua ex re, in pueritia, nobilis inter æquales ferebatur, clariusque explendescibat, quam generosi condiscipuli animo æquo ferre possent. Itaque incitabat omnes studio suo: quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marius C. filius, M. Cicero: quos consuetudine sua sic sibi devinxit, ut nemo iis perpetuo fuerit carior.

Pater mature decessit: ipse adolescentulus, propter affinitatem P. Sulpicii, qui Tribunus pleb. interfectus est, non expers fuit illius periculi. Namque Anicia Pomponii consobrina nupserat M. Servio, fratri P. Sulpicii. Itaque interfecto P. Sulpicio, posteaquam vidit, Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis civium, cum alii Syllanis, alii Cinnanis faverent partibus; idoneum tempus ratus studiis obsequendi suis, Athenas se contulit: neque eo secius adolescentem Marium hostem judicatum, juvit opibus suis: cujus fugam pecunia sublevavit. Ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eodem magnam partem fortunarum

trajecit suarum. Hic ita vixit, ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. Nam, præter gratiam, quæ jam adolescentulo magna erat, sæpe suis opibus inopiam eorum publicam levavit. Quum enim versuram facere publice necesse esset, neque ejus conditionem æquam haberent; semper se interposuit, atque ita, ut neque usuram unquam ab iis acceperit, neque longius quam dictum esset, eos debere passus sit. Quod utrumque erat iis salutare. Nam neque indulgendo inveterascere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam universos frumento donavit, ita ut singulis sex modii tritici darentur: qui modus mensuræ, *medimnus* Athenis appellatur.

Hic autem sic se gerebat, ut *communis* infimis, *par* principibus videretur. Quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, civemque facere studerent. Eo beneficio ille uti noluit: quod nonnulli ita interpretantur, amitti civitatem Romanam alia adscita. Quamdiu affuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit; absens prohibere non potuit. Itaque * aliquod ipsi, et Piliæ" locis sanctissimis posuerunt: hunc enim in omni procuratione Reipubl. actorem auctoremque habebant. Igitur primum illud munus fortunæ, quod in ea potissimum urbe natus est, in qua domicilium orbis terrarum esset imperii, * ut eandem et patriam haberet et dominam"; hoc specimen prudentiæ, quod cum in eam civitatem se contulisset, quæ antiquitate, humanitate, doctrina præstaret omnes, ei unus ante alios fuerit carissimus.

Huc ex Asia Sylla decedens cum venisset, quamdiu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescentis et humanitate, et doctrina. Sic enim Græce loquebatur, ut Athenis natus videretur. Tanta autem suavitas erat sermonis Latini, ut appareret, in eo nativum quendam leporem esse, non adscitum. Idem Poëmata pronuntiabat et Græce et Latine sic, ut supra nihil posset addi. Quibus rebus factum est, ut Sylla nusquam eum ab se dimitteret, cuperetque secum deducere. Cui cum persuadere tentaret, ' noli, oro te (inquit Pomponius) ad-

‘versum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te
 ‘arma ferrem, Italiam reliqui.’ At Sylla adolescentis
 officio collaudato, omnia munera ei, quæ Athenis acce-
 perat, proficiscens iussit deferri. Hic complures annos
 moratus, cum et rei familiari tantum operæ daret,
 quantum non indiligens deberet paterfamilias, et om-
 nia reliqua tempora aut literis, aut Atheniensium Rei-
 publ. tribueret; nihilominus amicis urbana officia præ-
 stitit. Nam et ad comitia eorum ventitavit, et si qua
 res major acta est, non defuit, sicut Ciceroni in omni-
 bus ejus periculis singularem fidem præbuit: cui ex
 patria fugienti H. S. ducenta et quinquaginta millia
 donavit. Tranquillatis autem rebus Romanis, remigra-
 vit Romam, ut opinor, L. Cotta et L. Torquato Coss.
 quem diem sic universa civitas Atheniensium prosecuta
 est, ut lacrymis desiderii futuri dolorem indicaret.

Habebat avunculum Q. Cæcilium, equitem Rom. fa-
 miliarem L. Luculli, divitem, difficillima natura. Cu-
 jus sic asperitatem veritus est, ut, quem nemo ferre
 posset, hujus sine offensione ad summam senectutem re-
 tinuerit benevolentiam: quo facto, tulit pietatis fru-
 ctum. Cæcilius enim moriens, testamento adoptavit
 eum, hæredemque fecit ex dodrante, ex qua hæreditate
 accepit circiter centies H. S. Erat nupta soror Attici
 Q. Tullio Ciceroni; eæque nuptias M. Cicero conci-
 liarat. Cum quo a condiscipulatu vivebat conjunctissi-
 me, multo etiam familiaris, quam cum Quinto: ut
 judicari possit ‘plus in amicitia, valere similitudinem
 ‘morum, quam affinitatem.’ Utebatur autem intime
 Q. Hortensio, qui iis temporibus principatum eloquen-
 tiæ tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus dili-
 geret, Cicero an Hortensius; et id, quod erat difficilli-
 mum, efficiebat, ut ‘inter quos tantæ laudis esset æmu-
 ‘latio, nulla intercederet obtreclatio,’ essetque talium
 virorum copula.

In Republ. ita versatus est, ut semper ‘optimarum
 ‘partium et esset, et existimaretur; neque tamen se ci-
 ‘vilibus fluctibus committeret; quod non magis eos in
 ‘sua potestate existimabat esse, qui se iis dedissent,
 ‘quam qui maritimis jaciarentur. Honores non petiit,

*‘tum ei paterent, propter vel gratiam, vel dignitatem ;
‘quod neque peti more majorum, neque capi possent
‘conservatis legibus, in tam effusis ambitus largitioni-
‘bus, neque geri sine periculo, corruptis civitatis mo-
‘ribus.’* Ad hastam publicam nunquam accessit ; nul-
lius rei neque præs, neque manceps factus est ; nemi-
nem neque suo nomine, neque subscribens, accusavit ;
in jus de sua re nunquam iit ; judicium nullum habuit.
Multorum consulum prætorumque præfecturas delatas
sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus ; ho-
nore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum ;
qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam,
cum apud eum legati locum obtinere posset. Non enim
decere se arbitrabatur cum præturam gerere noluiisset,
affectam esse prætoris. Qua in re non solum dignitati
serviebat, sed etiam tranquillitati, cum *suspiciones quo-
que vitaret criminum* : quo fiebat, ut ejus *‘observantia
‘omnibus esset carior, cum eam officio, non timori ne-
‘que spei tribui viderent.’*

Incidit Cæsarianum civile bellum, cum haberet an-
nos circiter sexaginta. Usus est ætatis vacatione, neque
se quoquam movit ex urbe. Quæ amicis suis opus fue-
rant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re fa-
miliari dedit : ipsum Pompeium non junctus non offen-
dit. Nullum enim ab eo habebat ornamentum, ut cæ-
teri, qui per eum aut honores, aut divitias ceperant ;
quorum partim invitissimi castra sunt secuti, partim
summa cum ejus offensione, domi remanserunt. Attici
autem quies, tantopere Cæsari fuit grata, ut victor cum
privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non so-
lum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium et Q.
Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. Sic *veteri
instituto vitæ, effugit nova pericula.*

Secutum est illud occiso Cæsare, cum Respubl. penes
Brutos videretur esse, et Cassium, ac tota civitas se ad
eum convertisse videretur ; sic M. Bruto usus est, ut
nullo ille adolescens æquali familiaris, quam hoc fene :
neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam
in convictu. Excogitatum est a quibusdam, ut priva-
tum ærarium, Cæsaris interfectores, ab Equitibus Rom.

constitueretur. Id facile effici posse arbitrati sunt, si et Principes illius ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est a C. Flavio Bruti familiari Atticus, ut ejus rei princeps esse vellet. At ille, qui *officia amicis præstanda sine factione* existimaret, semperque a talibus se consiliis removisset; respondit, si quid Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum quantum eæ paterentur: se neque cum quoquam de ea re collocaturum, neque coiturum. Sic ille *consensionis globus* hujus *unius dissensione disiectus est*. Neque multo post superior esse coepit Antonius, ita ut Brutus et Cassius Provinciarum, quæ iis * *dicis causa* datae erant a Consulibus, desperatis rebus, in exilium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum cæteris conferre noluerat florenti illi parti, abjecto Bruto Italiaque cedenti H. S. centum millia muneri misit: eidem in Epiro absens, trecenta iussit dari: neque eo magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit.

Secutum est bellum gestum apud Mutinam. In quo si tantum eum prudentem dicam, minus quam debeam prædicem, cum ille potius divinus fuerit; (si divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quæ nullis casibus augetur, neque minuitur.) Hostis Antonius judicatus, Italia cesserat, spes restituendi nulla erat. Non solum ejus inimici, qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam amici adversariis ejus se dabant; et in eo lædendo se aliquam consecuturos sperabant commoditatem: Antonii familiares insequiebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed e contrario familiares ejus ex urbe profugientes, quantum potuit, texit; quibus rebus indiguerunt, adjuvit: P. vero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fulviæ cum litibus distineretur, magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum præstitit, ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico, hic sponsor omnium rerum fuerit. Quinetiam, eum illa fundum secunda fortuna emisset in diem, neque

post calamitatem versuram facere potuisset; ille se interposuit, pecuniamque sine scenore, sineque ulla stipulatione ei credidit: *maximum existimans quæsum, memorem gratumque cognosci, simulque aperire, se non fortunæ, sed hominibus solere esse amicum*: quæ cum faciebat, nemo eum temporis causa facere poterat existimare. Nemini enim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. Sed sensus ejus a nonnullis optimatibus reprehendebatur, quod *parum odisse malos cives videretur*.

Ille autem sui judicii, *potius quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alii laudaturi forent*. Conversa subito fortuna est. Ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum futurum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis et Bruti. Itaque ad adventum Imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem; latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus paulo ante, opem tulerat (*tanta varietas iis temporibus fuit fortunæ, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio, aut periculo*) habebatque secum Q. Gellium Canium, æqualem, simillimumque sui. Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognoverat, adeo conjuncte vixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed omnibus etiam ejus amicis esset inimicus, eosque vellet proscribere; multis hortantibus tamen, Attici memor fuit officii, et ei, cum requisisset ubinam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimque ad se veniret: se eum, et Gellium Canium de proscriptorum numero exemisse: Ac, ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, præsidium ei misit. Sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, præsidio fuit: *neque enim suæ solum a quoquam auxilium petiit salutis, sed conjunctim*: ut appareret nullam sejunctam sibi ab eo vel'e esse fortunam. Quod si gubernator præcipua laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloso servat; cur non singularis ejus existimetur prudentia, qui ex tot, tamque gravibus procellis civilibus, ad incolumitatem pervenit?

Quibus *ex malis ut se emerſit, nihil aliud egit, quam ut plurimis, quibus rebus poſſet, eſſet auxilio.* Cum proſcriptos præmiis Imperatorum vulgus conquireret, nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit. Nemini non ibi perpetuo manendi poteſtas facta eſt. Quin etiam poſt prælium Philippienſe, interitumque C. Caſſii et M. Bruti, L. Julium Mocillam prætorium, et ejus filium, Aulumque Torquatum, cæterosque pari fortuna percuſſos, inſtituit tueri; atque ex Epiro his omnia Samo- thraciam ſupportari juſſit: difficile enim eſt omnia perſequi, et non neceſſaria. Illud unum intelligi volumus, *illius liberalitatem, neque temporariam, neque callidam fuiſſe.* Id ex ipſis rebus ac temporibus judicari poteſt, quod non florentibus ſe venditavit, ſed *afflictis ſemper ſuccurrit.* Qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minus poſt mortem ejus, quam florentem, coluerit. Sic liberalitate utens, nullas inimicitias geſſit, quod ‘ neque
 ‘ lædebat quenquam, neque ſi quam injuriam accepe-
 ‘ rat, non malebat oblivifci, quam ulciſci. *Idem im-*
 ‘ mortali memoria percepta retinebat beneficia: quæ
 ‘ autem ipſe tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille
 ‘ gratus erat, qui acceperat. *Itaque hic fecit, ut vere*
 ‘ *dictum videatur;* Sui cuique mores fingunt fortunam.
 ‘ Neque tamen prius ille fortunam, quam ſe ipſe finxit;
 ‘ qui cavit ne qua in re jure pleſteretur.’

His igitur rebus effecit, ut M. Viſpanius Agrippa, in-
 tima familiaritate conjunctus adoleſcenti Cæſari, cum
 propter ſuam gratiam et Cæſaris potentiam, nullius con-
 ditionis non haberet poteſtatem, potiſſimum ejus dili-
 geret affinitatem præoptaretque Equitis Romani filiam
 generoſam nuptiis. Atque harum nuptiarum conciliator
 fuit (non eſt enim celandum) M. Antonius triumvir
 Reipubl. conſtituendæ: ‘ cujus gratia, cum augere poſ-
 ‘ ſet poſſeſſiones ſuas, tantum abſuit a cupiditate pe-
 ‘ cuniæ, ut nulla in re uſus ſit ea, niſi in deprecandis
 ‘ amicorum aut periculis, aut incommodis.’ Quod qui-
 dem ſub illa proſcriptione perilluſtre fuit. Nam cum
 L. Saufeii Equitis Romani, æqualis ſui, qui complures
 anno ſtudio ductus Philoſophiæ, Athenis habitabat,
 habebatque in Italia pretioſas poſſeſſiones, triumvir

bona vendidissent, consuetudine ea qua tum res gerebantur; Attici labore atque industria factum est, ut eodem nuntio Saufeius fieret certior, se patrimonium amisisse, et recuperasse. Idem L. Julium Calidium, quem post Lucretii Catullique mortem, multo elegantissimum Poetam nostram tulisse ætatem, vere videor posse contendere; neque minus virum bonum, optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas ejus Africanas possessiones, in proscriptorum numerum a P. Volumnio præfecto fabrum Antonii, absentem relatum, expedit. Quod in præsentī utrum ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit judicare: quod in eorum periculis, non secus absentes quam præsentēs amicos Attico esse curæ cognitum est.

Neque vero minus ille vir, bonus paterfamilias habitus est, quam civis. Nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit *emax*, minus *ædificator*. Neque tamen non in primis bene habitavit, omnibusque optimis rebus usus est. Nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilanam, ab avunculo hæreditate relictam; cujus amœnitās non ædificio, sed silva constabat. Ipsum enim tectum antiquitus constitutum *plus salis*, quam *sumtus* habebat: in quo nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus est. Usus est familia, si utilitate judicandum est, optima; si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri literatissimi, anagnostæ optimi, et plurimi librarii; ut ne pene pedisequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre facere posset. Pari modo artifices cæteri, quos cultus domesticus desiderat, apprime boni; neque tamen horum quemquam, nisi domi natum domique factum habuit: quod est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae. Nam et 'non intemperanter concupiscere, quod a plurimis videas, continentis debet duci; et potius diligentia, quam pretio parare, non mediocris est industriæ. *Elegans, non magnificus; splendidus, non sumtuosus; omni diligentia munditiem, non affluentiam affectabat.*' Supellex modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset. Nec hoc præteribo, (quanquam nonnullis leve visum iri putem) cum imprimis lautus esset Eques Rom.

et non parum liberaliter domum suam omnium ordinum homines invitaret; scimus non amplius, quam terena millia æris, peræque in singulos menses, ex Ephemeride eum expensum sumtui ferre solitum. Atque hoc non auditum, sed cognitum prædicamus. Sæpe enim propter familiaritatem, domesticis rebus interfuimus.

Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit, quam anagnosten: quod nos quidem jucundissimum arbitramur. Neque unquam sine aliqua lectione apud eum cœnatum est; *ut non minus animo, quam ventre convivæ delectarentur.* Namque eos vocabat, quorum mores a suis non abhorrent. Cum tanta pecuniæ facta esset accessio, nihil de quotidiano cultu mutavit, nihil de vitæ consuetudine; tantaque usus est moderatione, ut neque in sestertio vicies, quod a patre acceperat, parum se splendide gesserit; neque in sestertio centies affluentius vixerit, quam instituerat, *parique fastigio steterit in utraque fortuna.* Nullos habuit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam sumtuosam villam, neque in Italia, præter Ardeatinum et Nomentanum, rusticum prædium; omnisque ejus pecuniæ redditus constabat in Epiroticis et urbanis possessionibus. Ex quo cognosci potest, eum, *usum pecuniæ non magnitudine, sed ratione metiri solitum.*

Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. Itaque ejus comitas, non sine severitate erat; neque gravitas sine facilitate; ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur, an amarent. Quicquid rogabatur, religiose promittebat; quod non liberalis sed levis arbitrabatur, polliceri quod præstare non posset. Idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem videretur agere. Nunquam suscepti negotii sum pertæsum est. Suam enim existimationem in ea re agi putabat: qua nihil habebat carius. Quo fiebat, ut omnia M. et Q. Ciceronum, Marii, Catonis, Q. Hortensii, Auli Torquati, multorum præterea, Equitum Rom. negotia procuraret. Ex quo judicari poterat, non inertia sed judicio fugisse Reipubl. procuracionem.

Humanitatis vero nullum afferre majus testimonium possum, quam quod *adolescens idem seni Syllæ fuerit*

*jucundissimus, senex adolescenti M. Bruto: cum æqualibus autem suis, Q. Hortensio, et M. Cicerone sic vixerit, ut judicari difficile sit, cui ætati fuerit aptissimus: quamquam eum præcipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. Ei rei sunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus sunt editi, sexdecim volumina epistolarum, ab Consulatu ejus usque ad extremum tempus, ad Atticum missarum: quæ qui legat, non multum desideret historiam contextam illorum temporum. Sic enim omnia de studiis principum, vitiis ducum, ac mutationibus Reipubl. perscripta sunt, ut nihil in his non appareat; et facile existimari possit, *prudentiam quodammodo esse divinationem*. Non enim Cicero ea solum, quæ vivo se acciderunt, futura prædixit; sed etiam quæ nunc usu veniunt, cecinit ut vates.*

De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum vere gloriantem audierim in funere matris suæ, quam extulit annorum nonaginta, cum esset septem et sexaginta, se nunquam cum matre *in gratiam rediisse*, nunquam cum sorore *fuisse in similitudine*, quam prope æqualem habebat. Quod est signum, aut nullam unquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc *ea fuisse in suos indulgentia, ut quos amare deberet, irasci eis nefas duceret*. Neque id fecit natura solum (*quamquam omnes ei paremus*), sed etiam *doctrina*. Nam et principum Philosophorum ita percepta habuit præcepta, ut iis ad vitam agendam, non ad ostentationem uteretur.

Moris etiam majorum summus imitator fuit, antiquitatisque amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ornavit. Nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populi Romani, quæ non in eo, suo tempore sit notata; et quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. Fecit hoc idem separatim in aliis libris, ut M. Bruti rogatu Juniam familiam a stirpe ad hanc ætatem ordine enumeravit, notans, qui a quoque ortus, quos honores, quibusque tem-

poribus cepisset. Pari modo M. Claudii de Marcellorum, Scipionis Cornelii, et Fabii Maximi, de Corneliorum et Fabiorum, et Æmiliorum quoque: Quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum. Attigit quoque poëtice: credimus, ne ejus expers esset suavitatis. Namque versibus, qui honore rerumque gestarum amplitudine cæteros Romani populi præstiterunt, exposuit; ita, ut sub singulorum imaginibus, facta magistratusque eorum non amplius quaternis quiniſve versibus descripserit. Quod vix credendum sit tantas res, tam breviter potuisse declarari. Est etiam unus liber Græce confectus de Consulatu Ciceronis.

Hactenus Attico vivo edita hæc a nobis sunt. Nunc quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur: et, quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significavimus, *suos cuique mores plerumque conciliare fortunam*. Namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit imperatoris Divi Julii filii, cum jam ante familiaritatem ejus esset consecutus nulla alia re quam *elegantia vitæ*, qua cæteros ceperat Principes civitatis, dignitate pari, fortuna humilior. Tanta enim prosperitas Cæsarem est consecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam ante detulerit; et conciliarit, quod quivis Romanus quivit consequi. Nata est autem Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat. Hanc Cæsar vix aniculam, Tiberio Claudio Neroni Drusilla nato, privigno suo, despondit: quæ conjunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiore.

Quamvis ante hæc sponsalia, non solum cum ab urbe abesset, nunquam ad suorum quenquam literas misit, quin Attico mitteret, quid ageret, imprimis quid legeret, quibusque in locis, et quamdiu esset moraturus; sed et cum esset in urbe, et propter suas infinitas occupationes, minus sæpe quam vellet Attico frueretur, nullus dies tamen temere intercessit, quo non ad eum scriberet, quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret; modo aliquam ei quæstionem poëticam proponeret, interdum jocans ejus verbosiores eliceret epistolas. Ex quo acci-

dit, cum ædes Jovis Feretrii in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu, Cæsar eam reficiendam curaret. Neque vero a M. Antonio minus absens literis colebatur; adeo, ut accurate ille, ex ultimis terris quid ageret, quid curæ sibi haberet, certiores faceret Atticum. Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui judicare poterit quantæ sit sapientiæ, eorum retinere usum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum æmulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantum fuit incidere necesse inter Cæsarem atque Antonium, cum se uterque principem non solum urbis Romanæ, sed orbis terrarum esse cuperet.

Tali modo cum septem et septuaginta annos compleffet, atque ad extremam senectutem non minus dignitate, quam gratia fortunaque crevisset (multas enim hæreditates nulla alia re quam bonitate est consecutus) tantaque prosperitate usus esset valetudinis, ut *annis triginta medicina non indiguisset*; nactus est morbum, quem initio et ipse et medici contemserunt. Nam putarunt esse *teneſmon*: cui remedia celeria faciliaque proponebantur. In hoc cum tres menses sine ullis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, consumfisset; subito tanta vis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore, per lumbos fistula putris eruperit. Atque hoc prius quam ei accideret, postquam indies dolores accrescere, febremque accessisse sensit, Agrippam generum ad se arcessiri jussit, et cum eo L. Corneliū Balbum Sextumque Peducæum; hos ut venisse vidit, in cubitum innixus, *quantam, inquit, curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum vos testes habeam, nihil necesse pluribus verbis commemorare: quibus quoniam, ut spero, satisfeci, nihilque reliqui feci, quod ad sanandum me pertineret, reliquum est, ut egomet mihi consulam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi stat, alere morbum desinere. Namque his diebus quicquid cibi potionisque sumsi, ita produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. Quare a vobis peto primum, ut consilium*

‘probetis meum; deinde ne frustra dehortando contemni.’

Hac oratione habita, tanta *constantia* vocis atque vultus, ut non ex vita, sed ex domo in domum videretur migrare; cum quidem Agrippa eum flens, atque osculans, oraret atque obsecraret, ‘ne id quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret; et quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi suisque refoveret;’ preces ejus taciturna sua obstinatione compressit. Sic cum biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit, leviorque morbus esse coepit. Tamen propositum nihilo secius peregit. Itaque die quinto, postquam id consilium inierat, pridie Calend. Aprilis, Cn. Domitio, C. Sosio Coss. decessit. Elatus est in lecticula, ut ipse praescripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima vulgi frequentia. Sepultus est juxta viam Appiam, ad quintum lapidem in monumento Q. Cæcili avunculi sui.

Maecenas Corn. Nep. de Excellentium Impp.

VITIS.

117

E P I S T O L A
C O R N E L I Æ,
MATRIS GRACCHORUM.

Fragmentum ex CORN. NEPOTE.

Dicis, *pulchrum* esse *inimicos ulcisci*. Id neque majus, neque pulchrius cuiquam, atque esse mihi videtur; sed si liceat Republ. salva ea persequi. Sed quatenus id fieri non potest, multo tempore, multisque partibus, inimici nostri non peribunt; atque uti nunc sunt, erunt, potius, quam Respubl. profligeretur atque pereat.

Eadem alio loco.

Verbis conceptis dejerare ausim, præterquam qui Tiberium Gracchum necarunt, neminem inimicum tantum molestiæ, tantumque laboris, quantum te ob has res, mihi tradidisse; quem oportebat omnium eorum, quos ante hac habui liberos, partes eorum tolerare; atque curare, ut quam minimum sollicitudinis in senectâ haberem, utique quæcunque ageres ea velles maxime mihi placere; atque uti nefas haberes rerum majorum adversum meam sententiam quicquam facere; præsertim mihi, cui parva pars vitæ superest: at ne id quidem tam breve spatium potest opitulari, quin et mihi adverferis, et Rempubl. profliges. Denique quæ pausa erit, et quando desinet familia nostra insanire? et quando modus ei rei haberi poterit, et quando desinemus, * et absentes, et præsentibus, molestiis desistere, et quando perpudescet miscenda atque perturbanda Republica? Sed si omnino id fieri non potest; ubi ego mortua ero, petite

118 EPIST. CORN. MATR. GRACCH.

Tribunatum ; post me facito quod libebit, cum ego non sentiam. Ubi mortua ero, parentabis mihi, et invocabis Deum parentem. In eo tempore, non pudebit te eorum Deum preces expetere, quos vivos atque præsentes, relictos atque desertos habueris? Ne ille sinat Jupiter te ea perseverare, nec tibi tantam dementiam venire in animum ; et si perseveras, vereor ne in omnem vitam tantum laboris culpa tua recipias, uti in nullo tempore tute tibi placere possis.

INDEX

RERUM maxime memorabilium.

Numerus prior ordinem Imperatorum, posterior paginam indicat; Litera vero C. Catonem, A. Atticum notat.

A.

Agesilaus, Xenophontis Socratici familiaris; rex Lacedæmonius xvii, 70. in Asia contra Artaxerxem bellum gerens, religiose jusjurandum servat xvii, 71. hostes decipit falsa itineris opinione ibid. templa Deorum, simulacra &c. summa religione ubique conservavit xvii, 72. Græcorum urbes victor expugnare noluit xvii, 73. Spartam, oppugnante Epaminonda, tutatus est ibid. abstinencia et patientia clarus xvii, 74. corpore exiguus, claudusque ibid.

Agis, rex Lacedæmonius, frater Agesilai xvii, 70.

Alcibiades quam contrariis fuit moribus vii, 27 vii, 34. a Socrate amatus vii, 27. de Hermis dejectis et conjuratione suspectus vii, 28. ab Eumolpidis devotus sua opera Lacedæmonios Atheniensibus superiores reddit vii, 29. regressus ad suos, Lacedæmonios quinque præliis vincit vii, 30. coronis donatur, Eumolpidis rescrare ipsum coactis vii, 30. re male gesta, absens magistratu privatur vii, 31. in Thraciam abit vii, 31. vii, 32. ibi infidiis petitus, ad Pharnabazum in Asiam transit ibid. ab eodem per incendium oppressus et interfectus vii, 33. a Thucydide, Theopompo, Timæoque laudatus ibid.

Antigonus Eumenem capit necatque xviii, 81. &c.

Argilius, Pausaniæ puer, quem prodidit iv, 19

Aristides cognomine justus iii, 15. pauper decessit iii, 16.

Artaxerxes duo, Macrochir et Maemon xx, 90.

I N D E X.

Athenæ a Xerxe incendio deletæ ii, 9. muris munitæ ii, 10.

Atheniensium de Persis victoria Marathonia i, 6. mores, ut filius patris multam solveret frater --- sororem germanam duceret uxorem v, 21. ut absentes rei fierent vii, 28.

Atheniensis populus qualis xiii, 52.

Atticus. *vid.* Pomponius.

B.

Bœotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini inserviunt vii, 33.

C.

Callicrates simulata amicitia Dionem occidendum procuravit x, 45.

Carthagine a mercenariis rebellantibus periclitante, Pœni Romanorum auxilia implorant xxi, 93. Carthagine annui bini reges creantur xxii, 97.

Cato ortus Tusculo, a Scipione Africano perpetua dissentit vita, Ennium ex Sardinia deduxit C. 102. Censor severus ibid. in omnibus rebus prudens et industrius C. 103.

Chabrias: quo statu docuit milites suos impetum hostium excipere xii, 49. perire maluit, quam armis abjectis navem relinquere xii, 5c.

Cimon, ut patris multam solveret, sororem eandemque uxorem Calliæ vendit v, 21. ostracismo ipse multatus, celeriter revocatus, in oppido Citio ex morbo obiit v, 22. liberalitate notissimus ibid.

Conon Lacedæmonios prælio navalifuperat: muros Athenarum reficit ix, 39, 40. quos nepos cognominis de novo restituit xiii, 52.

Critias, dux triginta tyrannorum viii, 36.

Cyrus, et Darius Hystaspis filius Persarum excellentissimi xx, 90.

D.

Darius Scythis bellum illaturus, pontem in Istro facit i, 4. habuit classem quingentarum navium i, 5.

Datames Artaxerxis præfectus, Thyum Paphlagonem ad regem compulit xiv, 55. et Aspim xiv, 56. per invidiam aulicorum a rege desciscere coactus ibid. uno tempore et proditores suos perculit, et hostes profligavit xiv, 57. a filio suo transfuga apud regem de defectione delatus xiv, 58. Autophradatis ingentem exercitum

I N D E X.

parva manu fudit ibid. infidiis sæpius evitatis, tandem Mithridatis Ariobarzanis filii dolo circumventus, interijt xiv, 59. xiv, 60.

Datis, Darii præfectus contra Miltiadem i, 5. i, 6.

Dinoni historico de Persicis rebus plurimum credendum ix, 40.

Dion Platonem Dionysio commendat, x, 41, 42. reversus Corintho, quo fuerat ablegatus, Syraculas oppugnat, capitque x, 42, 43. interficit Heraclidem belli socium x, 44. civium bona diripit ibid. Callicratis perfidia tandem occisus x, 44, 45.

Dionysii, pater et filius, Siculi tyranni x, 41, 42. filius Dionem Corinthum ablegat, filiumque ejus sic educari jussit, ut turpissimis imbueretur moribus x, 42, 43. Sicilia pulsus, Corinthum abit xx, 88. patris laudes xx, 90, 91.

E.

ELpinice germana soror et uxor Cimonis v, 21.

Epaminondas, quibus disciplinis puer imbutus est xv, 61, 62. quo ingenio præditus, in primis verax xv, 62. Diomedonti pecunia Persica ipsum corrumpere tentanti respondet xv, 62, 63. Meneclydi obtrectanti xv, 63, 64. Callistrato rhetori Attico xv, 64. Pelopidæ de orbitate xv, 66. civium suorum injurias patienter tulit xv, 64. reus factus ob imperium ultra legitimum tempus retentum, quali defensione usus xv, 65. fortiter pugnans (parta prius victoria) occumbit xv, 66. quanti momenti in civitate sua ibid.

Ephori Lacedæmoniorum ii, 11. eorum in regem potestas iv, 18.

Eumenes, Philippi et Alexandri Macedonum scriba xviii, 75. Neoptoleum in proelio propria manu interficit xviii, 77. invenit, quemadmodum stans jumentum exerceri posset xviii, 78. gratus in Alexandri matrem et liberos ibid. Antigonum vicit consilio xviii, 80. a suis militibus Antigono deditus est xviii, 81. cum Onomarcho custodum præfecto quale habuit colloquium xviii, 81, 82. a custodibus jugulatus xviii, 82.

Eumolpidæ sacerdotes Alcibiadem devovent vii, 29. et postea resecrant vii, 30.

F.

FAbius Maximus Hannibali objectus xxii, 96.

M

I N D E X.

G.

Gellius Canius a Pomponio Attico conservatus
A. 109.

Gortynii ab Hannibale delusi xxii, 98.

Græcorum et Romanorum diversa instituendi Principem
ratio xv, 61. diversi in aliis mores xviii, 75.

H.

Hamilcar Barcas, Pœnorum in Sicilia dux, nunquam
hosti cessit xxi, 92. Carthaginem, totamque Afri-
cam a mercenariis rebellantibus liberat xxi, 92, 93. im-
perator cum exercitu Hispaniam mittitur, comitantibus
eum Hannibale filio, et Hasdrubale genero xxi, 93. ibi
rebus magnis prospere gestis, tandem occisus est ibid.

Hannibal, quanto præstitit cæteros imperatores xxii, 94.
Antiocho narrat jusjurandum suo patri datum, nunquam
se in amicitia cum Romanis fore xxii, 94, 95. patre et
Hasdrubale interfectis, exercitui præest; Saguntum
expugnat; in Italiam transit xxii, 95. de Romanis va-
rias victorias reportat xxii, 95, 96. patriam defensum
revocatus xxii, 96. ne Romanorum legatis a suis tra-
deretur, in Syriam ad Antiochum profugit xxii, 97. quo
navali pugna fugato, Cretam ad Gortynios venit; qua
calliditate pecuniam suam a Gortyniis conservavit xxii,
98. dolo Eumenem classe certantem aggreditur xxii, 99,
100. Romanis eum a Prusia expositis veneno se
sustulit xxii, 100. nonnihil temporis tribuit literis xxii,
101.

Hasdrubal, Hamilcaris gener, et in imperio successor
xxi, 93. xxii, 95.

Helotes, servorum genus iv, 18.

Hemerodromi cursores i, 5.

Heraclides Dioni in bello socius, ab eo interfectus x,
44.

Hermæ Athenis dejecti vii, 28.

Hippo et Utica, valentissima totius Africæ oppida xxi,
93.

Honores olim victoribus tributi i, 6.

I.

Iason tyrannus Timotheum hospitem suum defendit xiii,
53.

Invidia gloriæ comes: ideo principes Athenienses urbe
sua plerumque aberant xii, 50.

I N D E X.

Iphicrates militiæ arma mutat xi, 47. Epaminondæ impetus retardat; militibus dat nomen Iphicratenfium xi, 48. tutor liberorum Amyntæ Macedonis; a filio suo Menestheo, utrum pluris patrem matremne faceret, interrogato posthabitus ibid.

L.

Lacedæmoniorum gravitas in causis cognoscendis iv, 19. reges quales xvii, 70.

Leonidas ad Thermopylas contra Xerxem dimicat ii, 9.

Leuſtrica pugna Lacedæmonios fregit xvii, 73.

Lyſander decemviratum constituit in unaquaque civitate vi, 24. reges Lacedæmoniorum tollere conatur; Oracula corrumpere vi, 25. a Pharnabazo illusus vi, 25, 26. Athenienses bello navali superat vii, 32.

M.

Macedonum præstantissimi, Philippus et Alexander xx, 90.

Mago, Hannibalis frater, exercitui præfuit xxii, 97. de cujus interitu duplex memoria xxii, 98.

Marathon campus i, 5. ubi Athenienfium cum copiis Darii prælium i, 6.

Mardonius Perſarum ſatrapes a Pausania fugatus iv, 17.

Meneclides, Epaminondæ obrectator xv, 63, 64.

Milites veterani imperare, non parere ducibus poſtulant xviii, 79.

Miltiades Chersonesum, Lemnum et Cycladas ſub Athenienfium redegit poteſtatem i, 3, 4. Darii pontem reſcindi ſuadet i, 4. ejus copias in campo Marathone profligat i, 5, 6. quale præmium inde reportavit i, 6. pecunia multatus ob Parum inſulam non devictam, cum ſolvendo non eſſet, in vinculis moritur i, 6, 7.

Mithridates Ariobarzanis filius ſimulata amicitia perdit Datamen xiv, 59, 60.

N.

Nectanebus Ægypti rex a Chabria in regno conſtitutus xii, 49. Ageſilaum donat ducentis viginti talentis xvii, 74.

Nicias et Lamachus Alcibiadi collegæ dati vii, 28.

I N D E X.

O.

- O**blivionis lex lata Athenis viii, 36.
Olympiæ tantum victores coronis aureis æneisque olim donati vii, 30.
Olympias, Alexandri mater, extincto filio, adversus Macedonas crudelissime se gessit xviii, 78.
Oracula a Lyfandro tentata, non corrupta vi, 25.
Ostracismus v, 22.

P.

- P**aci aræ primum factæ Athenis xiii, 51.
Parus Insula i, 6.
Pausanias Mardonium fugat iv, 17. proditiōis præmii cum Xerxe nuptias ejus filiae pactus, pecunia multatur iv, 17, 18. mores patrios mutat iv, 18. in Chalciceo, quo confugerat, matre etiam sua operam dante inclusus interiit iv, 19, 20. auxilio venit Thraſybulo adversus tyrannos viii, 36.
Pelopidas Thebanus, Epaminondæ secundus, præſidium Lacedæmoniorum ex arce Cadmea pellit xvi, 68. contra Alexandrum Pheræum dimicans, parta jam victoria, cecidit xvi, 69.
Perdiccas regnum et liberos Alexandri in tutela habet xviii, 75, 76. a Seleuco et Antigono apud Nilum interficitur xviii, 77.
Pharnabazus de Lyfandro ad Ephoros dolose ſcribit vi, 25, 26.
Philistus historicus Syracuſis, tyrannis et tyrannidi amicus x, 42.
Phocion cognomine bonus quid reſpondit, ut liberis ſuis proſpiceret, admonitus xix, 84. in Demosthenem ingratus ibid. de Piræeo prodito accusatus xix, 85. ad mortem ductus quid dixerit xix, 85, 86.
Phœbidas, dux Lacedæmonius, per Thebas iter faciens, Cadmeam arcem occupavit xvi, 67.
Piræei portus constitutus ii, 10.
Piſiſtrati propter tyrannidem Athenienſes ſuorum potentiam extimeſcebant i, 7.
Pittaci in munere accipiēdo modestia viii, 36, 37.
Platæenſes auxilio ſunt Athenienſibus contra Dariū i, 5.
Plato Tarentum et Syracuſas venit: Dioni et Dionyſio juniori magno in pretio x, 41, 42.
Pomponius Atticus, equeſtris dignitatis vir A. 104. perturbata civitate, Athenas ſe contulit; quam ſapienter pecuniam utendam commodavit A. 105. communis infimis, par principibus ibid. Syllæ carus ibid. cum

I N D E X.

tamen Marium fugientem pecunia sublevasset -104. tranquillatis rebus remigravit Romam--- 106. Q. Cæciliæ avunculi, difficillima natura, benevolentiam usque retinuit; Cicerone et Hortensio intime utebatur ibid. qualis in republica --- 106, 107. qualis in bello Cæsaris et Pompeii --- 107. factioni averfus --- 107, 108. qualis, Antonio cedente, et principatum tenente --- 108, 109. afflictis semper succurrit --- 110. non secus absentibus quam præsentibus --- 111. qualis paterfamilias 111, 112. quam verax, promissique memor --- 112. qua humanitate --- 112, 113. pietate in matrem suosque --- 113. majorum summus imitator, antiquitatisque amator ibid. in Cæsaris affinitatem pervenit --- 114. ante ei familiaris 114, 115. tenesmo extinctus, cum septem et septuaginta annos compleffet 115, 116.
 Ptolemæus Seleucum dolo interficit; postea a suo filio vita privatus dicitur xx, 91.
 Pyrrhus Epirotarum optimus xx, 90.

Q.

Quinto Tullio Ciceroni nupta fuit soror Pomponii Attici
 A. 106.

R.

Reges bini quotannis creabantur Carthagine, sicut consules Romæ xxii, 97. Romanorum a Græcis diversi mores xv, 61. xviii, 75.

S.

Sacrilegi qui, iudice Agefilao xvii, 72.
 Salamis, ob classem Xerxis devictam clara ii, 10.
 Schifmas, Datamis filius natu maximus, de patris defectione ad Artaxerxem detulit xiv, 58.
 Scipio Africanus Catonem Censorem de provincia depellere voluit, nec potuit C. 102.
 Seleucus a Ptolemæo Cerauno dolo interfectus xx, 91.
 Socrates Alcibiadem erudiit vii, 27.
 Sparta, sine muris xvii, 73.
 Syracusæ a Corinthiis conditæ xx, 88.

T.

Themistocles bello Corcyræo primum inclaruit; oraculum de muris ligneis interpretatur ii, 9. Xerxem ludit et vincit ii, 9, 10. cunctando in legatione ad Lacc-

I N D E X.

- dæmonios, fecit ut muri Athenis perficerentur ii, 11, 12. proditoris a suis damnatus, ad Artaxerxem fugit ii, 12, 13. Persarum sermonem ediscit, quam cito ii, 13.
- Thermopylæ** ii, 9.
- Thraſybulus** a triginta tyrannis patriam liberat viii, 35, 36.
- Thyus** dynastes Paphlagoniæ, rege Pylæmene oriundus, a Datame in vinculis ad Artaxerxem deductus xiv, 54, 55.
- Timoleon** suum fratrem Timophanem tyrannidem exercentem interficiendum curat xx, 87. Dionysium junio-rem Sicilia depellit, qui Corinthum se recipit; inde etiam Pœnos abigit xx, 87, 88. Syracusas in pristinum statum restituit: ibidem privatus supremum diem obiit xx, 88. ætate provectus oculorum lumina amisit; deos reveritus xx, 89. libertatis amantissimus xx, 89, 90.
- Timotheus** Atheniensibus suis maris imperium afferit xiii, 51. falso infimulatus, centum talentis multatur, et exulat xiii, 52.
- Tissaphernes**, ex intimis Artaxerxis, ab eo deficit ix, 38, 39.
- Tyrannus** quis olim i, 7. triginta Tyranni Athenis dejecti viii, 35, 36.

U.

- V.** Olumnium inter et Pomp. Atticum intercedebant beneficia A. 108, 109.
- Usuram** pecuniæ non accepit Pomp. Atticus 105.
- Utica**, alterum ex valentissimis Africæ oppidis xxi, 93.

X.

- X** Enophon Socraticus Agefilaum collaudat xvii, 70.
- Xerxes** bellum Europæ infert, quantis cum copiis ii, 8, 9. Thermopylis expugnatis, Athenas incendio delet ii, 9. per Themistoclis nuncium delusus ii, 10.

Z.

- Z** Ama, Numidiæ oppidum, ubi cum Scipione conflixit Hannibal xxii, 96, 97.

F I N I S.

This Day is Published,

[Price One Pound Four Shillings in Sheets,]

HORACE,
VIRGIL,
TERENCE,
JUVENAL AND PERSIUS,
CÆSAR'S COMMENT-
TARIES, 2 Vols.
SALLUST, AND
CORNELIUS NEPOS.

IT is endeavoured, that this Edition of the CLASSICS shall excel all others that have hitherto appeared, in the following Particulars; 1. In their Correctness. 2. In the Beauty and Neatness of the Types on which they are printed. 3. In the Goodness of the Paper. 4. In the Smallness of the Size; several of them may be carried in the Pocket without the least Inconvenience.

A L S O

P R O P O S A L S

For Printing by SUBSCRIPTION,

OVID, in Five Volumes.

CONDITIONS.

- I. **T**HAT these **C L A S S I C S** will be printed on a Superfine Paper, and beautiful Types cast on purpose for this Work, which is allowed by the best Judges to exceed in Neatness any thing that has hitherto appeared.
- II. **T H E** Price to **S U B S C R I B E R S** will be Two Shillings and Six-pence each Volume ; Half to be paid down at the Time of Subscribing, and the other on Delivery in Sheets, till the Day of Publication ; after which they will be raised to Three Shillings. This Method is taken to do Justice to the generous Encouragers of Learning till the whole Sett of Classics are compleated.
- III. **T H E S E** Volumes of the Classics will be regularly published Four in a Collection every four Months, (except **O V I D**, which makes Five) till the whole Sett of Classics are published.
- IV. **B Y** the Advice of many Learned Gentlemen, there are *Indexes* added to the last Four Volumes of the Classics ; *viz.* **CÆSAR'S COMMENTARIES**, **CORNELIUS NEPOS**, and **SALLUST**, without further Expence to the generous Encouragers ; as there will be likewise to all the succeeding Volumes.

SUBSCRIPTIONS are taken in by the Proprietor, **JOHN BRINDLEY**, Bookseller to His **ROYAL HIGHNESS** the **PRINCE OF WALES**, in *New Bond-Street*. And by all the noted Booksellers both in Town and Country ; and also in all the chief Cities and principal great Towns in *Scotland* and *Ireland*.

N. B. A sufficient **Q U A N T I T Y** of the above Classics, for the **C U R I O U S**, will be kept ready bound in Morocco, Blue Turkey, White *Cambridge* Bindings, &c. marbled on the Leaves. And such as desire, may have the Four Volumes ruled with Red Lines for 2s. 6d. extraordinary. And as there will be many Volumes of the Classics, printed Patterns will be kept of the three different Sorts of Bindings, that Gentlemen may have them all bound uniform, both as to Size, different Leather and Ornaments, without having Occasion for any of the Volumes being sent as a Pattern.

Nepos, Cornelius,

Excellentium Imperatorum Vitae

Londinum 1744

A.lat.b. 859

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10245153-1